

M. J. Koenen,
TAALSTUDIE
EN
TAALLEER.

PRACTISCHE STIJLEER,
IN LESSEN EN OEFENINGEN.

EEN BOEK VOOR KWEKELINGEN EN ONDERWIJZERS,

DOOR

M. J. KOENEN,

LEERAAR AAN DE RIJSKWEEKSCHOOL EN AAN DE RIJKS NORMAALLESSEN
TE MAASTRICHT.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1888.

Stoomdrukkerij van J. B. Wolters.

VOORREDE.

In dit boek is de leerstof zooveel mogelijk analytisch behandeld. Eerst is een kort overzicht van het geheel gegeven, daarna is elk der hoofdpunten min of meer uitvoerig behandeld, — en de les over taalkundige zuiverheid kreeg natuurlijk het leeuwendeel.

Ik heb mij niet bepaald tot eene dorre en stelselmatige behandeling. Door ondervinding geleid, heb ik zooveel mogelijk den weg der practijk trachten te houden, vandaar het vrij groote aantal oefeningen.

*Om elke misvatting te voorkomen, koos ik als titel: *Practische Stijlleer*, en ik verzoek lezer en beoordeelaar wel, den nadruk op het eerste lid van den titel te willen leggen. Eene wijsgeerige behandeling van de leer van den stijl lag buiten mijn plan en bestek: Elk bouwmeester dient te weten, hoever zijne krachten reiken.*

Dit werkje kan, naar het mij voorkomt, van eenig nut zijn. Ik heb zelfs gedacht, dat het in eene bestaande behoefte zou kunnen voorzien.

De verschillende oefeningen zijn zóó gekozen, dat zij tot inzicht en vaardigheid kunnen brengen, altijd, zoo zij met de noodige zorg en oplettendheid worden bewerkt. Zij vormen een wezenlijk bestanddeel van het geheel.

Het is mijn hartelijke wensch, dat ook dit werkje eenigen dienst moge bewijzen aan hen, voor wie het bestemd is.

MAASTRICHT, Augustus 1888.

M. J. KOENEN.

INHOUD EN BLADWIJZER.

	Blz.
I. ALGEMEEN OVERZICHT.	
Verstaanbaarheid. Taalkundige en logische zuiverheid. Netheid, fraaiheid, sierlijkheid. Gepastheid. — Bondigheid. — Welluidendheid. — Levendigheid. — Tropen. — Vormfiguren	1
II. NADERE BEHANDELING DER HOOFDPUNTEN.	
Wat stijl is. — Duidelijkheid. — Juistheid. — Taalkundige zuiverheid. — Logische zuiverheid (betoogkracht). — Taalgehoor. — Alliteratie. — Rijmklanken	19
Taalkundige zuiverheid. OEFENINGEN.	
Fouten tegen de eischen der spraakkunst. — Idem tegen de wetten van het taalgebruik. — Idem tegen de regels der syntaxis. — Idem tegen de eischen van den goeden zinsbouw. — Grove fouten in dagbladen en openbare geschriften. — Barbarismen: germanismen — gallicismen — anglicismen — latinismen — graecismen	37
III. HET SCHRIJVEN VAN ZINNEN.	
Korte en lange zinnen. — De periode. — Eisch der verstaanbaarheid. — Woordenkeus. — Schikking. — Zinnen met eenen staart. — Verspringing van onderwerp. — Bijzonderheden. — Tegenstellingen	51

IV. UITDRUKKINGEN IN FIGUURLIJKEN ZIN.

Uitdrukkingen, aan den Bijbel ontleend. — Idem, aan de zeevaart ontleend. — Idem, aan de mythologie ontleend. — Uitdrukkingen van allerlei aard ter verklaring. — Volkstaal. — Uit het leven der dieren, enz. enz. — Spreek- en zegswijzen. 60

V. VINDING — RANGSCHIKKING — INKLEEDING.

Beteekenis van het woord Opstel. De Inleiding en haar karakter. — Vinding. — Rangschikking. — Inkleeding. — Het Slot. — Wenken en lessen over het stellen 84

VI. HET GEBRUIK VAN FIGUURLIJKE TAAL.

Gepast en ongepast gebruik van figuurlijke taal in allerlei soorten van stijl. — Eenvoud en soberheid. — Oefeningen. — Overdrijving. — Onnatuurlijkheid. — Weekheid 97

VII. HET PARAPHRASEEREN.

Gorter — Potgieter — Tollens — De Genestet — Opmerkingen over het paraphraseeren. — Een dertigtal oefeningen. 110

Bij 't spreken en schrijven is het vóór alles de vraag van het wat en het hoe, d. i. van den inhoud (de stof) en den vorm. Den inhoud te vinden is het werk van 't gezond verstand, van de verbeelding (phantasie); het hoe of de vorm is eene zaak van aanleg, oefening, smaak. De keuze van den vorm staat in nauw verband met den aard van het onderwerp, dat men behandelt, alsmede met de persoonlijkheid van den hoorder of lezer. Een opstel over de vier jaargetijden eischt een anderen stijl, dan dat over een stoomwerktuig; een leerboek over natuur- of werktuigkunde dient anders geschreven te zijn dan een roman. Een volksredenaar zal zich anders uitdrukken dan de hoogleeraar, die een wijsgeerig betoog houdt voor studenten; een leesboek voor de lagere school is anders geschreven dan een opstel in den Gids of in den Tijdspiegel.

Doch, wie ook de pen opneemt, of het woord richt tot eenig gehoor, hij streeft er naar:

- 1°. Goed verstaan, duidelijk begrepen te worden,
- 2°. Een bevredigenden indruk te maken.

Tot dat einde tracht hij zich verstaanbaar en net uit te drukken.

I. VERSTAANBAARHEID is een eerste vereischte van een goeden stijl, zij is één met duidelijkheid en juistheid. Zij wil eene zoodanige uitdrukking van gedachten, in haren voortgang en samenhang, dat deze door lezer of hoorder zonder inspanning kunnen begrepen worden. Zij ontstaat, als niet de enkele of op zich zelf staande gedachten zonder groote inspanning kunnen begrepen worden, maar vooral, indien de geheele gedachtengang en het gansche doel van spreker of schrijver uit den samenhang klaar en duidelijk blijkt. Iedere duisterheid, verwardheid, overdrevenheid of afdwaling is eene fout tegen den eisch der verstaanbaarheid of der duidelijkheid en juistheid. Eene slechte rangschikking van de woorden in een zin of eene slechte volgorde der zinnen onder-

ling, — het afdwalen van het onderwerp of van de hoofdgedachte — het vereenigen van begrippen, die niet bij elkaar passen (hinderpalen doorworstelen, zijn standpunt ontwikkelen), verkeerde woordenkeus, vooral op 't gebied van synoniemen, het gebruik van hoogdravende woorden ter uitdrukking van eenvoudige gedachten — 't is alles oorzaak, dat de verstaanbaarheid te wenschen zal overlaten.

Wie goed verstaan wil worden, dient vooral te zorgen, dat het rechte woord op de rechte plaats komt staan. In dit opzicht laten zinnen, als hier volgen, te wenschen over:

De arbeid bewaart ons voor veel kwaad, hij voedt op tot zedelijkheid; even heilaanbrengend als de arbeid is, even rampzalig is de lediggang.

De kinderen dezer school zullen alle samenspannen om den onderwijzer eenen feestelijken dag te bereiden.

Hij, die zijn leven slijt in overvloed en weelde, is minder bestand tegen allerlei rampen dan hij, die een leven leidt van zorg en kommer.

Niet hij is groot, die tegen den ramspoed strijdt om hem te verduren; wel hij, die den ramspoed lijdt met waardigheid en berusting.

Wie in geldzaken door een groot verlies getroffen wordt, neemt dikwijls de wijk naar personen, die hij zijne vrienden noemt, doch hoe deerlijk ziet hij zich meestal teleurgesteld!

Menig neuswijze knaap wordt van zijne waanwijsheid geheeld, doordien hij de gevolgen van eigen doen en laten moet dragen.

Gelijk de vogel geschapen is tot vliegen, zoo zijn wij door den Schepper tot den arbeid bepaald.

Wie eenmaal den voet heeft gezet in den maalstroom der vermakten, zal tegen wil en dank worden voortgesleept, en het zal hem moeite kosten op den goeden weg terug te keeren.

Hoe vreemd sommige gewoonten en gebruiken ook waren, in lengte van tijd hebben zij het burgerrecht verkregen, en het zou groote moeite kosten, ze uit te roeien.

Wij, onderwijzers, staan soms verbaasd over de stoutheid, waarmede stellingen verkondigd worden, die in geen enkel opzicht den toets van het gezond onderzoek kunnen volstaan.

Niet minder is het noodig, dat gelet wordt op de wetten van het taalgebruik en op de regels der spraakkunst. Voor 't laatste geval kan ontleding meestal goede diensten bewijzen, zoowel woord- als zinsontleding.

Een strenge winter vriest soms de groote rivieren dicht.

Vele jongelieden, die een losbandig leven lijdén, zullen het zich eens beklagen.

De hond gewendt zich zoowel aan de koude der Noordpoolstreken als aan de hitte der tropische gewesten.

Vele armen zien, met een hart vol kommer, den winter te gemoed, vooral als er weinig werk is.

Sommige schrijvers meenen, door het stellen van de gewrongendste zinnen, hun stijl een aanzien van geleerdheid te geven.

De landen rondom de Oostzee hebben overvloed aan koren.

Wacht u wel, uwen naaste op minder of meerder pijnlijke wijze te krenken.

Een veelprater toont op den duur zijne onkunde, want daardoor, dat hij over alles meepraat, komt zijne onkunde juist aan het licht.

Schoenmaker, houd u bij uwe leest, zegt zich menigeen, die een werk gaat ondernemen, boven zijne krachten.

Beide, zoowel de zee als de woestijn, zijn 't beeld der oneindigheid; beide vervullen de ziel met een gevoel van grootschheid, van schoone gedachten.

Hoevelen, die in zorg en kommer leven, berouwen het zich, de wijze lessen hunner ouders in den wind geslagen te hebben.

De Boeren in Transvaal en in Oranje-Vrijstaat huishouden geheel anders met de Kaffers dan de Engelschen.

Hij, die in de jeugd een slecht gebruik maakt van zijnen studietijd, zal 't later tot eigen nadeel strekken.

In de geschiedenis vindt men vele voorbeelden, dat de weelde de veerkracht doet verlammen en de zeden doet verslappen.

Als eerste eischen van verstaanbaarheid gelden taalkundige en logische zuiverheid.

Taalkundige zuiverheid wordt bevorderd door te letten op de algemeen heerschende wetten van het taalgebruik. Zij heeft zoowel betrekking op spelling en interpunctie (het juiste gebruik der leestekens) als op verbuiging en vervoeging, woordvorming en woordschikking. Met deze zuiverheid staat in nauw verband het vermijden van alles, wat vreemd is aan de taal zelf, als: barbarismen, archaïsmen¹⁾, provincialismen (uitdrukkingen, in eenig dialect

1) Over barbarismen en archaïsmen wordt later gehandeld.

alleen gebruikelijk, bijv.: Limburgismen, als: *Dat viel mij niet te binnen; hij is op zijn elf-en-dertigs* (= fraai, net gekleed), neologismen (ontaalkundig gevormde woorden), nieuw gesmede woorden, en van uitdrukkingen, alleen gangbaar in de lagere volkstaal, als: *zielement, neusdoek, hij is bek af*, enz.

Logische zuiverheid bestaat hierin, dat de gedachten, in haren voortgang en samenhang, zóó volgen, als overeenkomt met de wetten van het denken. Er mag alzoo geene gebrekkige verklaring gegeven, geen valsch oordeel uitgesproken, geen verkeerd besluit getrokken worden. — Oorzaak en gevolg, voorbeeld en regel, regel en voorbeeld, stelling en bewijs, vraag en antwoord dienen behoorlijk met elkaar in verband te staan. Deze logische zuiverheid noemt men ook wel betoogkracht. Over taalkundige en logische zuiverheid wordt nader gehandeld.

II. NETHEID, FRAAIHEID, SIERLIJKHEID van uitdrukking dient altoos in verband te staan met de stof, die behandeld wordt (gepastheid). Zij ontstaat verder door bondigheid, welluidendheid en levendigheid van uitdrukking.

Gepastheid. De toon, waarin men schrijft, moet overeenkomen met den aard der behandelde stof, tevens dient men rekening te houden met de persoonlijkheid van den lezer.

Wie zich richt tot weinig ontwikkelde lieden, kieze een eenvoudigen, onopgesmukten stijl (den eenvoudigen stijl). Deze stijl is tevens een vereischte voor brieven aan vertrouwde personen, voor boeken voor de jeugd of voor het volk (populaire stijl).

Wie zich richt tot meer beschaafden, tracht den stijl van voordracht of opstel wat hooger vlucht te geven. Al wat alledaagsch is in uitdrukking of toon, dient vermeden te worden, al wat beuzelachtig is naar inhoud of vorm, dient verwijderd te blijven, en met herhalingen van dezelfde gedachten, al zijn ze ook telkens anders ingekleed, dient hij spaarzaam te wezen. Deze stijl is een vereischte voor verhandelingen, predikatiën, mondelinge voordrachten in leeszaalen, pleidooien enz., ook voor brieven, gericht aan hen, die door rang of stand aanspraak kunnen maken op onderscheiding.

Een nog hogere toon wordt aangeslagen — altijd voor een zeer ontwikkeld en beschaafd publiek — als men wil werken op gemoed en verbeelding. Welluidendheid en schoonheid van inhoud en vorm zijn eerste vereischten, om lezer of hoorder voor eenige zaak te winnen. Het is de toon van den bezielde redenaar of van den dichter. Zij schilderen het ongewone en verhevene, zij bezigen allerlei beelden en figuren, allerlei schakeeringen van kleur en tint om de phantasie te boeien, en tevens

het gezond verstand te bevredigen. Het is de toon van Van der Palm, van Borger, van Bellamy, van Da Costa en van Bilderdijk, in hun proza of hunne poëzie.

a. Bondigheid.

Men zondigt tegen bondigheid van stijl, als men hetzelfde begrip, dezelfde gedachte twee- of driemaal aanduidt of uitdrukt. Zegt men:

Hij meldde hem, hoe en op welke wijze het geschiedde,

Iedere van de lichaamsbewegingen, die hij maakte, verried moed,

dan speelt men eigenlijk met woorden. Deze woordherhaling, woordverspilling, heet met een vreemd woord tautologie.

De tautologie is in strijd met fraaiheid van stijl, doch geeft de uitdrukking meer dan eens zekere versterking en kracht, soms zelfs eenige plechtigheid. Tautologische vormen zijn bijv.:

Hij jubelt en juicht.

Alles is dor en droog op de velden.

Dat is van nul en geener waarde.

Gezond en wel kwamen wij aan.

De notaris zal publiek en in 't openbaar verkoopen... enz.

In den gemeenzamen, goedhartigen stijl vooral kan men dergelijke vormen vinden; in briefstijl bijv.:

Het doet mij groot genoeg en het verheugt mij uitermate, dat Gij met al de uwen het wel maakt en eene goede gezondheid geniet; ook wij zijn dankbaar en erkentelijk voor het vele goede, dat wij genieten en 'twelk ons deel mag heeten....

Zelfs bij dichters en schrijvers vindt men meermalen tautologische uitdrukkingen. Cats is er voor bekend, en bij Tollens ontbreken zij niet, vooral niet in de zoogenaamde huiselijke gedichten! Hoor, wat hij zegt van 't Rad van Avontuur:

't Noodlot draait zijn wentlend rad;

Rijdt en rolt den aardbol plat,

Bergen op en over helen;

't Rost en jaagt en zwiert en giert,

Toom en teugel bot gevierd

Rond en om naar lijn en polen,

Door zijn luimen voortgestierd.

Zelfs in woorden kan tautologie schuilen: *bronwel, brokstuk, doelwit, doeleinde, kampstrijd, heirleger, haarlok, open-*

baar, ruilebuiten, koekeloeren, klikklakken, merkteeken, polsstok, graftombe, weduwwrouw; evenzeer in uitdrukkingen: loopen en draven, open en bloot, hecht en sterk, met horten en stooten, loven en bieden, enz.

In de tweede plaats zondigt men tegen bondigheid van stijl, als men op overtollige wijze begrippen verbindt, bijv. *Een ronde kring; de zon is al reeds opgegaan; hij pleegt gewoonlijk vroeg op te staan.* Het begrip kring sluit het kenmerk rond in zich; evenzoo is reeds opgesloten in al, gewoonlijk in plegen. Eene dergelijke foutieve verbinding van begrippen heet pleonasme, een woord, afgeleid van een Grieksch werkwoord, dat overvloedig zijn beteekent. Een pleonasme geldt altijd voor eene fout, men dient er dus voor op zijne hoede te wezen. Pleonasmen vindt men in de volgende zinnen:

Hij is niet in staat te kunnen spreken.

Toen legden zij de handen werkeloos in den schoot.

Verspil niet nutteloos uw geld en goed.

Het gebouw stond in laaie vlam.

Hij heeft het hoogste toppunt der kunst bereikt.

Het kan zeer goed mogelijk zijn, dat ik mij vergis.

Allerlei soorten van koek en kleyn goed ¹⁾.

Hij gaat juist averechts verkeerd te werk.

Het is mij niet mogen gelukken, u te kunnen overtuigen.

Pleonastische uitdrukkingen zijn deels een gevolg van achteloosheid bij 't spreken en 't schrijven, deels ontstaan zij door eene te ver gedreven zucht naar verstaanbaarheid. In onze taal ontstonden, als gevolg van dit streven, pleonasmen, die zelfs min of meer het burgerrecht verkregen, als: *Ik heb het met mijn eigen oogen gezien. Ik woon in mijn eigen huis,* enz.

In de derde plaats dient men zich te wachten voor het onnoodig uitgebreider van zinnen. Lange, slepende, gerekte zinnen en zinsverbindingen maken den gang van den stijl mat. Wie zegt: *De deugd alleen kan den braven mensch den balsem van troost in de wonden der ziel gieten, welke door een slag van het ongeluk getroffen is,* in plaats van: *De deugd alleen geeft den braven mensch troost in 't ongeluk* — kan geene aanspaaak maken op bondigheid van uitdrukking. — Zijn zin is eene

---

1) Uithangbord der De Grooten, C. O. blz. 166.

tirade, en dit woord, ontstaan uit een vreemd woord, dat trekken beteekent, kan men 't best vertalen door uitweiding.

b. Welluidendheid.

De stijl is welluidend, als hij een aangename indruk maakt op het gehoor. De euphonie (welluidendheid) van den stijl hangt zoowel af van afwisseling als van 't vermijden van alles, wat eentonig is, als 't opeenhoopen van gelijke klinkers of medeklinkers, 't herhalen van gelijk-luidende woorden, 't schrijven van gerekte of lange zinnen, enz.

c. Levendigheid.

Levendig noemt men den stijl, als hij aanschouwelijk is, d. i. als de gedachten van zulk eene zijde worden voorgesteld, dat deze op het gevoel opwekkend werken. De graad van levendigheid kan zeer verschillen en hangt af van den aard der stof alsmede van het doel, dat men beoogt. Anders is de levendigheid bij een wiskundig betoog, anders bij de beschrijving van eene overstroming. — Eene lijk- of grafrede dient eer somber dan levendig te zijn, evenzoo de beschrijving van een kerkhof, van een slagveld. Een opstel over een stads- of dorpsfeest, de beschrijving van den oogst, van de komst der lente, enz. eischt natuurlijk een meer opgewekten, levendigen toon.

Bijzondere middelen om de levendigheid van den stijl te bevorderen zijn de tropen. Deze vindt men in proza en poëzie, zij verhoogen de schoonheid en aanschouwelijkheid van uitdrukking. In het eerste deel van *Practische Taalstudie* worden zij telgen genoemd der verbeelding en der hartstochten. Wij zullen voor de volledigheid het daar gezegde hier inlasschen.

In de werken, die handelen over rhetorica of redekunst geeft men aan de stijlfiguren — waarvan hier sprake is — den naam van tropen. Dit woord is van Griekschen oorsprong en beteekent wending, keer ¹⁾; in 't Latijnsche woordenboek vindt men als verklaring van het woord tropus: *het figuurlijk gebruik van een woord*.

Waarin bestaat nu het figuurlijke in den stijl, of liever, wat is de aard van een troep?

De spreker of schrijver wijkt af van de gewone, eenvoudige wijze van gedachten-uiting. Hij benoemt eene zelfstandigheid, eene hoedanigheid,

1) De lezer denke aan de uitdrukking: *tropische gewesten*, als benaming van landen tusschen de *keerkringen*.

eene werking, in 't kort, een begrip, niet met het algemeen gangbare of geijkte woord, maar hij kiest eene andere benaming, hij stelt (wendt, keert) deze in de plaats van den eigenlijken naam. Hij gaat hierbij echter niet naar willekeur te werk. Alle figuurlijke taal berust op overeenkomst, op betrekking, verband van het ééne begrip met of tot het andere, en OP GROND van die overeenkomst, van dat verband wisselt hij de namen.

- VOORBEELDEN. 1. *De gouden korenaar overtreft de distel, die naast haar opschiet.*
2. *Een deelnemend woord stort balsem in het hart van den bedroefde.*
3. *De zeis des doods maait het ééne geslacht na het andere weg.*
4. *De Augustuszon doet beek en bron verdampen, bloem en blad kwijnen.*
5. *Sparta voerde eenen vernielenden oorlog met Athene.*
6. *Da Costa zegt in Hagar: De Christenvolken slapen hun middeneeuwschen slaap. 't Is nacht. Maar juist dien nacht beheerscht de Halvemaan met heel haar sterrenwacht.*
7. *De ontdekker van Amerika zag zich met ondank vergolden van de zijde des Spaanschen konings.*

In zin 1 leest men gouden voor gele; in zin 2 balsem voor troost; in zin 3 wordt de dood als een persoon voorgesteld, bovendien zegt men, dat de zeis maait, en het maaien treft menschen. In zin 4 is het de bedoeling niet, dat ééne beek, ééne bron verdampft, dat ééne bloem, één blad kwijnt, maar vele, alle; bovendien verdampft niet de beek, de bron, maar het water, dat zij bevatten; bloemen en bladen kwijnen niet enkel, maar ook de planten, de struiken, de boomen; in zin 5 wil men te kennen geven, dat de inwoners van Sparta en Athene oorlog voerden. In zin 6 bedoelt Da Costa met het slapen der Christenvolken een slaap des geestes; met nacht, de tijden van onwetendheid en barbaarschheid; met de Halvemaan, de macht der Mohammedanen, enz.

Het blijkt uit deze voorbeelden tevens, hoe deze figuren de levendigheid of aanschouwelijkheid van den stijl ten goede komen, hem sieren.

De tropen zijn telgen der verbeelding en der hartstochten. Daar, waar de verbeelding, de hartstochten in werking zijn gebracht,

ontstaan zij ongemerkt. Zelfs de minst ontwikkelde doorvlecht in dit geval zijne taal met menige figuurlijke uitdrukking, zij vloeien hem vanzelf toe; hij behoeft er niet naar te zoeken. Het figuurlijke in den stijl is dan ook in geenen deele een voortbrengsel van kunst, eene uitvinding van schoolsche geleerdheid; — het wortelt in den aard van de ziel des sprekers, het heeft zijn oorsprong in het karakter des volks.

In de kindsheid der volken, toen de verbeelding meer en sterker werkte dan het verstand — en bovendien schaarschte van woorden en van taalvormen dwong tot het bezigen van woorden in eene geleende beteekenis — ontstond reeds zoo menige trope, die in den loop der eeuwen in zulk eene mate algemeen eigendom werd, dat zelfs het stamelende kind ze bezigt en niemand er aan denkt, dat er wisseling, keering plaats heeft, als bijv. in: *Het water zingt* (= *kookt*) *al*; *de lamp* (= *olie en katoen*) *brandt*; *de pop kijkt* (= *heeft oogen*); *het mes bijt* (= *snijdt*); ook heeft men te letten op namen van bloemen, als: *Ridderspoor*, *vingerhoedskruid*, *leeuwenbek*, *ooievaarsbek*, enz. En evenals menig eenvoudig dorpeling zijn leven lang proza spreekt, zonder ooit te weten wat proza is, bezigt menigeen tropen, woordfiguren, zonder het te weten, dat hij zich in figuurlijke taal uitdrukt.

Alzoo blijkt het volgende:

1. De tropen geven gestalte en kleur aan de meest afgetrokken begrippen; zij spreken tot de verbeelding.

2. Zij verhoogden de schoonheid van den stijl en doen hem winnen in edelheid, waardigheid, doordien zij het alledaagsche weren en de gedachte omhangen met het aantrekkelijke kleed der nieuwhheid.

3. Zij zetten den stijl levendigheid bij, doordien zij tegelijkertijd twee begrippen bewust doen worden. De verbeelding kan zich dan bezighouden met vergelijken, met het opmerken van overeenkomst: haar lievelingswerk.

Geen wonder, dat reeds in de grijze oudheid, bij Grieken en Romeinen — bij welke volken de welsprekendheid eene macht was — de onderwijzers in de redekunst volle aandacht schonken aan het figuurlijke in de taal.

En gaandeweg — evenals op elk gebied van wetenschap — kwamen tot indeeling, tot soorten van tropen. 't Ligt niet op onzen weg, deze alle stelselmatig te behandelen, wij dienen op practisch terrein te blijven. Enkel deelen wij mede, dat zij onderscheiden worden in engere en meer uitgebreide tropen, alsmede dat tot de eerste behooren:

- a. De metaphoor of overdracht,
- b. De prosopopeia (personificatie) of persoonsverbeelding,
- c. De metonymia of overnoeming,
- d. De synecdoche of samenvatting.

Bij deze stijlfiguren wordt veelal op treffende wijze het ééne woord, de ééne UITDRUKKING door een ander woord, eene andere uitdrukking vervangen; een zelfst. n.w. door een zelfst. n.w.; een bijv. n.w. door een bijv. n.w.; een werkwoord door een werkwoord. De omschrijving, de vergelijking, die den aard uitmaakt van elken troop, wordt NIET UITGEWERKT, vandaar de naam van ENGEREN troop.

De meer uitgebreide tropen werken die omschrijving, die vergelijking uit. Een enkel voorbeeld uit MARCO van Staring, waarin deze keurige dichter de stille bedrijvigheid van Julia op deze wijze schetst:

Zij wijdt aan bezigheid

Haar dag. Heur naam wordt op de tong vernomen

Van heel 't gezin, terwijl zij alles leidt:

Stil, nogtans, als de veêr, in 't uurwerk, door haar
[drijven

De wijxernaald heur cirkel doet beschrijven;

Niet met luidruchtig onbescheid,

Gelijk de beek op 't rad eens molens neêr komt stooten.

Enkele vingerwijzingen ten slotte. 1°. Het kennen van de soorten van tropen alsmede van hare benamingen, het kunnen benoemen van de verschillende tropen in proza of poëzie is van betrekkelijk geringe waarde, omdat het niet leidt tot een gepast gebruik. 2°. De tropen zijn figuren, ornamenten, sieraden, en een eerste vereischte is het, dat zij op gepaste wijze worden aangebracht. Een gezond verstand, een eenigszins gevormde smaak, gelouterd door de studie van den stijl onzer beste hedendaagsche schrijvers, ziedaar wat in den regel vrijwaart voor verkeerdheden, voor overlading, voor wanstaltigheid. Bovendien, tropen passen niet in elke soort van stijl. Zij worden niet gebezigd, als men zich eene bloote mededeeling van gedachten ten doel stelt, of in hoofdzaak tot het verstand zich richt, zooals in handelsbrieven enz., in leerboeken over meet- of natuurkunde, enz. 3°. Eenvoud en schoonheid van lijnen gaan te loor onder een ballast van sieraden; zij worden bedorven, als die sieraden of ornamenten niet bij elkaar passen. 't Is er mede, als met oppesmuktheid in kleederdracht, overtolligheid van ornament in de bouwkunst. Wanstaltigheid, overlading kwetst den goeden smaak en werkt in storenden zin.

Over fouten tegen het figuurlijke in den stijl wordt verder gehandeld in eene volgende les. — Hier geven wij enkele aanstippen en voorbeelden, die betrekking hebben op het bovengenoemde viertal tropen.

a. DE METAPHOOR.

Maurits en Oldenbarneveld waren de zuilen der Republiek.

Grijze haren zijn de kroon des ouderdoms.

De liefelijke vree, de bron van zaligheid....

De bloesem der hope.

De gouden eeuw van Frederik Hendrik.

Drupje, voor drupje, waar 't vallen kan,

Maakt wel een kuiltjen in 't hart van de steenen.

Een dankbaar kruost verheldert den avond van uw leven!

Nero was een tigger.

Napoleon I behaalde menige schitterende overwinning.

De gids geleidde de reizigers langs gapende afgronden.

De Fransche revolutie kortwiekte de macht des adels.

De gevangene reikhalst naar vrijheid, de hongerige naar spijze.

Geestige invallen kruiden het gesprek.

Met aanzien, schat en macht te pralen,

Zijn zeilen hoog in top te halen,

Is iets, dat algemeen geschiedt.

Hoexee! de vreugde stijgt ten top!

Daar komt de kiel met goud belaân,

Zij brengt ons d'eersten haring aan!

De metaphoor leent aan een afgetrokken begrip eenige zinnelijke eigenschap; zij stelt zulk een begrip voor door een zinnelijk beeld, d. i. door het begrip van een ding, dat wel tot eene andere soort behoort, maar in eenig opzicht overeenkomt met den aard van het afgetrokken begrip. Zoo ligt aan elke metaphoor eene gelijkenis ten grondslag; deze mag echter geenszins tot eene vergelijking worden uitgewerkt.

De metaphoor wordt van de verschillende tropen het meest gebezigd; de meeste, in figuurlijken of overdrachtelijken zin gebruikte woorden en uitdrukkingen, behooren tot haar gebied. Het woord metaphoor is ontstaan uit een Grieksch woord, dat overdragen

beteekent. De metaphoor vooral verhoogt de schoonheid van den stijl, omdat zij de uitdrukking aanschouwlijk (beeldrijk) maakt.

b. DE PERSONIFICATIE.

De wind huilt en raast. — Het beekje murmelt.

De nood dringt. — De honger maaït, verdelging waait.

Hoe woedend holt en rolt de kamp!

De zee verzwolg hen allen.

Hier zit natuur in rouw, den doodstooi om de leden.

Nauwelijks is de misdaad verschenen, of het verdriet volgt haar op de hielen.

*Maar, de onverbeden storm verdubbelt zich in 't woeden,
Verzaamt zijn krachten, loeit van gramschap, buldert aan,
En grijpt de kielen vast, die tergend hem weerstaan.*

De eedle bloeimaand, naar gewoonte,

Met de prilste blaân bekranst,

Pronkt en lonkt en lacht en danst.

Keert weer, verdoolden! keert, en zoekt de ontweken stranden!

De dood steekt de armen uit de golven naar u op....!

Als de redenaar of dichter levenlooze dingen en afgetrokken begrippen voorstelt als levende wezens, die hij laat komen en gaan, lachen en weenen, spreken en zwijgen.... d. i. die hij laat gevoelen en handelen en sprekend optreden, dan heet de vorm zijner figuurlijke taal personificatie.

Onze taal bezit vele uitdrukkingen, die iets van het wezen der personificatie hebben, doch er niet toe gerekend worden. Deze troop komt vooral tot zijn recht in de poëzie en in de bezielde rede. Eigenlijk behoort zij tot de metaphoren, in zooverre namelijk eigenschappen, hoedanigheden, werkingen van levende wezens op levenlooze dingen worden overgebracht, overgedragen.

c. DE METONYMIA.

Wij lezen Vondel, gij leest Da Costa (d. i. hunne werken n.l. datgene, wat zij hebben voortgebracht).

Zij leven van den arbeid hunner handen (d. i. van de opbrengst van dien arbeid).

In Amsterdam leeft alles van den handel (d. i. van 'tgeen de handel oplevert).

Hij schrijft eene fraaie hand, d. i. de letter ('t gewerkte), door de hand (werktuig) gevormd, is fraai.

Hij at zijn brood in tranen (deze zijn 't gevolg van lijden, smart (oorzaak).

Hij viel door het moordend staal (= stof, waaruit het zwaard bestaat).

Hij werd getroffen door het doodelijk lood (= stof, waaruit de kogels bestaan).

Toch hield haar vlag zich op en dekte land en zee! (de vlag is hier het uiterlijke teeken van macht, van zelfstandigheid).

Heel Neerland zendt haar wensch ten hemel! (het land in plaats van de bewoners).

De geheele stad hoest en proest in de maand Maart, zegt Hildebrand (de burgers, ingezetenen der stad).

Velen noemen den ouden tijd beter dan den tegenwoordigen (de menschen, die toenmaals leefden, zijn in hun oog beter).

De metonymia geeft den naam van den bewerker in plaats van het voortgebrachte; dien van het werktuig in plaats van het bewerkte; het gevolg, de werking in plaats van de oorzaak; de stof, waarvan iets vervaardigd is, in plaats van het ding, het voortbrengsel zelf; een eigenschap of een uiterlijk teeken in plaats van den persoon of de geheele zelfstandigheid; de plaats, waar zich de personen bevinden, voor de namen dier personen; den tijd, waarin de personen leven, voor de personen zelf.

Het woord metonymia beteekent overnaming of overnoeming. De plaats van den eigenlijken naam wordt ingenomen door een ander woord, dat tot dien naam in ééne der zoo even aangewezen betrekkingen staat.

d. DE SYNECOCHE.

*Ach, duizenden armen,
Ze dolen en kermen,
En hebben geen dak (= huis)!*

De troepen keerden terug naar hunne haardsteden (= woningen).

Eene vloot van twintig zeilen (= schepen).

Barends staat zeilree op de kiel (= schip).

Verdoolden, wendt den steven (= het schip)!

De lente nadert: de weide prijkt met lieve bloempjes, het bosch

ontwaakt uit zijn slaap, de nachtegaal en de ooievaar keeren terug.

(Men bedoelt hier alle weiden, alle bosschen; evenzoo, dat de nachtegaleen en de ooievaars, of wel al de trekvogels, terugkeeren).

De zaagtand snijdt het hout; de dissel punt de palen.

(Tollens noemt één enkelen zaagtand, om eene geheele zaag, om zagen voor de verbeelding te roepen; evenzoo één dissel voor vele).

En duizend oogen volgen hem,

Terwijl hij daalt en rijst!

(Een bepaald aantal n.l. duizend wordt genoemd in plaats van een onbekend aantal, vele in plaats van verscheidene), evenzoo in de volgende voorbeelden:

Hij zat in duizend angsten.

Men deed hem honderd vragen te gelijk.

De synecdoche (samenvatting, bevassing) duidt het geheel aan, door een deel of door deelen, het algemeene door het bijzondere. Zij noemt één enkel, in 't oog springend deel, in plaats van het geheele voorwerp; — zij geeft één enkel ding, in plaats van vele of alle, in plaats van de geheele soort; — zij noemt een bepaald aantal dingen, in plaats van een onbekend aantal.

Tot dezen troop behoort ook de ANTONOMASIA of de omschrijving van een eigennaam, de naamverwisseling, als: *De overwinnaar van Hannibal* voor: *Scipio*; *de stad der bloemen* voor: *Haarlem*; *de dichter van Palamedes* voor: *Vondel*, enz.; hij is een *Hercules* voor: een *sterk mensch*; zij is eene *Xantippe* voor: eene *booze vrouw*; enz.; *de vriend des Arabiers* voor: het *paard*; het *Noordsch Venetië* voor: *Amsterdam*.

Wij achten deze aanstippen over de vier voornaamste tropen voldoende. Hem, die er meer van verlangt te weten, verwijzen wij naar de bekende werken van den hoogleeraar Brill.

Behalve deze tropen, noemen wij nog de hyperbool (overdrijving) welke eene of andere omstandigheid, buiten de grenzen der werkelijkheid vergroot, voorstelt, als: *Gij wordt duizendmaal bedankt. De geheele stad is er vol van. Zij schreien tranen met tuiten. Ik ben uw onderdanigste dienaar*, enz. enz. — alsmede de ironie (spot). Deze is de troop der tegenstelling. Ironisch prijst men, als men wil afkeuren, beloont men, als men wil straffen, enz. Doch door de plaatsing der woorden, en vooral door den toon der stem, laat men hooren, dat men het tegendeel bedoelt, van 'tgeen men schrijft of zegt, als: *Gij zijt een edel mensch! Dit is zeer belangloos van u! Jongen, wat heb-je je best gedaan! Werk niet zoo hard,*

je wordt nog moe, enz. Is de spot bitter, onedel, zonder grond, of is hij gericht tot iemand, die zich niet verdedigen kan of mag, zoo heet hij sarcasme (bijtende spot). Zoo zegt Clermont tot zijne gemalin Blanca, in de romance Floris IV:

Dat is de Graaf van Holland,
Die Ridder, zoo volmaakt!
Beschouw hem wel ter degen,
 Want weet, zijn stond genaakt.

Sarcasme is een uitvloeijsel van diepen haat.

Naast de tropen bestaan nog andere middelen om den stijl levendigheid bij te zetten, hem althans te vrijwaren voor eentonigheid. Men noemt ze wel vormfiguren. Ze zijn: 1°. de Inversie (omkeering); 2°. de Ellips; 3°. 't Uitlaten of 't herhalen van partikels; 4°. de Repetitie (herhaling); 5°. de Vraag; 6°. de Aanspreking (apostrophe); 7°. de Pathetische figuren (uitroep, wensch, zegening, eed, verwensching); 8°. het Epitheton (bijnaam, toenaam).

Al deze figuren kunnen afwisseling en daardoor levendigheid aanbrengen, altijd bij een gepast en spaarzaam gebruik. Als de spreker of schrijver met eene levendige verbeelding is begaafd, vlecht hij ze als ongemerkt in zijn stijl: deze figuren vooral zijn telgen van de phantasie. Van aanleeren kan hier geene sprake zijn, het nuchter verstand of 't geheugen heeft weinig of niets met haar gemeen.

1. De Inversie (omkeering) betreft de woordschikking. Eenig begrip, eenige voorstelling wordt op den voorgrond geschoven, om aan hoorder of lezer in 't oog te springen. Zoo bij De Genestet:

Ernst is het leven . . . o zalig, die 't weten!
Arbeid en roeping en edele strijd ¹⁾.

2. De Ellips (uitlating) wordt ook in de spraakleer (syntaxis) behandeld. Zij ontstaat door werking der driften en hartstochten, waarbij het gezond verstand gaat zwijgen en alle banden der taal verbroken worden, als bij Bogaers in »De Redding»:

Te hulp! te hulp! een sloep! een koord!
 Te hulp! het schaap verdrinkt!

---

1) nl. is het leven, d. i. Het leven is arbeid en roeping en edele strijd.

Men ziet het, dat alleen die deelen van elken zin worden uitgedrukt, waarop men in 't bijzonder de aandacht wil vestigen.

Ook wordt de ellips kortheidshalve gebezigd in uitdrukkingen of gezegden, die ieder gemakkelijk begrijpt en kan aanvullen, als: *Goeden morgen!* (= Ik wensch u goeden morgen); *Op zij!* (= Ga op zij). Soms worden geheele zinnen uitgelaten, als: *Dat hij kwame! Och, of ik ook gestorven ware!*

3. Door middel van Herhaling of Uitlating van partikels, kan men de aandacht wekken, als: *Cesar was en veldheer en redenaar en geschiedschrijver. Want de pantalon (van Pieter Stastok) is zoo kort, en de soupieds zijn zoo lang, en het vest is zoo laag uitgesneden, en zoo wijd om het midden; en de rok is zoo smal van kraag en zoo breed van rug! . . . Maar noch de pendule, noch de guéridon, noch de inktkoker, noch zelfs het mansportret konden den heer Mr. Hendrik Johannes Bruis de deur ontsluiten.* (C. Obsc.)

De bliksem slaat in, en met daavrend geweld,
Geknakt als een riet, ligt de mastboom geveld.
Nog wappert het fokzeil: 't vliegt weg in den wind,
Als speelgoed, gerukt uit de hand van een kind.

Aan flarden de touwen!

Aan stukken het roer!

Geroep van den vlootvoogd, gejammer der vrouwen.
De loeiende golven bespringen 't verdek,
Aan bakboord, aan stuurboord en spuiten door 't lek.
De vijand is boven, de vijand is onder,
Alom is de vijand! . . . Vergeefs gaat de pomp!
Het schip helt op zij, een ontredderde romp!
Eén snijdende gil, overstemd door den donder —

Nog even een stip —

Voorts, niets meer dan — de Afgrond . . . Gezonken is 't schip ¹⁾.

J. J. L. TEN KATE.

4. De Repetitie (herhaling) trekt de opmerkzaamheid op een of ander begrip, dat de schrijver als zeer belangrijk beschouwt. Zoo zegt Bilderdijk in de Ziekte der Geleerden:

Ziedaar de pijn! de pijn, zoo heilzaam, zoo behoudend!

Zoo zegt Da Costa:

*Voor U wil ik strijden, voor U wil ik lijden,
Voor U wil ik de aarde doorgalmen van lof!*

(God met ons, Inleiding).

1) Men lette hier ook op inversies en ellipsen.

En in 25 jaren :

Voorzegd de donkere nacht, voorzegd het morgenlicht!

In Hildebrands C. O., blz. 191:

Het is verschrikkelijk, snikte zij; o, indien gij zoo goed wilt wezen; het is ijselijk!..

5. De Vraag geeft levendigheid aan de uitdrukking, en onderstelt geen antwoord. Zoo vraagt Dr. Schaepman in Aya Sophia aan Mahomed:

Geloof gij in 't woord, dat vlammend van uw lippen,
In 't uur van zielenood als zielekreet kwam glippen?

. . . . .
Geloof gij in de wet, die menschelijke daden
Durft met den vloek des doods, de onvruchtbaarheid, beladen?

. . . . .
Geloof gij in u zelv', gij heerscher en profeet?

In plaats van: *Geloof gij*, enz. dient men natuurlijk te lezen: *Gij geloof zelf niet in het woord*, ... enz.

Ook in de spreektaal wordt deze vormfiguur veelvuldig gebezigd, als: *Is het mogelijk? Is 't waar? Zijt gij het? En hebt gij dat gedaan?*

6. De Aanspreking (apostrophe) is het beginsel der personificatie. Eigenlijk kunnen enkel menschen, personen, aangesproken worden; maar de dichters spreken ook dieren, planten, ja, zelfs zaken aan.

Zoo lezen we bij Van Lennep:

Adelaar van 't strenge Noorden,
. . . . .
Gij verstaat mijn rijmzang wel ¹⁾.

Zoo bij Staring in Ada van Holland:

Groent voor andren, *Eikekruiden,*
Hagen, bij dat Graaflijk slot,
Waar, in 't luw der witte duinen
't Roosje met den winter spot.

Zoo bij Heye:

Neerland! was uw arm van staal,
't Hart was zacht en mild en goedig ²⁾.

Zoo bij Potgieter, in den aanhef van Bronbeek:

Waar ooit, *o, vaderlandsche vlag!*
In volle zee, of vreemde reede,
Mijn blik uw banen wapp'ren zag,
Daar bracht gij zoete droomen mede ... ³⁾

1) Zie Een Bloemkrans, blz. 5; 2) Idem, blz. 1; 3) Idem, blz. 7.
KOENEN, *Pract. Stijlleer.*

7. De Pathetische figuren (uitroep, wensch, zegening, smee-king, eed, verwensching) komen zoo wel in proza als in poëzie veelvuldig voor. Het zijn meestal uitingen van een (heftig) bewogen gemoed, als: *Wat ben ik gelukkig! Leve de Koning! Moge het u gegeven zijn, nog lang aan deze taak te arbeiden!*

En schreiend „*Red mijn kind, o Heer!*
Zonk zij voor 't kribje neer.

'k Zal u beschermen, schuldloos lam!
Zoo waarlijk help' mij God....
Eliza's Vlucht¹⁾.

God zij mij getuige, dat ik trouw en eerlijk naar plicht heb gehandeld!
Dat de zee den tyran verzwelge!

8. Het Epitheton (bijnaam, toevoeging) geeft levendigheid en teekening aan den stijl, in zoover het de beteekenis van woorden, die door het veelvuldig gebruik veel van hunne aanschouwelijke kracht hebben verloren, op karakteristieke wijze verzinnelijkt, als: De *rollende* donder, de *murmelande* beek, het *gonzende* bijtje, de *knetterende* bliksem, enz.

Ten slotte: Ook de klanknabootsing, de alliteratie en de rijmklanken²⁾ dienen om de schoonheid en de levendigheid van uitdrukking te verhoogen.

Zoo zegt Bilderdijk in de Ziekte der geleerden:

En 't uitgemergeld rijf zinkt rammlend neer in 't graf!

Bont en blauw, geld en goed, lusten en lasten, zijn voorbeelden van alliteratie; evenzoo: *In nood en dood, hij weet weg noch steg* van rijmklanken.

Wij hebben over deze verschillende sieraden van den stijl tamelijk uitvoerig gehandeld. Het geschiedde volledigheidshalve. Vele van die sieraden worden enkel aangebracht in hooger prozastijl en vooral in poëzie. In het vervolg komen wij op die onderscheidingen dan ook niet terug, daar het met het oog op de practijk alleen noodig is, dat men weet, wat figuurlijke taal en wat eigenlijke taal is, bijv. Het lezen van goede schrijvers kan hier van meer nut zijn, dan het haarfijn onderscheiden en leeren benoemen van allerlei sieraden. Het gepast gebruik van tropen en vormfiguren is vooral een werk van smaak, en door goede lectuur

1) B. ter Haar, Een Bloemkrans, blz. 124 en 127.

2) Hierover wordt nader gehandeld.

kan men dien vóór alles veredelen. Naar onze opvatting bestaat er eene figuurlijke taal — en bestaan er geen onderdeelen. — Het is de taak des lezers de figuurlijke taal juist en zuiver te leeren bezigen. Op fouten tegen de figuurlijke taal in 't algemeen zullen we in eene volgende les wijzen, zonder in haarklooverijen of kamergeleerdheid te vervallen.

II.

Het woord stijl is van Latijnschen oorsprong. De Romeinen noemden het werktuigje, waarmede zij letters konden griffen in een wassen tafeltje, een stilus. Potlood en griffel waren hun niet bekend, en zij behielpen zich op die manier. De stilus bezat aan de ééne zijde eene scherpe punt en liep aan den anderen kant plat en breed uit. Met de scherpe stift schreven zij in het was: eene invallende gedachte, eene opmerking, eene of andere bijzonderheid; met den platten kant streken zij later het geschrevene weer glad. Het woord stijl nu is etymologisch verwant aan den naam van dat toenmaals algemeen gebruikte stiftje.

Reeds bij de Romeinen werd de naam stijl, van het werktuig overgebracht op het geschrevene, in denzelfden zin als wij zeggen: Die schrijver bezit eene goede pen, eene welversneden pen! In hun oog was het stellen, het opschrijven en schriftelijk ordenen der gedachten de beste leermeester in het spreken.

In onze dagen zijn we nog een stap verder gegaan. Bij ons is stijl geen werktuig, niet meer het geschrevene, maar de wijze, de manier, de trant, waarop men schrijft. En deze beteekenis is men zelfs ruimer gaan toepassen: men spreekt van stijl bij gebouwen, als: kerken, kasteelen, paleizen; stijl kent men bij meubelen, stijl kent men bij muziek, enz. enz.

Met betrekking tot de taal is stijl de eigenaardige wijze, waarop men zijne gedachten, aangaande eenig onderwerp, in haren voortgang en samenhang uitdrukt. Het woord stijl wordt echter in dien zin enkel gebezigd van het geschrevene. Van een redenaar zal men niet zeggen: Hij spreekt in eenen goeden stijl, of hij heeft een goeden spreekstijl, of hij heeft een goeden stijl bij 't spreken.

Een dichter drukt zijne gedachten anders uit dan een geschiedschrijver. Van der Palm schreef zijn Gedenkschrift van Nederlands herstelling anders dan iemand een vertrouwelijken brief schrijft.

Hier is verschil van manier, van trant, van stijl, en men zou kunnen spreken van een dichterlijken stijl, een geschiedkundigen stijl, een redenkunstigen stijl, een briefstijl! Zoo hadden Vondel en Hooft; Van der Palm en de juffrouwen Wolff en Deken elk eene eigenaardige wijze, om gedachten en gevoelens in woorden te uiten, voor te dragen.

Het is duidelijk, dat er eene innige betrekking bestaat tusschen den stijl en de persoonlijkheid van den schrijver. De stijl kan eene afspiegeling heeten van ieders ontwikkeling, ieders karakter, ieders talent. In dezen zin spreekt men van den stijl van Hooft, van Justus van Effen, van Geel, van Busken Huet, van Multatuli.

Doch ook van de gemoedsgesteldheid, van het temperament des schrijvers, draagt zijn stijl den stempel. Zoo zal iemand, die door eene ramp is getroffen, de tijding van die ramp op andere wijze mededeelen, dan hij, die schrijft, dat hem onverwacht een groot geluk ten deel is gevallen. Een levendig, opgeruimd man heeft een anderen stijl, dan iemand, die alles door een donkeren bril ziet en de wereld als een tranendal beschouwt.

Volksaard en volksontwikkeling spiegelen zich in elke letterkunde af. Wij zien, dat de Oostersche volken eene levendige verbeelding bezitten; zij verfraaien hun stijl met beeld- en lofwerk, men leze bijv. Max Havelaars toespraak aan de Inlandsche Hoofden. De stijl der Franschen is levendig, los, geestig, opgewekt, die van de Engelschen bezadigd en kalm, die van de Nederlanders over 't geheel bespiegelend of oratorisch, omdat zij deftigheid en ernst beminnen. De wijsgeerige stijl der Duitschers is zwaar en moeielijk te volgen, hunne romans zijn gemoedelijk en soms wat erg gevoelig (zij worden licht sentimenteel).

Toch, bij alle verschil van stijl bestaan er punten van overeenkomst, van gelijkheid. Dit blijkt hieruit, dat men kan spreken van den Nederlandschen stijl in tegenstelling van den Franschen, van den Engelschen stijl in tegenstelling van den Duitschen.

Doch, hoe ver ook de stijl der verschillende volken uiteen mag loopen, er zijn vaste wetten, waaraan ieder schrijver, tot welk volk hij ook behoort, heeft te voldoen. Die wetten, die noodwendige vereischten van elken stijl zijn: 1°. Verstaanbaarheid en 2°. Netheid, fraaiheid, sierlijkheid, of hoe men het noemen wil.

1. VERSTAANBAARHEID onderstelt duidelijkheid en juistheid; zij ontstaat door taalkundige en logische zuiverheid.

2. NETHEID, FRAAIHEID ontstaat door gepastheid en verder door bondigheid, welluidendheid en levendigheid van uitdrukking.

In deze les zullen wij over deze hoofdpunten wat nader in bijzonderheden treden.

DUIDELJKHEID, zeiden we op blz. 1, is één met verstaanbaarheid. Wat baat het, of men een rijkdom van fraaie vormen en beelden kan bewonderen, als het gezond verstand, in de duisternis of de schemering tastende, naar de bedoeling van schrijver of van spreker heeft te zoeken? De verschillende zinnen dienen zóó gesteld te zijn, dat zij den lezer niet vermoeien, zij moeten door hem, voor wie zij bestemd zijn, vaardig opgenomen kunnen worden. De beteekenis en de bedoeling er van, zegt een schrijver, dient evenals het licht in de oogen, vanzelf in het verstand in te dringen.

Het is daarom niet genoeg, dat de zin der woorden begrepen kan worden; elk schrijver, en elk spreker vooral, is verplicht te zorgen, dat men hem zonder inspanning kan verstaan. Waar eerst het ontleedmes dient gehanteerd te worden, schrikt men af; waar eerst de vrucht ontbolsterd moet worden — een vervelend en onplezierig werk — lokt men niet aan.

Als de geest zich moet afpijnigen om den zin der woorden te vinden, gaat de indruk verloren, welke de uitgedrukte gedachten en gevoelens hadden kunnen teweegbrengen, en in plaats van tot inzicht en overtuiging te komen en te genieten, vindt men zich in allerlei spitsvondigheden verward. Wie denkt hier niet aan sommige leerdichten van Bilderdijk, aan de poëzie van Potgieter?

De lezer voelt zich echter ingenomen met het werk des schrijvers, als deze hem de moeite spaart, met de lantaarn van Diogenes, naar de bedoeling te zoeken, of hem vrijwaart van de noodzakelijkheid, naar den zin te raden.

Duidelijkheid is een gevolg van verheven orde en grootsche eenvoudigheid in de scheppingen van schrijvers van den eersten rang, als: Shakespeare, Milton, Vondel, Racine, Byron en anderen. De lezer kan volop genieten van de schoonheden van hunne meesterwerken; zonder hindernissen wordt hij geleid langs een heerlijken weg, door den schrijver voor hem gebaad! De stijl is klaar en helder, de inhoud min of meer verheven, soms grootsch; — de lezer voelt zich onttoegen aan het alledaagsche en geniet met volle teugen.

Ook in den allereenvoudigsten prozastijl kan de verstaanbaarheid wegens gemis van DUIDELJKHEID soms te wenschen overlaten. Dit blijk uit zinnen, als:

1. *Een zoon, die tot zijnen vader zegt, dat hij eene slechte opvoeding gehad heeft, werpt hem een leelijk verwijt voor de voeten.*
2. *De vader van mijnen vriend, die een paar dagen bij één onzer kennissen logeerde, schreef hem, dat hij zoo spoedig mogelijk de effecten aan de beurs moest verkoopen.*

3. *Demosthenes bewees zoo duidelijk, dat de geheele redevoering van Eschines uit haat voortkwam, dat de Atheensche raad hem verbande.*
4. *In hoevele veldslagen zagen wij de Romeinen niet overwinnen!*
5. *De Romeinen hebben de Grieken trachten na te volgen op velerlei gebied van kunst, ja, in alles, wat wij zoo zeer in hen bewonderen!*

Terecht kan men vragen onder 1: Wie heeft eene slechte opvoeding gehad? onder 2: Wie moest nu zijne effecten verkoopen? 3. Wie werd hier verbannen? 4. Wie werden overwonnen? 5. In wie bewonderen wij iets, in Grieken of in Romeinen?

JUISTHEID is evenzoo één met verstaanbaarheid. Zij heeft eenvoud en ordelijkheid in haar gevolg. Menig schrijver bedient zich van eene overdadige menigte van woorden en meent zich zóó goed verstaanbaar te maken, — anderen weer begraven hun werk onder een ballast van ornament en krulwerk; — nog anderen, bevreesd voor eentonigheid, maken allerlei sprongen en huppelen door hun onderwerp heen, als eene danseres van een ballet. Geen van dezen zullen licht begrepen worden in hun streven, in hun betoog. Zij gaan van alle kanten om het onderwerp heen en verbergen of bedekken, wat zij moesten toonen, en toonen, wat zij zelf als bijzaken beschouwen. Zij laten de buitenzijde van het gebouw hunner gedachten, opvattingen en bedoelingen zien, en sluiten als 't ware den toegang af. Juistheid wil, dat de hoofdzaak hoofdzaak zij en dat men zonder afdwaling uitdrukt, nauwkeurig en nauwgezet, wat men wil uitdrukken.

De zinnen dienen de eigenlijke gedachten uit te drukken en geen andere, welke met de werkelijkheid eenige overeenkomst hebben. Zij moeten die gedachten geheel en volkomen weergeven; zij dienen noch meer, noch minder uit te drukken dan spreker of schrijver bedoelen. Juistheid van uitdrukking is een gevolg van helderheid van voorstelling, — van studie en nadenken. Wie zijn onderwerp goed meester is en dus het wat, het hoe en waarom begrijpt, zal — bij onmisbare kennis van taal en oefening in den stijl — zich in den regel juist uitdrukken.

Wie juistheid wil betrachten, dient alzoo zijne stof grondig te bestudeeren, om zelf heldere en klare inzichten te hebben. Zoolang spreker of schrijver zelf door een nevel ziet, is het hem niet mogelijk, het licht voor hoorders of lezers te doen opgaan. En vóór alles dient hij eene meer dan oppervlakkige studie gemaakt te hebben van de beteekenis van woorden en uitdrukkingen en hun gebruik, alsmede van de regels der zinsleer (syntaxis).

Voor al de beteekenis der woorden en uitdrukkingen dient men grondig

te kennen, wil men met juistheid zijne gedachten kunnen uiten. In de volgende zinnen blijkt het, dat die beteekenis niet altijd goed gekend werd. Men trachte aan te wijzen, waar de fouten schuilen; woordontleding kan hier soms van dienst zijn.

1. *De gunstige wending, welke de ziekte nam, deed alle hoop verlevendigen en met blijdschap de toekomst te gemoet zien.*
2. *Te langdurige afwezigheid doet kinderen vervreemden van hunne ouders.*
3. *De ontvanger der gemeente Z. doet u verwittigen, dat de belasting over het laatste halfjaar dient angezuiverd te worden.*
4. *Uwe woorden doen mij herinneren, dat ik nog eenen plicht der erkentelijkheid jegens u heb te vervullen.*
5. *Duizenden martelaren onderstonden de vreeselijkste folteringen om hunne leer met hun bloed te bezegelen.*
6. *Gods wrakende Engel zweefde boven Moskou om Napoleon en zijn leger te verdelgen.*
7. *Het vertrek der Fransche soldaten uit Amsterdam gaf den Amsterdammers het sein tot het vernielen van alles, wat aan de Fransche overheersching deed herinneren.*
8. *Eenige reizigers staan op het perron te praten en kijken elk oogenblik gejaagd op hun horloge. Het is al een half uur over tijd, en nog is er geen spoor van den trein te ontdekken.*
9. *O, Vondel, wie zal u evenaarden in vernuft en zeggingskracht!*
10. *Toen de knaap zag, dat hij verongelijkt werd, verwijderde hij zich al tandenknarsende.*

Taalkundige ZUIVERHEID is een hoofdvereischte van verstaanbaarheid. Zij wil, dat men woorden en uitdrukkingen bezigt, die eigen zijn aan de hedendaagsche taal; de schikking der woorden dient zoodanig te wezen, de perioden dienen zóó gebouwd te zijn, als het taalgebruik het eischt. Woorden of uitdrukkingen, zegswijzen uit ouden tijd, thans door weinigen meer gekend (als: *hij kan rijden en omzien; daar sloeg hem de moord enz. enz.*)¹⁾ dient men niet te bezigen. Is de zin der woorden veranderd, dan dient men de verouderde beteekenis niet toe te passen, als: *bescheiden* voor verstandig, *achterdeel* voor nadeel, iets *afleggen* voor voltooien, *berucht* voor beticht, *beschuldigd*, iemand *loof* maken voor goede

1) Nog gangbaar in den tijd van Bredero, Hooft en Vondel voor: *Hij is bij de hand; daar stierf hij.*

maken, de *zeem* van iets voor 't *puikje*, 't *vetste*, 't *zoetste*; een *rustig* krijger voor een *dapper* krijgsman, *vroomheid* voor *dapperheid*.

Evenmin is het geoorloofd, vergeten of verouderde woorden of uitdrukkingen (archaïsmen) te bezigen, als: *neskheid* voor dwaasheid, gekheid, malligheid; *neskebol* voor *dwaas*, *gek*, *zot*; *oorlof* voor *vaarwel*, *afscheid*; *behulpig* voor *behelpzaam*, *rampvalligheid* voor *tegenspoed*, *raad leven met iemand* voor raadplegen; *iemand om iets brengen* ¹⁾ voor: iemand iets ontnemen; *zich verlaten tot iets* ²⁾ voor: zich op iets verlaten, *op dat pas* ³⁾ = op dat oogenblik; *wrijven* ⁴⁾ twisten, krakeelen, kampen; ik zal u helpen zooveel ik *mag* = kan; *vingerling* voor ring; *oesten* voor oogsten, *liebaart* voor leeuw, *locch* voor lachte, enz. enz. Het dient echter gezegd, dat dichters en schrijvers van den eersten rang meermalen een verouderd woord weer in eere brachten; op die wijze verrijken zij de taal en maken zij hun stijl soms krachtig en schilderachtig. Zoo zegt Bilderdijk in Elius, zang II: *Een held, gewoon laurieren te oesten*; in Floris IV: *Zie dien Liebaart, rood als bloed*, enz.

Evenzoo dient men op zijne hoede te zijn voor ontaalkundig gevormde woorden (neologismen) als: *bloedbevekt*, *staatsgevaarlijk*, *kunstversierd*; voor het smeden van nieuwe woorden, ook al geschiedt het volgens de wetten der taal, als: *gelommer* (vergelijk *gepeupel*, *genoot*, *gespelen*, *geburen*); *hagelblank*, *slechtleersch*, *zich benaarstigen*, *balielkluiver*, *iets penseelen*, *zweelgzucht* (vraatzucht, hebzucht), *zich verstandigen* = zich doen verstaan enz. Eerst dienen dergelijke woorden het burgerrecht te verkrijgen, en het taalgebruik heeft hierover te beslissen! ⁵⁾ Ook ongewone samenstellingen of koppelingen, waarvan Huygens gebruik maakt in: *Morgenstond van den Somer van 't Haagsch Voorhout*, vrs. 412—424, dient men niet bij voorkeur te bezigen! In het gedicht van Huygens lijdt er de verstaanbaarheid niet onder, al die koppelingen verrichten den dienst van bijstellingen, toch geeft het iets gezochts, en jacht op geestigheid valt niet aan te raden. Zal iemand de zon als hij deed ooit *Rond-om-oogh* noemen, of *Jaren-passar* (= jarenmeter), of *Beestenbijter*, of *Tuyten-croller*, of *Hemelroller*? enz.

Ook voor het overdadig, het onnoodig gebruik van woorden uit

---

1) Zie Wilhelmuslied, 2e couplet. 2) Vandaar toeverlaat. 3) Gijsbrecht, vers 1400. 4) Idem, vers 1369.

5) Nieuw gevormde woorden, die het burgerrecht verkregen zijn bijv. *spoortrein*, *spoorwagen*, *spoor(weg)brug*, *sneltrein*, *wisselwachter*, *stoomboot*, *schroefboot*, *raderboot*, *tweewieler*, *driewieler* enz. Af te keuren zijn koppelingen als: eene *toe-deur*, eene *toe-kachel*, eene *aane-sigaar*, eene *onaane-sigaar*, enz. enz.

vreemde talen dient men zich te wachten. Voor revolutie bezige men omwenteling, voor constitutie grondwet, voor methode leergang, enz. enz. Alleen dan, als zij niet te vermijden zijn, make men er gebruik van. Dit is het geval, als zij aan eigennamen ontleend zijn, bijv.: *de Socratische leerwijze, de guillotine, de bajonet*, enz. enz.¹⁾, òf als er eene lange omschrijving noodig is om het begrip, dat zij vertegenwoordigen, aan te duiden, bijv. *faillissement* = bankroet zonder bedrog van de zijde des koopmans; *circulaire* = rondgaande open brief, enz, òf als het wetenschappelijke benamingen of kunstnamen zijn, als: *hypotenususa, basis, photographie, telegraaf, telephoon, cohesie, locomotief*, enz. enz.

Ten slotte dient men zich geen willekeurige afwijkingen te veroorloven van de regels der spraakleer. In spelling, verbuiging, vervoeging, woordvorming en syntaxis dient men het algemeen gebruikte stelsel te volgen, en op 't gebied der spelling dat van De Vries en Te Winkel. Sommige schrijvers mogen er vrij eene spelling enz. op eigen hand op na houden, zij maken het hunnen lezers echter niet gemakkelijk; zij dwingen dezen meermalen een zin opnieuw te lezen en vermoeien hen.

Intusschen mag taalkundige zuiverheid nooit betracht worden tot schade van den inhoud of den stijl zelf. De dichter Bilderdijk zegt hiervan, als hij spreekt van de kunstrechtters uit de dichtgenootschappen der vorige eeuw:

Gewapend met een' wal van Moonens, Sewels, Stijlen,²⁾
 De handen toegerust met liksteen, schaaf, en vijlen,
 Het hoofd met wind vervuld, ziedaar den kring vergaard!
 . . . . .
 En elke schoonheid wordt, hoe edel, hoe verheven,
 Gevoel en smaak ten spijt, gedoemd en uitgewreven!
 . . . . .
 Meêdoogenlooze koorden
 Verreken vers, en stijl, en denkbeeld, en, ai mij!
 Ten gunst' dier regelmaat, verdween de poëzy.

Ofschoon niet alles, valt toch iets van 't hier gezegde op den prozastijl toe te passen! Taalkundige zuiverheid is goed, maar rijkdom van inhoud en eene smaakvolle uitdrukking zijn nog beter!

Tegen taalkundige zuiverheid van uitdrukking wordt menige fout gemaakt, ook in het meer eenvoudige proza, bijv.:

1) Zie mijne Sprokkelingen, blz. 177—181.

2) Spraakkunstwerken, aldus geheeten naar de schrijvers er van.

1. *De onderwijzer was zeer tevreden over het gedrag en de houding der leerlingen, doch hij was minder tevreden opzichtsens hunne vorderingen.*

2. *Waarom had Antje haar ook zien voorbijkomen, op het oogenblik, dat haar die muizenesten over Eefje door het hoofd maalden? (Potgieter).*

3. *In den regel bestaat er een nauw verband tusschen de beteekenis van eene uitdrukking in eigenlijken zin en tusschen die in figuurlijken zin.*

4. *In lengte van tijd worden twee vrienden homogeen van karakter; de heterogene bestanddeelen verdwijnen meer en meer of lossen zich in elkander op.*

5. *Het is voor jongelieden dikwijls moeielijk het standpunt vol te houden, waarop zij zich eenmaal geplaatst hebben.*

6. *Deze romanschrijver heeft zijne karakters uitmuntend doorgevoerd.*

7. *Op eene reis door Zwitserland zagen wij ver boven ons de sneeuwbedekte toppen van het hooggebergte.*

Het zal niet noodig zijn, hier nader in verklaring te treden. Over 5 en 6 handelen wij in les III.

Logische ZUIVERHEID (betoogkracht) is eene zaak van ontwikkeling, van het gezond verstand. Zij kan niet aangeleerd worden. Weinig ontwikkelde lieden schrijven brieven en mededeelingen, die, naar de geijkte uitdrukking, aan elkaar hangen als droog zand. Het volk oordeelt in dezen juist: Er is geen samenhang! Zie, hoe geleidelijk en ordelijk de bouwmeester eene woning doet verrijzen: dit voor de grondslagen, dat voor muren en ramen, zóó het dak! Het één past en sluit in het ander: alles samen vormt een goed geheel: geen gapingen, geen openingen in muur of dak, maar ook geen overtollig bint- of houtwerk.

Het één steunt het ander en wordt op zijne beurt weer gedragen! Er is ordelijkheid, samenhang, verband! Dikwijls hooren of lezen wij iets, dat ons niet kan boeien, wij dwalen dan met onze gedachten af, en denken aan iets anders. Zelfs bij de grootste oplettendheid en den besten wil is het den meest geduldigen hoorder of lezer niet gegeven, den draad te volgen, den gang te vinden! Al de afzonderlijke zinnen mogen zelfs als zoovele elementen goed en gaaf zijn, naar inhoud en vorm; — het geheel bevredigt niet, omdat de deelen niet passend zijn verbonden; omdat het opstel, de redevoering geen geheel, geene eenheid vormt. Onwillekeurig komt dan de vraag op de lippen: Wat wil hij

toch; wat bedoelt de schrijver? In dit geval zal deze niet begrepen worden, zijn arbeid is nutteloos geweest en gaat verloren.

Kan men hier regels of wetten stellen? Onmogelijk. Of het hapert aan algemeene ontwikkeling, en men kan den raad geven: Oefen u in het betoogen, neem les in de wiskunde, — in de natuurkunde, enz., of er is gebrek aan gezond verstand, en geene oefening kan dan baten.

Wie slordig denkt, zal ook slordig schrijven. Wie zich geene rekenschap heeft leeren geven van den gang zijner gedachten, zal sprongen maken, ook in zijn stijl, en telkens zal men leemten ontdekken. — Wie oorzaken en gevolgen niet leerde onderscheiden, zal ze ook bij 't schrijven of spreken dooreenhaspelen. Duidelijk blijkt hier, hoe onderwijs in 't algemeen, d. i. eene degelijke opleiding van invloed moet zijn op den stijl. Algemeene ontwikkeling is een eisch voor logische zuiverheid.

Alleen een man van bekrompen vermogens kan schrijven:

»De mensch is een gezellig wezen, het paard leeft ongeveer twintig jaar, en de exel en het paard behooren tot de klasse der eenhoevige dieren.»

Of dezen zin:

Ofschoon kennis en kunst niet zonder oefening verkregen worden, dienen wij nooit te vergeten, dat arbeid adelt.

Of dezen:

Niemand is vrij, die zich zelven niet beheerschen kan, want, ofschoon zelfkennis leidt tot zelfstandigheid, is het vóór alles noodig, dat wij ons zelven leeren beheerschen.

Is dit alles geen barre onzin? Deze onzin ontstaat in den regel, doordien de schrijver niet boven, maar onder zijn onderwerp staat. Kinderen redeneeren als kinderen, en hunne taal is natuurlijk, soms kinderlijk (naïef), doch de volwassene, die een kind bleef naar den geest, gaat onzin schrijven, als hij over een onderwerp boven zijne bevattling, in geregelde orde iets moet zeggen.

Er is echter verschil. Niet altijd is de onzin zoo tastbaar als in bovenstaande zinnen. In den regel schuilt de fout in het betoogen als geheel. Men zal het nut der spaarzaamheid gaan betoogen, en men gaat ongemerkt iets schrijven over de verkwisting. Men zal gaan bewijzen, dat de matigheid het leven verlengt, en men komt ongemerkt op 't gebied der dronkenschap. Men wil aantoonen, dat eenvoud het kenmerk is van waarheid, en men gaat op hoogen toon bewijzen, dat de waarheid altijd moet zegevieren.

Hier volgen verder eenige zinnen, waarin de logische zuiverheid te wenschen overlaat.

1. *Dewijl de ouders het best weten, wat voor hunne kinderen nuttig of schadelijk is, moeten deze hunne ouders uit den grond van hun hart beminnen, omdat zij aan hen de meeste verplichting hebben.*
2. *De bijziende moet eenen bril gebruiken, ten einde het gebrek zijner oogen te voorkomen.*
3. *De knaap werd naar de hoogeschool gezonden, om zijn verstand te verrijken door het uitbreiden en aanleeren van menige wetenschap.*
4. *Ofschoon Willem IV bij Stavoren moedig vocht tegen de Friezen, sneuvelde hij daar met de bloem van zijn leger.*
5. *Daar mijn broeder zijn werk niet afhad, moest hij tot vijf uur schoolblijven en is hij uit visschen gegaan.*
6. *Wie aan een oproer 't sein geeft, brengt niets tot het algemeene welzijn bij, maar werkt het tegen.*
7. *De mensch moet sterk zijn in de gevaren, waaraan hij in deze wereld is blootgesteld; eerst door lijden en strijden wordt hij gelukkig.*
8. *Nu ik iets heb te schrijven over de zee en de woestijn, zou ik liever de ongelijkheid van beide behandelen, dan eene vergelijking tusschen beide maken.*
9. *Een leerling, die bij de studie gauw den moed laat zakken, zal het niet ver brengen, want alleen hij, die zoekt, zal vinden.*
10. *Wie bij 't bestudeeren van de Nederlandsche taal zegt: Ik kan dit woord of die uitdrukking niet vinden, zoekt niet, want onze taal is rijk genoeg aan woorden en uitdrukkingen.*

Bij zin 1 kan men vragen: Moeten kinderen hunne ouders beminnen, omdat zij aan hen de meeste verplichting hebben? Het antwoord kan ja zijn, al is verplichting nog geene drangreden tot liefde? Doch kan men ook ja zeggen, als de vraag luidt: Moeten kinderen hunne ouders beminnen, omdat deze het best weten, wat voor hunne kinderen nuttig of schadelijk is? Het eerste zinslid is geheel overtollig, ook vormt het eenen misstand in den bouw van het geheel.

Moet de bijziende den bril gebruiken, in zin 2, om het gebrek zijner oogen te voorkomen? En hij is reeds bijziende? Hoe kan dan van voorkomen sprake zijn?

Is het de taak van den jongen student (zin 3) wel, de wetenschap uit te breiden? Kan eene wetenschap bovendien worden aangeleerd? Is het niet veeleer de knaap, die zijne kennis moet uitbreiden door ijverig te studeeren?

Kon Willem IV toch niet gesneuveld zijn, al had hij niet moedig gevochten? Doet het moedig vechten iets aan het sneuvelen toe of af? Kon de bloem van zijn leger hem beveiligen voor 't sneuvelen?

Waarom, vragen we in zin 5, moest de knaap schoolblijven? Hij had zijn werk niet af. Goed. — Maar is hij ook uit visschen gegaan, omdat hij zijn werk niet af had?

Heeft het sein-geven tot een oproer iets uit te staan met het bevorderen van het algemeene welzijn? Wordt de achteruitgang van een land juist niet bewerkt door oproer, of door openlijk en gewelddadig verzet tegen de regeering?

De mensch moet sterk zijn in gevaren. — Goed! Is hij zwak, hij zal bezwijken, ten ondergaan. Dat hij door lijden en strijden eerst gelukkig wordt, heeft met het sterk zijn in gevaren niets uit te staan, — en het moet hier als bewijsgrond dienen!

Sluit, in zin 8, het vergelijken niet het vinden van ongelijkheid in zich?

Zou het, in zin 9, een goede bewijsgrond zijn, dat alleen hij, die zoekt, zal vinden? Moest hier niet veeleer zijn aangevoerd, dat volharding den arbeid kroont?

Dat onze taal rijk genoeg is aan woorden en uitdrukkingen, zal niemand betwisten. Maar, als is zij nog zoo rijk op dit punt, die rijkdom baat hem niet, die zoekend tracht te vinden; allereerst is hier ontwikkeling en taalstudie een vereischte, en geen fortuintje of gelukje kan zonder haar baten.

Ook in den stijl is ordelijkheid de hefboom van den arbeid. Waar elke gedachte op de juiste plaats is gezet, waar de zin voor orde het werk bestierde, daar ontstaat in den regel een goed geheel, daar vervalt de beschuldiging, dat er in het wilde is geschreven ¹⁾. Zoo schreef W. A. Van Rees over 's Konings verjaardag in Indië:

Van der jeugd af wordt in het gemoed van den Nederlander achting en liefde aangekweekt voor den vorst, die, gesproken uit een beroemd geslacht, den scepter zwaait over millioenen onderdanen. In Nederland derhalve, waar die vorst leeft, waar men hem zien en hem hulde bewijzen kan, is de

1) Er is dan in den regel causaal (oorzakelijk) verband en dus betoogkracht.

vreugde bij de viering van zijn geboortefeest even groot als natuurlijk.

Maar in Indië, waar tienmaal meer onderdanen leven, die gewoon zijn reeds voor 's Konings vertegenwoordiger de knie te buigen, die dezen vertegenwoordiger reeds zoo machtig en verheven zien, — in Indië is het prestige van het koningschap nog veel grooter. En geen wonder, waarlijk!

Die inlander ziet, dat de militairen de kleuren van den Koning op den hoed, zijne naamletter op de knopen dragen. In naam »des Konings» hoort hij de rechters het vonnis uitspreken, het »Leve de Koning!» weergalmen bij alle vereenigingen van blanken, en onder dezelfde kreten ziet hij, dat de soldaten zich in het vuur op de lansspitsen werpen, wonderen van dapperheid verrichten en de Nederlandsche driekleur planten op ieder punt, waar het gezag van den Koning betwist wordt.

Hij, die duizenden mijlen van zijn vorstelijken zetel nog zóó gehoorzaamd wordt, wiens macht zich uitstrekt tot over den grooten waterspiegel, en die in zijn toorn den Toewan Besaar (Groote Heer = gouverneur-generaal) kan verpletteren, hij moet wel onbegrijpelijk groot zijn, en bijna goddelijke vereering verdienen.»

Wie ziet hier niet den gang van het betoog? En wie zal, na aandachtige lezing, niet toestemmen, dat hier logische orde en ordelijkheid voorzitten? Er is een tastbaar verband tusschen de samenstellende leden van het geheel; de stelling wordt geschraagd door een groep van bewijsgronden, alle van pas aangevoerd.

1. In Nederland is de eerbied voor den Koning groot.
2. In Indië is die eerbied nog grooter.
- 1a. In Nederland uit zich die eerbied door vreugde en heeft hij zijn grond in achting en liefde, (daarom:)
  - b. Die vreugde is in Nederland groot bij 's Konings verjaardag, (als nadere bewijsgronden volgen:)
  - c. De vorst leeft er te midden van zijne onderdanen.
  - d. Men kan hem zelf hulde bewijzen.
2. In Indië is het prestige van het koningschap nog grooter, (want:)
  - a. De Koning is de opperheer van den Grooten Heer of Gouverneur-Generaal, dien allen eerbiedigen en vreezen.
  - b. Het leger draagt de kleuren des Konings, ook zijne naamletter.
  - c. Allerwegen wordt door de blanken den Koning hulde gedaan.
  - d. De naam des Konings geeft kracht aan het vonnis.
  - e. De naam des Konings klinkt op het slagveld, bij den aanval.
  - f. De macht des Konings reikt zeer ver en moet groot zijn, (en dus:)

Zulk een Koning verdient meer dan menschelijke eer, — en bij gelegenheid van 's Konings verjaardag moet dat blijken.

Beschouwen wij nog het volgende:

DE KAMEEL.

1. *De kameel, een naam, van het Arabische woord dsjaemmel afkomstig, is met recht aan het hoofd van de orde der herkauwers geplaatst, ofschoon hij in vele opzichten van de andere herkauwende dieren afwijkt, en wel vooral in zijn gebit.*
2. *De kameel is een der merkwaardigste dieren der geheele aarde.*
3. *Hoe weinig hij ook den naam van een fraai dier kan verdienen, en hoe lomp en onbevallig hij er uitziet, de kameel alleen zou in staat zijn, om den zinnelijken mensch de overtuiging op te dringen, dat de schepping en ordening der wereld een werk der Goddelijke Voorzienigheid is; want er is geen dier, waarbij de bestemming van elk schepsel tot een bepaald doel zoo duidelijk blijkt.*
4. *De Egyptenaar rekent het tot de drie weldaden van zijn zonder palmen, Nijl en kameel onbewoonbaar land, en de Arabier noemt den kameel het schip der woestijn.*
5. *En inderdaad, zonder dit dier zouden de planten- en regenlooze streken, die zich over het tropische Afrika en Azië als een gloeiende gordel uitstrekken, voor den mensch voor altijd ontoegankelijk gebleven zijn.*
6. *Zoo dor en onvruchtbaar de landen zijn, die den kameel door de natuur tot woonplaats werden aangewezen, zoo gehard is ook zijn lichaam, zoo weinig eischend is ook zijne natuur.*

Ziehier den gang van het betoog:

1. De kameel staat met recht aan het hoofd der herkauwende dieren; want:
2. Hij is het merkwaardigste dier der geheele aarde, omdat:
3. Uit den kameel ten duidelijkste de bestemming blijkt tot een bepaald doel; daarom:
4. De kameel wordt door de Oostersche volken als onmisbaar beschouwd, en terecht, want:
5. De woestijnen waren zonder den kameel ontoegankelijk gebleven;
6. De kameel bezit alle eigenschappen van het woestijnpaard.

Gesteld nu, dat iemand in deze volgorde hadde geschreven :

2. De kameel is een der merkwaardigste dieren der geheele aarde (*a*).
4. De Egyptenaar rekent het tot de drie weldaden van zijn zonder palmen, Nijl en kameel onbewoonbaar land, en de Arabier noemt den kameel het schip der woestijn (*b*).
6. Zoo dor en onvruchtbaar de landen zijn, die den kameel door de natuur tot woonplaats werden aangewezen, zoo gehard is ook zijn lichaam, zoo weinig eischend is ook zijne natuur (*c*).
5. En inderdaad, zonder dit dier zouden de planten- en regenlooze streken, die zich over het tropische Afrika en Azië als een gloeiende gordel uitstrekken, voor den mensch voor altijd ontoegankelijk gebleven zijn (*d*).
1. De kameel, een naam, van het Arabische woord *dsjaemmel* afkomstig, is met recht aan het hoofd van de orde der herkauwende dieren geplaatst, ofschoon hij in vele opzichten van de andere herkauwende dieren afwijkt, en wel vooral in zijn gebit (*e*).
3. Hoe weinig hij ook den naam van een fraai dier kan verdienen en hoe lomp en onbevallig hij er uitziet, de kameel alleen zou in staat zijn, om den zinnelijken mensch de overtuiging op te dringen, dat de schepping en ordening der wereld een werk der Goddelijke Voorzienigheid is; want er is geen dier, waarbij de bestemming van elk schepsel tot een bepaald doel zoo duidelijk blijkt (*f*).

Is er hier nu logische orde?

De stelling is: *a*. De kameel is een der merkwaardigste dieren.

Deze stelling wordt niet bewezen, maar nader toegelicht door zin *b*: Hij is in het Oosten onmisbaar.

Nog eene nadere toelichting van zin *b* volgt in de zinnen *c* en *d*.

Zin *e* trekt nu een besluit uit het voorgaande.

Zin *f* bevat eerst het bewijs van het gestelde in zin *a*.

Oppervlakkig laat zich dit dooreengehaspelde opstel wel lezen, maar bij dieper inzien, bij ontleding blijkt het, hoever het in logische waarde bij het vorige achterstaat. Ook lette men op de aansluiting der verschillende zinnen. Bewijst zin *b* iets voor de merkwaardigheid van den kameel? Slaat inderdaad, waarmede zin *d* aanvangt wel terug op het slot van zin *c*? Sluit zin *e* aan bij het slot van zin *d*: de regenlooze streken zouden voor altijd ontoegankelijk gebleven zijn? Staat het begin van zin *f* niet geheel zonder verband naast het slot van zin *e*? Overal kleine gapingen, leemten. Wie het laatste opstel met aandacht leest, zal bij een weinig logischen zin eindelijk het hoofd moeten schudden

over den gebrekkigen samenhang van de deelen en deeltjes onderling. Dit opstel is scheef gebouwd; de draad der rede is verward en ten deele zoek.

Ook over NETHEID, FRAAIHEID, SIERLIJKHEID van stijl kan nog het een en ander opgemerkt worden. Zij ontstaat mede door welluidendheid (blz. 7). En ter wille van deze welluidendheid is het een vereischte, het taalgehoor te ontwikkelen. Men slaagt hierin het best, door het luid of hardop lezen van fraaie gedichten, of van algemeen geprezen stukken proza ¹⁾. Ook in proza bestaat — zij het niet zoo tastbaar als in poëzie — getal en maat.

In de tweede plaats is het noodig, dat hij, die net of fraai wil schrijven, met de wetten der symmetrie rekening houdt. Het woord symmetrie ontstond uit het Grieksch en beteekent evenmaat: zij eischt eene goede verhouding in al de deelen van een geheel. In den voorgevel van een gebouw plaatst men een zeker aantal ramen van gelijke afmeting; de afmeting dezer vensters is in verhouding tot die van het geheel; — lof- en beeldwerk wordt aan de ééne zijde van den gevel in dezelfde mate en op dezelfde wijze aangebracht als aan de andere.

Bij 't schrijven van de afzonderlijke zinnen van een opstel dient men ook te denken aan evenredigheid; plaatst men bij 't ééne zelfstandig n.w. een last van bepalingen en bijzinnen, bij 't andere, dat er tegenover staat, bijna niets . . . het zal eene scheeve verhouding doen ontstaan:

In de jeugd, de lente des levens, als de geheele natuur met hare bonte pracht tot de phantasie spreekt en dexe op allerlei wijzen prikkelt, gevoelt men zich gelukkiger dan in den ouderdom. (Deze zin mist evenwicht.)

De overdenking is voor de ontwikkeling van den geest, wat eene goede spijsvertering is voor de voeding van het lichaam, dat echter meer dadelijke behoefte aan voeding heeft. (Waartoe die staart, welke nasleept als bij eene slang?)

Hij is niet vrij, die zich zelven niet beheerschen kan, die onderworpen is aan de laagste hartstochten, welke zijnen wil breidelen en hem doen gelijken op een ruiter, die een ongetoomd en ongezadeld paard berijdt.

Symmetrie leert ook de evenredigheid in 't oog houden, die er

1) Men zie bijv.: *Een Bloemkrans*, door J. P. De Keyser. Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink. Prijs f 1.00.

bestaan moet tusschen de onderscheiden deelen van een opstel. Er dient eene korte inleiding te zijn, een krachtig slot. Nooit mogen deze het eigenlijke opstel in lengte te boven gaan. Voorts eischen hoofdzaken eene bredere uitwerking, en dienen bijzaken slechts aangestipt te worden. Evenals bij eene schilderij dienen de hoofdzaken op den voorgrond te komen en de aandacht te trekken door bewerking en opvatting, door schoonheid van lijnen en kleuren. — Alwat van ondergeschikt belang is en slechts dient tot aanvulling of stoffeering, moet op den achtergrond blijven. Men zou kunnen zeggen: De wetten der symmetrie dienen vereenigd te zijn met die der perspectief! Ook in een opstel dienen alle lijnen samen te loopen in één punt: het Onderwerp!

Behalve deze symmetrie, een werk van 't ordenend verstand, bestaat er ook eene zekere harmonie in de schikking van de afzonderlijke zinnen in een goed opstel. Eene kleine verschikking van woorden, het verplaatsen soms van één enkel woord in een zin, maakt dien zin wel-luidender, fraaiër!

Nassau zegt:

Laat er concurrentie zijn tusschen snel- en postwagens, maar vertrapt de menschelijke natuur niet door verstand en hart tot voorwerpen eener armzalige speculatie te maken.

En wie zal niet toestemmen, dat dit zeer fraai gezegd is?

Minder fraai, maar toch goed ware de schikking, als er geschreven stond:

Concurrentie laat er zijn tusschen snel- en postwagens, maar vertrapt de menschelijke natuur niet door verstand en hart tot voorwerpen eener armzalige speculatie te maken.

Leelijk ware de schikking, in geval men schreef:

Tusschen snel- en postwagens laat er concurrentie zijn, maar, door verstand en hart tot voorwerpen te maken eener armzalige speculatie, vertrapt de menschelijke natuur niet.

Of wel:

Er laat concurrentie zijn tusschen snel- en postwagens, maar de menschelijke natuur vertrapt niet, door tot voorwerpen eener armzalige speculatie te maken verstand en hart.

Of wel:

Laat er concurrentie tusschen snel- en postwagens zijn, maar door te maken verstand en hart tot voorwerpen eener armzalige speculatie, vertrapt de menschelijke natuur niet.

Het taalgehoor leert hier beslissen en kiezen, naar de omstandigheden het vereischen.

Ook leert het taalgehoor op den duur d. i. door oefening, onderscheiden, welke woorden en klanken scherp of hard zijn, als: slechts, de kloknaald tikt, Tell in 's landvoogds boeien; eerstdaags, dit is gezondheids eisch, 's maanschijns scheemrend licht, 's werelds wording, 't flikkrend lampnachtlicht, enz. enz. Het doet vinden, waar opeenstapeling is van gelijke scherpe of sissende klanken, of van klanken, die moeielijk achter elkaar worden uitgesproken.

Evenzoo leert het, waar opeenhooping is van eenlettergrepige woorden, of van woorden met gelijke klanken.

Al mist het Nederlandsch de zangerigheid van het Italiaansch, of de zachtheid van het Duitsch, — Staring onder de nieuwere en Hoofd onder de oudere schrijvers hebben meer dan één gedicht nagelaten, dat geprezen wordt om zijne zoetvloeiendheid. Tollens en Bilderdijk geven ook meer dan één bewijs, hoe onze taal rijk is aan klanken en door klanknabootsing treffend aanschouwelijk kan zijn. Tollens schrijft in zijn Meesterstuk, vrs. 134:

Alleen een zware klomp, die door de scherven kruit,
Geeft in dit zwijgend graf, een donderdof geluid!

En in vers 142:

En alles davert, bonst en klotst en kookt er van!

Bildderdijk vangt zijne Uitvaart aldus aan:

Befloerste trom
Noch rouwgebom
Ga romm'lende om
Voor mijn gebeente.
Geen klokgebom
Uit hollen Dom
Roep 't wellekom
In 't grafgesteente...¹⁾

Is 't niet, of men de doodsklokken hoort luiden?

En hoe schoon weet Staring ons door de maat van zijn beroemd Oogstlied den op- en neerzwaai der zichten voor den geest te tooveren. 't Is, als hoort men het maathouden der arbeiders: Één, twee, Één, twee:

Sikkels klinken, sikkels blinken,
Ruischend valt het graan!

1) Zie Een Bloemkrans, blz. 292.

Al kan men dergelijke schoonheden niet of schaars in den prozastijl overbrengen; men ziet, dat ook het Nederlandsch zich leent tot welluidendheid van toon. Ook in het proza kan het taalgehoor zijne rechten doen gelden en bestaat schoonheid van klank naast gepastheid van getal en maat.

Op blz. 18 is gezegd, dat de alliteratie iets kan bijdragen tot de levendigheid en de welluidendheid van den stijl.

In elke geschiedenis onzer letterkunde vindt men iets over het stafrijm, d. i. de verzen werden in oude Duitsche liederen niet door het eindrijm verbonden (zooals het thans meestal geschiedt), maar de lettergrepen en vooral de woorden, die den vollen nadruk of toon hadden, begonnen met dezelfde letter ¹⁾.

Dat stafrijm of aanrijm heet ook alliteratie (van het Latijnsche grondwoord *litera* = letter). Alliteratie bestaat alzoo in de herhaling van dezelfde aanvangsletter. Onze hedendaagsche dichters maken nog gaarne gebruik van die eigenaardige verbinding van woorden, en bij 't lezen van Vondel, Da Costa, Bilderdijk en anderen vindt men, bij eenige opmerkzaamheid, een voldoende aantal voorbeelden. Ook de spreektaal heeft zich van de alliteratie meester gemaakt, en uit den mond van den minst ontwikkelde zelfs hoort men uitdrukkingen als: kind noch kraai, door dik en dun, warm en wel, lossen en laden, enz.

Het zou de moeite loonen de verschillende allitereerende vormen, die men bij 't lezen vindt, of bij 't spreken hoort, eens een half jaar lang of nog langer op te teekenen. Men zou dan wellicht verbaasd staan over hun aantal. De volgende afdeelingen zouden gemaakt kunnen worden:

- a. Zelfst. n.w.: Huis en hof, perk en peil, hart en hand.
Vriend en vijand, ruiters en ros.
- b. Bijvoegl. n.w.: Rijp en rot, bont en blauw, geel en groen.
- c. Bijwoorden: Nu of nooit, zus of zoo.
- d. Werkwoorden: Blikken noch blozen, wikken en wegen.

In TOLLENS Overwintering lette men eens op de versregels: 23, 29, 51, 63, 94, 132, 158, 190, 242, 259, 327, 359, 377, 390, 462, 487, 526, 547, enz.

---

1) Zie o. a. voorbeelden in w. EVERTS, *Geschiedenis der Ned. letteren*, 1e deel, blz. 7 en 13.

RIJMKLANKEN. Ook door overeenstemming van den slotklank van twee woorden worden deze veelal verbonden gebezigd. Zulk eene verbinding door rijm geeft iets welluidends aan de uitdrukking, bijv. goed en bloed, klein maar rein, schrijven en wrijven, wij zitten hier hoog en droog, enz.

Ook van deze verbindingen vindt men vele voorbeelden, en hier zijn eveneens afdeelingen te maken.

- a. Zelfst. n.w.: Met pak en zak, in handel en wandel, van den hak op den tak, 't hutje met het mutje, weg noch steg, enz.
- b. Bijvoegl. n.w.: Houw en trouw, recht en slecht, vrij en blij.
- c. Werkwoorden: Groeien en bloeien, drinken en klinken, grauwen en snauwen, enz.

Het is aan den lezer in beide gevallen het aantal voorbeelden te vermeerderen. Doch in zijne opstellen zij hij niet te kwistig met 't gebruik van alliteraties of rijmklanken! Jacht op effect maakt soms belachelijk.

OEFENINGEN.

a. Daar taalkundige zuiverheid een der eerste eischen is van een goeden stijl, — en zij door velen niet altijd wordt betracht, willen wij enkele punten, welke met haar in verband staan, nader toelichten. Naar het ons voorkomt, is de weg der practijk hier de beste.

In de volgende zinnen zijn fouten van allerlei aard tegen de eischen der taalkundige zuiverheid. Bij 't ontleden van die zinnen vindt men als vanzelf die fouten. Het is de bedoeling, dat de studie van deze zinnen het oog opene voor eigen fouten in eigen stijl. Door dergelijke fouten op te merken en te verbeteren, leert men ze op den duur zelf vermijden.

1. Een ander spant zijne paarden voor den ploeg en spreekt zijnen beestjes moed in, die eenen moeielijken dag te wachten staat.
2. Een rechtschapen man stuit het tegen de borst, iemand onrecht aan te doen of te bedriegen.
3. Het is de taak des onderwijzers, den kinderen bekend te maken met de voorwerpen uit hunne omgeving.

4. Door de langdurige ziekte van mijnen oudsten broeder werden al onze reisplannen den bodem ingeslagen.
5. De namen onzer groote zeehelden zijn bij het geheele volk in eere. Wie zou den naam van eenen De Ruyter, eenen Piet Hein, eenen Tromp onbekend kunnen zijn!
6. Wij wezen hun de taalfouten aan in hunne opstellen, doch op fouten tegen de figuurlijke taal hebben wij hun nog niet gewezen.
7. Gelukkig, dat wij in de Engelsche oorlogen zeehelden bezaten als De Ruyter en Tromp! Hoe dikwijls toch hebben deze helden de Engelschen niet verslagen en afbreuk gedaan!
8. 't Bezit van geld kan zedelijke gebreken niet alleen bedekken, maar zelfs eenen schijn van deugd geven.
9. Nooit werd zulk eenen vreeselijken strijd gestreden! Het was, of de zee in vlammen stond, en op de kust van Holland werd duidelijk den donder van 't geschut gehoord.
10. Armen en rijken zijn gelijk, in zooverre zij kinderen zijn van éénen Vader, wien wij allen moeten gehoorzamen en dienen.
11. De koningin bemerkte het niet, dat uit de volksgroepen menigen grammen, dreigenden blik op de Edelen werd geworpen, die haren gemaal omstuwden.
12. De omvang van dit boekje heb ik zoo klein mogelijk gehouden, daar het anders den leerlingen allicht zou afschrikken.
13. Dien nacht was er ook in de woning van onzen held eenen zwaren strijd gestreden, eenen strijd op leven en dood.
14. Wie bevreemdde het niet, dat alle ouders verzocht werden het schoollokaal te verlaten, toen het onderwijs eenen aanvang ging nemen!
15. Pieter Adriaansz. Van der Werff riep de misnoegde burgers toe: »Ik heb het Vaderland eenen duren eed gezworen en die zal ik houden!»
16. Menigen schat heeft de zee als haren buit geëischt en ligt reeds meer dan eeuwen in de diepte van haren schoot verborgen.
17. Naar onze opvatting moeten beide vormen der taal voor 't minst gelijken ouderdom toegekend worden.
18. Met alle recht kan men dit werk een slecht boek noemen, en ongelukkig hen, die het in handen komt.
19. Gelijkheid van stand is eene voorwaarde van vriendschap. Daarom

is het zaak, dat een knaap reeds vroeg met zijne gelijken leert omgaan.

20. De leden van dit genootschap beloven elkaar bij te staan en hulp te verleen.
21. Vlaardingen is nog steeds de plaats, waarvan de meeste visscherspinken in zee steken.
22. Eene vraagbaak is in den regel een persoon, die men iets vraagt of raadpleegt in moeilijke gevallen.
23. Hij, dien men in zijne jeugd leerde sparen, zal men later zelden in armoede zien verkeeren.
24. Velen, die het door behoorlijke redeneering niet kunnen winnen, trachten iemand te overbluffen of den mond te stoppen.
25. Niet hij, die 't altijd in 't zeiltje waait, kan men nog gelukkig noemen.
26. Tollens schreef zeer bevattelijke gedichten, het volk begreep hem. Bilderdijs werken zijn echter niet zooveel roem ten deel gevallen. Het eigenlijke volk las ze niet.
27. Johan Willem Friso werd in 1704 den rang van Generaal der Infanterie gegeven, doch niet vóór 1707 als zoodanig aangesteld.
28. Op regenachtige dagen ziet men niemand anders op straat dan zij, die volstrekt moeten.
29. Het woord vaarwel maakt eenen pijnlijken indruk, zoowel op hem, die het spreekt als op hem, die het toegeroepen wordt.
30. De overledene, dien men de laatste eer bewees, werd ook nog bij het graf een smartelijk vaarwel toegeroepen.

b. Taalkundige zuiverheid eischt verder, dat men zich stipt houde aan de wetten van het Nederlandsch taaleigen. Zoo zegt men in goed Nederlandsch: Gedenk de weldaden, die gij van uwe ouders ontvangen hebt; in 't Fransch zegt men bijv.: Gedenk u van de weldaden enz. In 't Nederlandsch zegt men: tevreden zijn met iets, in 't Fransch: tevreden zijn van iets; — evenzoo in 't Nederlandsch: Het is tot u, dat ik mij richt; in 't Fransch: Het is aan u, dat...; in 't Nederlandsch: inslapen, vluchten, ontwaken, uitrusten, gaan wandelen, zwijgen, enz. enz. enz., in 't Fransch: zich inslapen, zich vluchten, zich ontwaken, enz.

enz. In goed Nederlandsch zegt men: De olifant wordt in Afrika veel gevonden; in 't Fransch: De olifant vindt zich veel in Afrika; evenzoo: Dat verkoopt zich duur, enz. Wij zeggen: Ik heb mij gewasschen; de Franschen: Ik ben mij gewasschen; wij: Morgen kom ik bij u; de Franschen: Morgen, ik kom bij u; wij: Ik heb het kind eene prent gegeven; de Franschen: Ik heb gegeven het kind eene prent, enz. enz.

Moge uit deze tegenstelling blijken, dat eene taal, ook het Nederlandsch, hare eigenaardige wijze van uitdrukking bezit. Vóór alles is het zaak, de wetten van ons taalgebruik te leeren kennen. Die wetten hebben betrekking op woordvorming, regeering van werkwoorden en bijv. n.w., woordenkeus, zinsbouw, enz. In de volgende zinnen vindt men fouten van dezen aard.

1. Een welgeaard kind zal zich levenslang de lessen gedenken, die het van eene goede moeder ontving.
2. Het is juist aan goed opgeleide onderwijzers, waaraan nog altijd behoefte blijft bestaan.
3. Gij dient hem dankbaar te zijn, die u terecht wijst van uwe dwaling; het is zeer afkeurelijk, dat gij u verzet tegen uwe meerderen.
4. Na een langdurig verblijf in de koloniën keerden de kinderen van den heer Z. naar het moederland terug, en toen bleek het, dat zij hunne moedertaal grootendeels vergeten hadden.
5. Slechte makkers hebben dezen rijken jongeling op alle mogelijke wijzen in het kwaad gesteven; thans leidt hij, helaas! een losbandig leven.
6. Reeds als knaap schiep deze man een innig behagen in het plagen en martelen van kleine dieren.
7. De jeugd kent blijheid en levenslust. De mannelijke leeftijd werd begiftigd met zorgen en kommer.
8. Een goed kind streeft er naar, de lessen en raadgevingen zijner ouders na te volgen.
9. Door volharding komt men over de grootste moeielijkheden.

10. De gierigaard zoekt zich te verrijken ten koste van zijne medeburgers.
11. Heden overleed onze kleine lieveling, in den ouderdom van acht jaar en drie maanden.
12. In den Grooten Oceaan wordt op de meeste plaatsen het anker met de watermassa medegevoerd en gedragen.
13. De kameel vindt zijnen weg, ondanks dat de wervelwinden paden en wegen uitwisschen.
14. De lichtzinnige en onbedachtzame jeugd moet men veel door de vingers zien.
15. De stroom breekt dijken door, boomen ontwortelt hij, huizen stort hij in, en hij maakt bloeiende landschappen tot wildernissen.
16. Een verstandig mensch geen ijdele wenschen koestert; hij houdt rekening met de werkelijkheid en evenredigt daaraan zijne wenschen.
17. Deze gravin laat zich veel voorstaan op hare adellijke afkomst en heeft dan ook gesteven in hunnen adeltrots al hare kinderen.
18. De ouders, die hunnen kinderen toegeven aan buitengewone eischen, begrijpen de belangen hunner kinderen niet.
19. Menigeen wil raad geven in wichtige aangelegenheden, die eigen zaken moeielijk beheeren kan.
20. Van uit een der coupé's riep iemand mijnen naam, maar ik kon hem niet.
21. Neen, ik ken geen Italiaansch, doch ik zou veel willen geven om die welluidende taal te kunnen.
22. In de eerste dagen viel het mij erg tegen, zoo stil te moeten zitten op de bank, daar ik aan spelen en springen gewend was.
23. Wie leergierig is, zal niet licht laten voorbijgaan eene gelegenheid, zonder aan zijne neiging tot vermeerdering van kennis trachten te voldoen.
24. Rust u een weinig uit op deze koele plek, maar pas op, dat de vliegen u niet steken, als gij u soms inslaapt, want die vinden zich hier in grooten getale.
25. Tollens zegt: (Zij) werpen zich de turven toe
En staaplen ze op den kant.

c. In elken zin kan één woord slechts één en denzelfden dienst bewijzen. Laat men één woord tegelijkertijd tot twee verschillende doeleinden dienen, dan begaat men eene fout tegen de wetten van het taalgebruik, tegen de leer der syntaxis. Ook heeft éénzelfde woord meestal eenen vasten, eenen aangewezen dienst te verrichten. Men onderzoek eens, of aan die voorwaarden is voldaan in de volgende zinnen.

1. Azië is het grootste der vijf werelddeelen en waarschijnlijk het eerst bevolkt geworden.
2. Velen hebben eenen schat van kennis, doch zich nooit gevraagd, hoe die schat kan strekken tot eigen geluk en dat van anderen.
3. Het paard, hetgeen ik van dezen heer gekocht heb, is wel niet jong meer, maar het is nog sterk.
4. Het huis van Oranje heeft de Nederlanders van een vreemd juk bevrijd en dus alle aanspraak op hunne liefde en trouw.
5. Hier had hij nu een kaars voor Charlemagne ontstoken;
Twee vaâmen lang, en dik naar advenant;
Tot Vrieslands eer was zij allengs verbrand;
En de Offeraar thans opgebroken,
Had niet de Min een plan gesmeed,
Waar tegen 't reisplan schipbreuk leed.

STARING, Ivo, vers 14—19.

6. Door 't spel worden dikwijls menschen, door den band der liefde vereenigd, van elkaar gescheiden en vijanden.
7. Potgieter zegt: Dat papier koopen en verkoopen ter beurze gaat niet zonder een vast en vlug hoofd, hetgeen ieder oogenblik waarheid van logen weet te schiften, hetgeen onder al dat gewoel, gedruk, gerel en gelawaai, zonder hulp van potlood en papier dagen kan tellen en breuken deelen.
8. Allengs worden vreemde woorden meer en meer gebruikt, zelfs algemeen, en niemand denkt er meer aan, dat zij uit den vreemde gekomen zijn.
9. Wie bij de studie goed denkt en het niet aan goeden wil ontbreekt, kan het ver brengen.
10. Dikwijls vallen daar reizigers in handen van roovers, die hun niet slechts alle goederen ontnemen, maar ook veelal van het leven berooven.

d. Taalkundige zuiverheid eischt, dat de zinnen gebouwd worden naar de wetten en voorschriften der Nederlandsche zinsleer (syntaxis). Ook hier is ontleding het aangewezen middel om tot helder inzicht te komen. Als Helmers van De Ruyter zingt: »*Geen zee zag ooit uw vlag, of heeft voor u gebeefd*» dan heeft hij zich niet verstaanbaar uitgedrukt. Wij begrijpen zijne bedoeling wel, doch de volzin kan den toets der critiek niet doorstaan. Bij ontleding krijgt men de zinnen:

- a. Geen zee zag ooit uw vlag,
- b. Geen zee heeft voor u gebeefd...

En het blijkt, dat de dichter in het tweede lid juist het tegengestelde zegt van hetgeen hij meent.

Dergelijke fouten tegen de leer van den zinsbouw vindt men ook in de volgende opgaven. Men trachte die fouten aan te wijzen, volge daartoe den weg der ontleding en verbeter de zinnen.

1. Door den stormwind aangewakkerd, brandde weldra het geheele huis lichterlaaie.
2. De Burgemeester binnentredende, werd door de schoolknapen uit volle borst gezongen: Lang zal hij leven!
3. Niets meer aan de orde zijnde, sloot de Voorzitter de vergadering.
4. Hier gesloten zijnde, vervoegde men zich aan het woonhuis van de fabrikant.
5. De Wissel veertien daag ontbrekend, was 't crediet verdwenen, bij Schagcher-Ephraïm, zijn (Jaromirs) welbeklanten buur (*Staring*).
6. Gevierd en geveid in hare jeugd, verliepen de eerste jaren van haar huwelijk.
7. Van die onderstelling uitgaande, werd door de leden der vergadering met eenparige stemmen het voorstel aangenomen.
8. Door een heilig vuur bezield, werd de slag begonnen onder den uitroep: »Voor Vaderland en Vorst!»
9. Men verzocht Eschines de redevoering voor te dragen, die hij tegen Demosthenes gehouden had. Hij voldeed aan dat verzoek en, na haar gelezen te hebben, waren alle toehoorders als getroffen door bewondering.

10. U, aan wie ik mijne geheele vorming en opleiding te danken heb, o mijn geliefde leermeester, ontvang op dezen dag mijn nederig huldebetoon!
11. Een gedeelte van Napoleons leger, hetwelk, daar het nog niet aan den strijd had deelgenomen en dus nog versche krachten bezat, dwaalde uren ver van het slagveld rond en liet den besten tijd inmiddels verloren gaan.
12. Velen toonen zich groot in voorspoed, hoewel zij, als de dagen van tegenspoed komen en de fortuin hun den rug toekeert, het hoofd laten hangen.
13. Het is toch slecht gedaan van u, dat gij ons nu gaat vergeten, wij, die u zoo geerne zien, dat uwe moeder den heelen dag van u spreekt en dat ik 's nachts altijd van u droom, dat gij ongelukkig zijt en dat ik altijd uwe stem in mijn oor hoor roepen: Trien, Trien! dat ik er zuiver van opspring in mijnen slaap. — En de os, och arme, die altijd buiten den stal ziet en zuchten laat, dat ge er bijkans tranen' zoudt van storten. En dat wij altemaal nu niets van u weten, is ons een groot verdriet, daar gij toch medelijden moet mede hebben, Jan; want uwe goede moeder zou er van aan het kwijnen geraken. Het mensch, och arme, als zij uwen naam maar hoort, komt haar de krop in de keel en zij begint te weenen, dat mijn eigen hart er dikwijls van breekt.

Brief van Trien uit: De Loteling.

In sommige dagbladen leest men meermalen uitdrukkingen en woorden, die met het oog op de ZUIVERHEID van taal niet altijd door den beugel kunnen. Zie hier eenige voorbeelden:

1. Van wege de strenge vorst is de vaart op de binnenwateren gesloten.
2. De geachte spreker heeft zijn standpunt voldoende toegelicht.
De geachte spreker heeft zijn standpunt uiteengezet.
De geachte spreker heeft zijn standpunt voldoende ontwikkeld.
De geachte spreker kan niet met den Minister medegaan, hij zal zich aan zijn standpunt moeten houden.
3. Het is nu eenmaal eene daadzaak, en daar is verder niets tegen te doen.

N. B. Woorden als geldzaak, halszaak, twistzaak, pleitzaak, laten zich op Nederlandsche wijze verklaren, als: eene zaak, die het geld betreft; eene zaak, waarmede de hals gemoeid is; eene zaak, waarover getwist wordt, maar eene daadzaak? Daadzaak dient men te vervangen door..... Ook lette men er op, hoe het woord zaak, als een vaag en hol woord, dikwijls woorden vervangt met eene juiste en krachtige beteekenis. Eene zaak is een winkel, eene zaak is een proces, eene zaak is een voorval, eene zaak is een geschilpunt, eene zaak is een twistappel, eene zaak is wetenschappelijke kennis (hij kent zijne zaakjes goed), eene zaak is noodzakelijkheid (het is zaak, dat gij u op de studie gaat toeleggen); eene zaak is een onderwerp van gesprek (nu ter zake!); eene zaak is een bedrijf (hij verstaat zijne zaak wel enz.) Ook lette men op de beteekenis der samenstellingen: hoofdzaak, noodzaak, oorzaak, staatszaak, zaakwaarnemer, zaakrijk, enz. enz.)

4. De pijlers van de brug worden 20 voet in doormeter.
5. Van deze goederen is nog eene groote partij voorradig.

N. B. Ieder begrijpt, dat winkels, pakhuizen enz., eenen voorraad van goederen kunnen bevatten of hebben, doch de goederen zelf bevatten geen voorraad, zijn dus niet voorradig, maar.....

6. Van af Maandag, van af morgen, enz.

N. B. Deze wijze van uitdrukking wordt meer en meer algemeen in de advertentiën. Het is toch duidelijk, dat af als bijwoord niet vóór het zelfst. nw. dient te staan, evenmin als toe en mede bijv. tot toe Amsterdam; ik ga met mede mijnen vriend. Wel kan men zeggen: van uit het bosch, van onder het puin enz., omdat uit en onder ook den dienst kunnen verrichten van voorzetsel.

7. Op eene andere fout valt te wijzen, vooral in telegrammen, het is er eene tegen de zinsleer, nl. deze:

De Koning verklaarde, hij hoogelijk met het plan ingenomen is.

De gevangene zeide, hij er niets van wist.

Wij hopen, de ziekte eenen goeden keer neemt.

Deze fout vindt men ook in brieven. Ter wille der korthed, om het woordje dat uit te winnen, gaat men op die wijze slecht Nederlandsch schrijven. Zei men nog:

De Koning verklaarde, hij was hoogelijk ingenomen met het plan.

De gevangene zeide: hij wist er niets van.

Wij hopen: de ziekte moge eenen goeden keer nemen.

dan was alles in den vorm.

Ook het overdadig gebruik van uitdrukkingen of zegswijzen aan vreemde talen ontleend, benadeelt de zuiverheid van den stijl, vooral, zoo bedoelde zegswijzen in strijd zijn met den aard onzer taal. Wie zegt: *Ik heb koude* voor: *Ik ben koud*; *hij ging met eenen verzekerden tred* voor: *Hij ging met eenen vasten, veerkrachtigen tred*, bezondigt zich aan ons taaleigen. Over dit onderwerp dienen wij het volgende op te merken.

BARBARISMEN.

Nu en dan hoort men uit den mond van den een of ander: Dit woord komt uit het Duitsch! Hij bedoelt dan, dat de Nederlanders een dergelijk woord van de Duitschers hebben overgenomen, evenals zij er honderden overnamen uit de Romaansche talen ¹⁾. Er valt niet genoeg tegen eene dergelijke opvatting te waarschuwen. Onze taal is even oud als de Duitsche, en onze woorden zijn van dezelfde geboorte als die van onze zuster taal, omdat Nederlandsch in den grond der zaak Nederduitsch is, dat zich tot eene zelfstandige taal, tot eene literatuurtaal verhief, als de taal van een zelfstandig en beschaafd volk. Thans loopt de ontwikkeling van beide talen langs onevenwijdige lijnen en dus meer en meer uit elkaar, doch als men in omgekeerde richting den gang dier ontwikkeling volgt, dan komt men als vanzelf aan een gemeenschappelijk uitgangspunt, tot ééne en dezelfde taal. De gelijkheid van woorden en gelijkkluidendheid van klanken heeft in die eenheid haren grond.

Het zou dan ook wel dwaas zijn de honderden, ja duizenden woorden, die het Nederlandsch met het Duitsch gemeen heeft, voor Germanismen te houden. Als men een Hoogduitsch woordenboek van eenigen omvang opensloeg, zou het dan blijken, dat onze taal één groot Germanisme zou moeten heeten.

En toch *zijn* er Germanismen! Wat men er door verstaat?

De beteekenis van eenzelfde woord ging in de beide talen niet denzelfden weg. Bij ons kreeg een woord, krachtens de wetten van het taalgebruik, eene beteekenis, die afwijkt van die, welke het in het Duitsch van lieverlede aannam. Het woord *bemerken* bijv. beteekent bij ons *bespeuren*, *gewaarworden*, *zien*, en *bemerking* is dus het *bespeuren*, *gewaarworden*, het *zien*. In het Hoogduitsch kreeg *bemerking* echter de beteekenis van *aanmerking*, *opmerking*. Vraagt nu de voorzitter van eene vergadering, of iemand ook *bemer-*

---

1) Zie mijne Sprokkelingen, blz. 160—194.

kingen heeft op de notulen van eene vergadering, dan bezigt hij een germanisme; hij had de Nederlandsche woorden aanmerkingen, opmerkingen dienen te bezigen.

Betrachten is een woord, dat in beide talen voorkomt; in het Nederlandsch heeft het den zin van inacht nemen, vervullen, beoefenen, bijv.: Zijne plichten betrachten, de deugd betrachten. In het Hoogduitsch beteekent het woord ook aandachtig beschouwen, met aandacht opnemen. Wie nu schrijft: Als wij de schoonheden der natuur betrachten; als wij den loop der geschiedenis betrachten enz., maakt natuurlijk eene fout tegen het Nederlandsch taalgebruik, omdat hij de grenzen van de beteekenis van een woord te ver uitzet en een woord eene beteekenis toekent, die alleen in het Hoogduitsch gangbaar is. Betrachten voor beschouwen, bezien, enz. is een germanisme.

Niet altijd hield men in beide talen hetzelfde woord, dezelfde uitdrukking voor hetzelfde begrip. De Duitschers zeggen: bilden, sich bilden, gebildet en denken dus aan het werk van den beeldhouwer, wij denken aan het werk van den timmerman en spreken van beschaven, zich beschaven (ook zich vormen) en beschaafd; zij spreken van begeisterung en wij van bezieling, verrukking, geestdrift; zij spreken van eene richtige leiding, wij van eene goede, doelmatige, juiste leiding; zij bezigen het woord eigendommelijk, bijv. Deze stof heeft een eigendommelijken reuk, d. i. een reuk, die er het eigendom van is, er aan eigen is, wij willen in dit geval het woord eigenaardig; zij zeggen: Het licht moet op die stoffen inwerken, wij hebben aan werken genoeg; zij zeggen: Iemand beaarden, wij begraven onze dooden; zij schrijven voor hunne werken een voorwoord, wij een voorbericht; zij belichten de voorwerpen, wij verlichten onze winkels, onze straten, enz.

In geval wij nu, met versmading van eigen woorden en uitdrukkingen, de Hoogduitsche wijze van spreken volgen en Duitsche zegswijzen bezigen in plaats van door het Nederlandsch taalgebruik geijkte termen, uitdrukkingen, woorden enz., dan doen wij onze taal geweld aan, bezondigen ons aan hare zuiverheid en bezigen wij Germanismen.

De germanismen zijn als woekerplanten, zij tieren helaas! al te welig in den fraaien hof van het Nederlandsch. De vertalers van Hoogduitsche werken, vooral van romans, voeren er bij dozijnen tegelijk soms in, en het argelooze, lezende publiek neemt ze ongemerkt over. Zij hebben het aantrekkelijke der nieuwhed! En het taalgevoel dient al zeer fijn en goed ontwikkeld te zijn, zal men bij dergelijke lectuur in lengte van tijd geene valsche voor echte munt aannemen.

Zelfs den keurigen Staring betrappen wij nu en dan op een Germanisme. Lezen wij niet in »De Veenrook»:

't Genot, dat ons Pomona's gunst versprak,
Ligt voor ons oog de telgen afgedropen....

en in De twee Bultenaars:

Ots Pak wordt dus, zoo ras zijn faaltreê zal verjaren,
Hem afgeligt,.....

alsook in Ivo:

't Geldt Aken, Ivo! en de trouwring u beloofd....
„Durft de uwe niet meer zijn! (Laat zich een Moeder hooren.)
„Wat vriendschap won, heeft vijandschap verloren!”

Van Dalen noemt verspreken voor beloven een verwerpelijk germanisme, en faaltreê voor misstap, misslag is de letterlijke vertaling van het Duitsche Fehltritt.

Dan alleen, als de Duitsche taal reeds een woord heeft voor eenig begrip of voor de wijziging van eenig begrip, waar het Nederlandsch nog geen woord bezit, zou de invoering van het Hoogduitsche woord onze taal verrijken kunnen. Zoo werd het woord uitbundig, volgens prof. De Vries uit het Hoogduitsch tot ons gekomen en afgeleid van ausbund¹⁾ = het puikje, het beste in zijn soort, taalverrijking. Het woord heeft volledig het burgerrecht verkregen! Uitbundige lof, iemand uitbundig prijzen, uitbundige vreugde! Het woord is tevens van de toonbank tot het redenaarsgestoelte verheven (De Vries).

Nog op een ander soort van germanismen dienen wij te wijzen. Volgens het Nederlandsch taaleigen dient men te zeggen: met bloed bevekt, met mos bedekt, met goud bekranst, gevaarlijk voor den staat, met sneeuw gedekt, enz. Smeedt men nu op Duitsche wijze woorden als: bloedbevekt, mosbedekt, goudbekranst, staatsgevaarlijk, sneeuwgedekt, enz. en zegt men bijv.: het bloedbevekte kleed, het mosbedekte pad, de

1) Ausbund is oorspronkelijk een term uit den lakenwinkel, de benaming van het naar buiten omgebundene of omgeslagene einde van een stuk laken, door een koopman als staal of monster tentoongesteld. De bet. van staal of monster, van proef of model leidde natuurlijk tot de overdrachtelijke opvatting van hetgeen in zijne soort uitmuntend, voorbeeldig of toonbeeldig, uitnemend of voortreffelijk is.

De *Taalgids*, I, blz. 276.

goudbekranste slapen, die persoon is staatsgevaarlijk, de sneeuwgedekte Alpen, dan spreekt men geen zuiver Nederlandsch, men spreekt op Duitsche wijze (zie blz. 24).

Onder de vele germanismen is daarstellen een modewoord geworden, vooral in den mond van »geachte sprekers», die het zoo nauw niet nemen met onze taal. Het woord zegt alleen, dat ergens iets gesteld, geplaatst is, het wijst die plaats in 't onbepaalde aan. Naar zijne vorming staat het op ééne lijn met daarlaten, 'twelk in de Woordenlijst werd opgenomen en ook door Van Dalen wordt goedgekeurd en verklaard. Bij de Duitschers is het woord darstellen, darstellung in spreek- en schrijftaal van algemeen gebruik, vergelijkt men het met darbie- ten (= aanbieden, aanreiken), darbringen (= aan-, bijbrengen, ten offer brengen), en andere van dezelfde vorming, dan blijkt het, dat bij hen de beteekenis van dar gewijzigd, althans niet letterlijk wordt opgevat. Daarstellen is dan ook over de Duitsche grens in onze taal gedrongen en wordt nu gebruikt om eene gansche reeks van woorden te vervangen, die krachtig zijn van beteekenis en teekenachtig mede. Een telegraafdraad daarstellen, een dijk daarstellen, een kanaal daarstellen, een boek daarstellen, een huis daarstellen! enz. Het gebruik van daarstellen leidt tot taalverarming, en daarom valt het ten zeerste af te keuren. Men spant een telegraafdraad, men legt een dijk, men graaft een kanaal, men schrijft een boek, men bouwt een huis, men smeedt een hoefijzer, men bouwt of slaat eene brug, enz.

Ook uit het Fransch drongen enkele foutieve uitdrukkingen in het Nederlandsch; het aantal is echter niet zoo groot als dat der germanismen, omdat het Fransch in aard en wezen te zeer van onze taal verschilt. Zie hier enkele gallicismen, op blz. 46 gaven wij reeds een tweetal.

Heeft hij zijn examen al gemaakt?

Hij heeft zijn ontslag gegeven.

Wij zien ons straks nog ¹⁾.

Laten wij ons hier wat rusten.

Ik heb met genoegen zijne kennis gemaakt.

Toen hij zag, dat de toegang tot het bosch versperd was, keerde hij op zijne schreden terug.

1) Dit gallicisme hoort men algemeen in de stad mijner inwoning en hare omstreken.
KOENEN, *Pract. Stijlleer*.

Ik ben zeer gelukkig van u te zien.

Ziedaar een werk, dat zeer duur kost.

Het kost tegenwoordig veel moeite, de beide einden aan elkaar te krijgen, te knoopen (d. i. rond te komen).

Foutieve uitdrukkingen, ontleend aan de Engelsche taal, noemt men anglicismen. Bij het stoomwezen, op stoombooten, hoort men in den regel Engelsche termen voor Nederlandsche. Spoed heet dan speed; full speed is met volle kracht. Ook laat men de treinen stoppen in plaats van stilhouden, ophouden. Mede zijn vele woorden op gebied van mode (zie Sprokkelingen, blz. 182) uit het Engelsch in onze taal gekomen. Ten slotte zijn uitdrukkingen als: Ik hoop zoo (= het), en De kinderen zitten rond de tafel, als anglicismen te beschouwen.

Over latinismen en graecismen, foutieve uitdrukkingen ontleend aan de Latijnsche of Grieksche taal, zullen wij alleen zeggen, dat zij bestaan. De taalkundigen leeren ons, dat zinwendigen, als:

1. Deze kogge, de staatsie-sloep der Koningin genaderd zijnde, hield eensklaps de muziek stil, en de duizenden toeschouwers zwegen.
2. Ik weet niet welk lot mij wacht. — Men verkoopt daar rozijnen en druiven, welke vruchten zeer smakelijk zijn.
3. Alexander gestorven zijnde, werden zijne veldheeren koningen.
4. De les geëindigd zijnde, gingen de leerlingen naar de speelplaats.
5. Ik geloof hem een eerlijken man te zijn.
6. Deze zijn de boeken, die ik weet, dat gij gaarne leest; — uit de beide oude talen in het Nederlandsch zijn overgegaan, en wij weten, dat sommige zelfs het burgerrecht hebben verworven, zooals 2, 5 en 6.

Ten slotte geven wij nog eenige Germanismen, omdat deze woekerpant het weligst in den hof der Nederlandsche taal tiert.

Mag ik u naar dien schrijver heenwijzen? (verwijzen).

Gevoel en smaak hebben zich in dit kunststuk bejegend.

Hij zal zijnen tegenstander onomwonden (onbewimpeld) de waarheid zeggen.

Zijne edele ziel kent geen leedvermaak, geene schadevreugd ¹⁾.

Een jong kind heeft nog onbestemde begrippen; — evenzoo onbestemde geluiden, een onbestemd verlangen, enz. (men zegge onbepaald, niet zuiver begrensd, niet te beschrijven, vaag).

De begeestering van den redenaar deelde zich aan allen mede.

Dè beide schelmen wisselden een verstolen blik (geheimen blik).

In den oorlog wordt menig dorp tot den grond toe verstoord (verwoest).

Er worden afnemers (koopers) gezocht voor een prijsgekroond werk.

Hebt gij de volstandige ²⁾ (volledige) werken van Bilderdijk?

Den schrijver dienen wij de eer te geven, dat hij de karakters zijner hoofdpersonen streng heeft doorgevoerd (volgehouden). blz. 26.

De Nederlanders der 17e eeuw drukten den stempel hunner eigendommelijkheid op hunne wingewesten.

In een der bedrijven van het treurspel Hamlet ziet men op het tooneel eene geestachtige verschijning.

Dat is mij wezenlijk opgevallen.

Eindelijk zij gezegd, dat germanismen, gallicismen, anglicismen, latinismen en graecismen met éénen naam barbarismen worden genoemd. Woorden als staatsgevaarlijk, godgeklaagd, sneeuwbedekt, die gevormd zijn in strijd met de wetten van ons taaleigen, heeten neologismen. blz. 24.

III.

Daar elk opstel bestaat uit eene gepaste verbinding van zinnen tot een goed geheel, is het in de eerste plaats noodig, dat men zich ter dege oefent in het schrijven van zinnen.

---

1) Schadevreugd is eene vertaling van het Hoogd. Schadenfreude. Het is met schadevreugd gesteld als met bloedbevlekt e. a.; wij kunnen het woord niet omschrijven door te zeggen: *vreugde der schade*, maar dienen te zeggen: *vreugde over de schade*. Om deze reden is ook leedvermaak af te keuren, al wordt het veel gebruikt.

2) Volstandig bet. in het Ned. standvastig. De vader bleef zijne toestemming volstandig weigeren.

In Practische Taalstudie I, hoofdstuk V is in het breede over het schrijven van zinnen gehandeld en vindt men eene reeks van oefeningen opgegeven. Het bestek van dit werk laat niet toe, het daar gezegde hier te herhalen: wij meenen ook te kunnen volstaan met eene eenvoudige verwijzing naar die bladzijden.

Enkele opmerkingen laten wij hier nog volgen.

Het is dikwijls een streven bij beginnenden lange zinnen te schrijven. Ofschoon het nu moeielijk is, hier een algemeen geldenden regel te geven, dient toch gewaarschuwd te worden voor al *te* lange zinnen, of voor zinnen bij de el, zooals men wel eens spottender wijze zegt. Het is waar, het zinsverband komt bij goed gebouwde samengestelde zinnen beter tot zijn recht, en bij eene reeks korte zinnen blijft het de taak van hoorder en lezer dat verband zelf te gevoelen, te vinden. Doch als lange zinnen niet door eene vaardige pen worden geschreven, missen zij licht klaarheid en juistheid en laat de eenheid veelal te wenschen over. Een goed gebouwde zin dient den lezer geen oogenblik in 't onzekere te laten omtrent de bedoeling of strekking: zulke zinnen vindt men meermalen in de Camera Obscura, ook bij Van der Palm.

Volzinnen, samengesteld uit eene reeks van enkelvoudige zinnen, welke alle in nauw verband staan met de hoofdgedachte en logisch afhankelijk zijn van deze, noemt men wel perioden. De schoonheid der periode bestaat hierin, dat de inhoud der afzonderlijke samenstellende leden rijk is en de vorm fraai kan heeten; ook, dat de logische gedachtengang duidelijk en klaar is en zonder inspanning kan gevolgd worden.

In den regel bestaat de periode voor 't verstand uit twee deelen, een voorzin-deel, en een nazin-deel, waarop de aandacht van hoorder of lezer kan rusten. Zóó vinden wij in het Voorbericht van Van der Palm's Geschied- en Redekundig gedenkschrift van Nederlands Herstelling in den jare 1813, deze periode:

»Geheel Nederland was uitgedelgd uit de rij der Mogendheden van Europa, onder welke het, meer dan twee eeuwen, een schitterenden rang bekleed had: tot een wingewest van Frankrijk verlaagd, zag het zijn burgers, met en aan de bebloede zegekar eens dwingelands voortgesleept; zijne bloeiende jongelingschap tot deszelfs lijfwachten gedwongen, zijne rijkdommen geroofd en verstonen; zijnen handel vernietigd; en alle andere bronnen van vorige welvaart en bestaan naar andere oorden afgeleid, of te eenemaal verstoep: toen een handvol onvertsaagde Vaderlandsche Mannen, sterk door de rechtvaardig-

heid hunner onderneming, en den bijval en de ondersteuning van alle hunne Landgenooten, een opstand waagden, die zoo wettig was in deszelfs doel, als zij zegenrijk in deszelfs gevolgen geweest is."

Aan dergelijke perioden dient een jong schrijver zich niet te licht te wagen. Meestal zal hij ze niet tot een goed einde brengen.

Hier volgen nog een paar perioden van Hildebrand:

Daar nu toch de muur gevallen was, die op dergelijke bijeenkomsten, welke men in burgerkringen »een kopje thee en verder het avondje te passeeren", of ook wel »een presenteertje," of eene »aangekleede pijp," of eene »aangekleede boteram" noemt, daar nu toch, zeg ik, de muur gevallen was, die op dergelijke bijeenkomsten de mannen van de vrouwen scheidt, en er als 't ware eene verbroedering der beide seksen had plaats gehad, en daar mevrouw Dorbeen op eene ongezochte wijze het voorwerp der algemeene opmerkzaamheid geworden was, vond mijn oom goed met een verzoek voor den dag te komen, dat hij reeds lang op 't hart had gehad.

C. Obsc. blz. 64.

*Als, na een duistren nacht van stormwind en van regen,
Een nacht, wen menigeen, vergeefs ter rust gezegen,
Naar 't woelig gieren hoort, daar 't kind doorheenslaapt; als,
Na zulk een nacht, het rood des uchtends, dat de kimmen
Van liefelijken waas en zachten gloed doet glimmen,
En blijde zangen wekt bij 't vooglenheir des dals:
Zoo zijt gij, dierbaar kind! waar gij verschijnt, daar vluchten
En duisternis en nacht, en zwarte regenluchten....*

C. Obsc. blz. 68.

Nog een paar perioden uit Letter-Arbeid van Jacob Vosmaer:

Wanneer de mensch den loeienden storm of een donker omcèer schrik en verwoesting om zich heen ziet verspreiden; wanneer hij de gloeiende lava de vruchtbare valleijen met een stroomend vuur ziet bedekken; wanneer hij den vasten grond onder zich voelt golven, de tempelgewelven ziet schudden en buigen, dan gevoelt hij de hand des Allerhoogsten en hij eerbiedigt, in de verschrikkingen der Natuur, den wil en het vermogen der Almagt.

Wanneer, zoo gaat de schrijver voort:

Wanneer zijn oog, na een' stikdonkeren nacht, de prachtige zon ziet rijzen en de twijfelachtige schemering voor derzelver stralen ziet wijken; of, als hij, in een' helderen winternacht, het onnoemelijk getal werelden gadeslaat, welke met gelijken tred, in de vloeiende maat van een welklinkend

speeltuig om hem heenrollen: dan verheft zich zijn geest boven de gedachten der aarde, dan hoort zijn bevend oor de stem van Hem, die de werelden riep, eer zij waren.

Aldus vangt de bekende schrijver van Meester Maarten Vroeg zijn opstel aan over »De sporen der Gods-regering in de Natuur.»

Eene gepaste afwisseling van niet te lange en niet te korte zinnen, geeft levendigheid en afwisseling aan den stijl. Ook bij 't schrijven van dergelijke zinnen kan men zondigen tegen de verstaanbaarheid.

- a. Door verkeerde of slechte keuze van woorden.
- b. Door eene slechte of onvoegzame schikking van woorden en zinnen.
- c. Door slordigheid in 't gebruik van partikels en leesteevens.
- d. Door fouten tegen de regels der spraakleer.

a. Eene slechte woordenkeus veroorzaakt duisterheid en bij den meer ontwikkelden hoorder of lezer weezin. In dit geval maakt de volzin den indruk, of de schrijver geene voldoende studie gemaakt heeft van zijn onderwerp, of onbevoegd is om zijne gedachten aangaande eenig onderwerp bloot te leggen; — ook wel, of het hem aan den noodigen eerbied voor den lezer ontbreekt.

b. Eene slechte of onvoegzame schikking van woorden en zinnen wekt de gedachte aan haast en slordigheid, of doet denken aan gebrek aan logischen zin. Zinnen als:

De stad Venetië is op palen gebouwd, in 't midden van moerassen, die eene soort van meer vormen, hetwelk ongeveer 130 grootere en kleinere eilanden bevat, welke door zandbanken van de zee gescheiden zijn, op welke palen de prachtigste gebouwen rusten en welke door meer dan 300 bruggen aan elkaar verbonden zijn.

De zin »op welke (palen) de prachtigste gebouwen rusten» staat natuurlijk niet op zijne plaats.

Door een verkeerden stap kunnen wij eenen goeden naam, dien wij verkregen door aanhoudende betrachtting van het goede, verliezen.

Hier staat het woord verliezen niet op zijne plaats. Evenmin het woord herinneren in dezen volzin:

Voortgaande bespeur ik die gedenkteekens, welke mij aan eenige groote mannen, die hunnen tijd hebben gesleten met de beoefening van kunsten en wetenschappen en van wie men, als men hunne graven opendolf, niets anders zou terugvinden dan een weinig stof, herinneren.

Ook laat de woordenkeus hier te wenschen over; men lette op de woorden: bespeur, gesleten, opendolf, terugvinden.

Eene fout, die met dit geval samenhangt, vindt men in zinnen, welke als eene slang een staart achter zich nasleepen:

Bij het intrekken van het Edict van Nantes verlieten vele Fransche hervormden hun vaderland en namen de wijk naar Zwitserland, Duitschland, Engeland en vooral naar ons vaderland, waar deze ongelukkigen door onze gastvrije voorouders met deelneming en liefde ontvangen werden.

Men kan hier vragen, waartoe die staart? Waarom niet liever achter het woord vaderland eene punt geplaatst; daar vindt de gedachte een rustpunt, de zin een goed slot? En waarom dien slependen staart niet afgekapt en er een afzonderlijken zin van gevormd?

Nog eene fout dient hier sprake te komen: 't Verspringen van onderwerp. Deze kan niet beter in 't licht gesteld worden dan door middel van een paar voorbeelden:

Geheele kudden soms van 200 schapen, vergezeld van den herder en den schaareshond, wiens taak het is hen bijeen te houden en hen tegen hunnen doodsvijand, den wolf, te verdedigen, welke dikwijls achter boschjes of struikjes, die de heidevelden omzoomen, op de loer ligt, verspreiden zich over de bruine heide, vooral als deze overdekt is met bloeiende plantjes.

De aandacht van den lezer wordt hier telkens in andere richting geleid. Eerst zijn het de schapen, die zijne aandacht vragen, dan de taak van herder en schaareshond; vervolgens de wolf, daarna de boschjes of struikjes, eindelijk de heide. Eene dergelijke verspringing van onderwerp vindt men ook in den volzin:

Daar ginds achter dat uitgestrekte bosch vindt men eene aanzienlijke hoogte, welke, door eene diepe sloot omgeven, bovendien van het overige land is afgescheiden door eene hooge haag, welke deels uit treurwilgen is gevormd en met de denneboomen, die over de geheele vlakte van het kerkhof zijn verspreid, dit een somber aanzien geven.

Ook een sleep van hulpwerkwoorden, vooral aan het slot van eene zin, maakt den stijl lam en mat. Wel zegt Hildebrand, van den typisch deftigen Pieter Stastok Jr. sprekende, bij gelegenheid van het bekende avondje:

Hij (Pieter) gevoelde, dat hij er nooit iemand, laat staan eene vrouw, laat staan de zijne, in, zou, kunnen, doen, loopen;

en deze opeenhooping is teekenachtig en geestig uit haar aard; — doch, waar wij op blz. 57 lezen:

Het is alleen maar, opdat er met schik stoelen omheen zouden kunnen worden gezet, voor de heeren, — is deze manier niet te prijzen.

c. en d. Over fouten tegen 't gebruik van partikels en leesteekens en over die tegen de regels der Spraakkunst zullen wij niet breedvoerig handelen, omdat ieder begrijpt, dat door 't gebruik van tenzij voor indien, opdat voor omdat, waarom voor waartoe, de verstaanbaarheid niet bevorderd wordt. Evenmin kan iemand bijv. een telegram begrijpen, dat hem meldt: Kom niet te laat, zonder eenig leesteeken. Is de bedoeling:

Kom, niet te laat!

of:

Kom niet, te laat!

of is eenvoudig de bedoeling: Kom niet te laat! dus op tijd.

Het juiste gebruik van leesteekens toont, dat de schrijver de kunst van ontleden goed verstaat.

Ten slotte zeggen wij nog eens: Men schrijve korte zinnen, en make den stijl niet lastig en moeielijk door het verwringen van verschillende kleinere zinnen tot allerlei bepalingen. Een schrijver dient het zijn lezers gemakkelijk te maken. Dit wordt het best door de Fransche schrijvers begrepen. Zoo valt de stijl van den volgenden zin niet aan te bevelen:

Wat ons het meest treft, is, dat de heuvels, die in het zuiden van het land nog uit tufkrijt bestaan, zuidwaarts van dit grensdorp al spoedig overgaan in opgeheven en tot schilferigen, grijs, blauw of rood gekleurden leigrond, niet hard genoeg om tot dakleien te kunnen dienen en licht verweerende, maar toch vormende machtige massa's, die door tal van beekjes uitgesleten zijn tot min of meer wijde dalen, welke met de hellingen, bedekt door de overblijfselen van verweerd leem, de grazige weilanden vormen, die weer herinneren aan het »Akkerleven» van Poot.

De stijl van dezen zin zou merkbaar winnen in gemak en duidelijkheid, als de schrijver zijne verschillende gedachten niet alle aaneengeregen had, maar ze in drie of vier kleinere zinnen had uitgedrukt, bijv.:

1. Wat ons het meest treft, is, dat de heuvels, die in het zuiden van ons land nog uit tufkrijt bestaan, zuidwaarts van dit grensdorp al spoedig overgaan in leigrond.
2. Deze leigrond ligt opgeheven en is schilferig, grijs, blauw of rood van kleur.

3. Wel is hij niet hard genoeg om tot dekleien te kunnen dienen, en verweert hij bovendien licht, maar toch vormt hij machtige massa's, die door tal van beekjes uitgesleten zijn tot min of meer wijde dalen.
4. Deze dalen vormen met de hellingen, bedekt door de overblijfselen van verweerd leem, de grazige weiden, die weer herinneren aan het »Akkerleven» van Poot.

Men beproeve het, welke zinnen nu het gemakkelijkst gelezen worden! Korte zinnen, welke in goede orde op elkaar volgen, zoodat het oorzakelijk verband (betoogkracht) duidelijk en tastbaar is, verdienen alle aanbeveling. Geschillen, processen enz. ontstaan in den regel, doordien de ineengeschroefde zinnen van een of ander bewijsstuk (akte) verschillende opvatting en verklaring toelaten.

Hebt ge nu ook iets op de volgende zinnen aan te merken?

1. Is het niet bedroevend te zien, dat zoovelen zich aan het onmatig gebruik van sterken drank verslaven?
2. Door dit ongeluk ziet deze jonge werkman zich deerlijk gestuit in zijne loopbaan.
3. Willen wij iets groots tot stand brengen, zoo dienen wij in overleg te treden met tijd en omstandigheden.
4. Beste vriend, ontvang de welgemeendheid mijner vriendschap en geloof, dat ik steeds ben, enz.
5. De Servatiuskerk te Maastricht bevat een standbeeld, gesticht ter eere van Karel den Grooten, den bouwmeester, naar men zegt, van eene der kapellen.
6. De bewijzen voor de bolrondheid der aarde gaven den doorslag aan de onzekerheid omtrent haren vorm.

N. B. In dit zestal zinnen laat de verstaanbaarheid te wenschen over of wel de duidelijkheid en juistheid van uitdrukking. Onverstaanbaarheid ontstaat hier vooral door slechte woordenkeus of door 't vereenigen van begrippen, die niet bij elkaar passen.
7. Nauwelijks 15 jaar oud aan dien vorst uitgehuwelijkt, was bij dat huwelijk koele berekening in 't spel.
8. Ook verbonden met andere mogendheden, heeft onze vlag reeds menigmaal zegevierend van de stengen gewapperd.

9. Waren onze vaders al eens genoodzaakt de vlag te strijken, opnieuw geheschen, zwoeren zij haar trouw.

N. B. Men dient in dit drietal te letten op het zinsverband. Zijn de afzonderlijke leden van elken volzin op Nederlandsche wijze met elkaar verbonden?

10. Langen tijd hield de zeeroover den strijd vol, doch eindelijk was hij wel genoodzaakt zich te moeten overgeven.
11. Als gij opnieuw uw werk weer hervat, zal hij u wel lichter vallen.
12. Niemand ter wereld vermag het, u de ellende te kunnen beschrijven, door de arme schipbreukelingen op het woeste eiland geleden.
13. Met alle recht eischt men van het onderwijs, dat de leerling bij het verlaten der school in staat zij, eigen gedachten behoorlijk te kunnen uitdrukken.

N. B. In dit viertal zinnen zullen den lezer wel overtolligheden van uitdrukking in 't oog vallen, zoogenaamde pleonasmen.

14. Het is een der eerste plichten van den onderwijzer, dat hij zijne leerlingen leert, dat zij hunne aandacht moeten houden bij dat, wat in de les behandeld wordt.
15. Het vertrek werd door de reizigers nog een paar dagen uitgesteld, omdat zij op den bepaalden tijd niet klaar konden zijn of liever, omdat hun het afscheid zoo zwaar viel, omdat zij al te zeer gevoelden, dat ze in den vreemde alleen zullen staan zonder hulp of steun, omdat het land er woest en de bewoners er ruw zijn, omdat het Christendom er nog niet is doorgedrongen.

N. B. Zin 14 is niet net, hoe komt het? En zin 15 wordt zelfs minder verstaanbaar door 't opeenhoopen van bepalende zinnen; ook deze zin is minder fraai van bouw. Waarom?

Het taalgebruik is de hoogste wet. Bij de keus van woorden, de verbinding van begrippen, bij het kiezen van tegenstellingen heeft het eene beslissende stem. Elders is een en ander nader in 't licht gesteld, en wij kunnen dus hier weer volstaan met eene verwijzing ¹⁾.

Vooraf door het gepast gebruik van tegenstellingen wordt de schoonheid en de kracht van den stijl merkbaar verhoogd. In de meesterwerken onzer schrijvers kan men dan ook meermalen plaatsen aanwijzen, waar zij door middel van tegenstellingen

---

1) Practische Taalstudie I.

de uitdrukking hunner gedachten leven bijzetten en tegelijk verstand en phantasie bevredigen, bijv.:

Daar liggen ze in bonte mengeling samen, ontslapenen uit de dertiende en ontslapenen uit de negentiende eeuw onzer jaartelling; vorsten en vorstinnen, helden ter zee en te land, staatsmannen en edellieden, dichters en wijsgeeren, redenaars en tooneelspelers, kinderen en grijsaards, vergoden en vergetenen; Wighs en Tories, geesels van hun land en sieraden van hunnen kring — allen vergaan in het stof, en allen vereeuwigd in marmere! ¹⁾

Gewis, hier liggen rijken, die in hunne laatste ure onbeschrijflijk arm, en armen, die in hunne laatste ure onbeschrijflijk rijk zijn geworden! ²⁾

Het is inderdaad opmerkelijk en daarbij voor ons, gewone menschen, — het belge u niet Lezer, dat ik u daar voor 't gemak onder reken — niet gemakkelijk te verklaren, dat er steeds in de natuur in 't algemeen en in 't leven van alle geschapen wezens in 't bijzonder, bij 't harmonische 'twelk in alles doorstraalt, ja, er den toon in voert, nu eens dit en dan weer wat anders voorkomt, wat met al 't andere in disharmonie is.

Eene vetulek op eene prachtplaat, die er niet van te zuiveren is.

Een muzikant, die valsch speelt in een orkest van honderd virtuozen.

Wie kan zich beroemen op onvermengd geluk, op ongestoorden voorspoed?

Daar komt de Wijsbegeerte in 't midden en zegt, dat het rustige genot van geluk en voorspoed ons overmoedig zou maken, dat het dus zeer gemakkelijk te verklaren is, waartoe die stoornis dienen moet; 't zijn regenbuien, soms donderbuien, zegt ze, die den dampkring, waarin we leven moeten, opfrissen en onzen tragen leden weer veerkracht moeten geven, onze lusteloosheid in moed en geestkracht veranderen ³⁾.

OEFENINGEN.

1. Tracht nu tegenstellingen te vinden van:

Iemands doen en laten *over den hekel halen*. Iemand aan de kaak stellen. Een *kernachtige* stijl, bijv. die van Hoofts historiën. Hij is een *dwaallicht* op het pad der wetenschap. *Tegenstrijdige* berichten. Een *gematigd* oordeel. Hij bezit *veel tegenwoordigheid van geest*. Een *wexen-*

1) Westminster-abdij, Bloemkrans, blz. 93.

2) Westminster-abdij. blz. 98.

3) Woekerplanten van H. Witte.

lijk verschil. Eene *wanschapen* gestalte. *Bij ontstentenis* van den Minister. Een *handtastelijk* bewijs. Iemands verbeelding *kortwieken*. *Luchtkasteelen bouwen*. Een *brooddronken* loteling. Hij is *afkeerig* van de studie. Eene *voorloopige* regeling. Een *zinledig* antwoord. *Overtollige* weelde. Een volk *eijnsbaar* maken. *Ruggespraak houden met zijne lastgevers*.

2. Tegenstellingen te vinden van:

Eene *laaghartige* daad. Het *algemeen* belang. Eene *vrijwillige* onderwerping. Een *stoute* greep. Een *dweepriek* bestrijder. Een *verraderlijk* plan. Het geheim *zal wel uitlekken*. Iemand *vrij spel laten*. Hij zal de rechten *handhaven*. Hij staat *in naam* aan het hoofd der zaak. Hij heeft zijn recht *verbeurd*. Eene *slepende* ziekte. Een *vinnige* aanval. Eene *zelfzuchtige* daad. De toehoorders *hingen aan zijne lippen*. Oldenbarneveld en *zijn aanhang*. Een *grootmoedig* man. Een *kleinmoedig* man. Een *kleingeestig* man. Iemand *doorhalen*. Een *bevoegd* beoordeelaar.

3. Welke zijn hier de tegenstellingen?

De bevolking dezer school is erg *vlottend*. Iemand *in klinkende munt* betalen. Deze volken *leiden een zuervend leven*. Wij zullen *eene afwachtende houding aannemen*. Hij liet zich zeer *bezadigd* uit. Wij moeten het kwaad *in de hartader aantasten*. Wij zullen die belastingen *afschaffen*. De onderwijzer dient dan *met beslistheid* te handelen. Hij verdedigde het ontwerp *in gloeiende taal*. Men wil het *algemeen* stemrecht invoeren. Er werd een *grondig* onderzoek ingesteld. Wij beamen, dat de politie *beleidvol* is opgetreden. Deze industrie nam *eene hooge vlucht*. Dit zijn maar *overbodige* uitgaven. Ziedaar een *bondig* antwoord. De strijdkrachten *bijeenhouden*. De ziekte had eenen *noodlottigen* afloop. Voorzien in de *stoffelijke* behoeften. Dat is een *persoonlijk* belang. Het zijn *voorgewende* gevaren.

IV.

Woorden en uitdrukkingen zijn de bouwstoffen van den zin. Wie een zin goed wil kunnen schrijven, vaardig en vlug — dient in de eerste plaats eene groote hoeveelheid woorden en uitdrukkingen tot zijne beschikking te hebben. De studie van deze elementen van den stijl is

alzoo van groot gewicht. Elk woord, elke uitdrukking leeft en heeft eene geschiedenis! Dat leven te bespieden, die geschiedenis uit te vorschen; ziedaar de taak van hem, die zich toelegt op een' stijl, waarin levenwekkende kracht schuilt. Woordverklaring is een belangrijk hulpmiddel bij 't leeren stellen; het is eene voorbereiding en eene aanleiding tevens tot navorsching op 't gebied der levende taal. 't Verklaren van woorden en uitdrukkingen in eigenlijken en overdrachtelijken zin doet dieper indringen in den geest der moedertaal en opent het oog voor menige schoonheid in 't klein, die men licht over 't hoofd zou zien, en welke toch opgemerkt dient te worden. Want in den stijl gaat het, als op elk ander gebied van kunst: Het schoone ontstaat door samenwerking (harmonie) van eene menigte kleinigheden.

a. BUSKEN HUET (1826—1886) zegt ergens, dat onze voorouders gedurende eene reeks van geslachten te ijverig den Statenbijbel hebben gelezen. Zij leerden er goed Hollandsch uit, maar alleen van eene soort, welke bij verheven aandoeningen en plechtige gelegenheden voegt.

De stijl trok langzamerhand een plechtgewaad aan en zat bij alle gelegenheden in toga en witte bef. Het zwaarwichtige, het deftige kreeg volslagen de overhand. Dikke bundels met preeken hadden met Cats, naast den grooten huisbijbel, de eereplaats aan den huiselijken haard. Onze schrijvers, dichters, redenaars muntten alleen uit in het oratorische en lyrische. De humor of geestigheid van Huygens doet pijnlijk aan, zij vloeit uit het hoofd in plaats van uit het hart; Cats raakt alleen op dreef, als hij wat kan uitweiden over min kiesche. In den loop van twee eeuwen tellen we slechts twee middelmatige beoefenaars van het blijspel: Bredero en Langendijk! Hunne werken doen denken aan bloemknoppen, die niet tot vollen wasdom zijn gekomen.

De Statenbijbel het leerboek in den Nederlandschen stijl! Welken invloed die lectuur op de taal heeft uitgeoefend, bewijzen o. a. de honderden uitdrukkingen en spreekwijzen, aan den Bijbel ontleend.

De heer Dr. E. Laurillard heeft in zijn met goud bekroond geschrift, *Bijbel en Volkstaal*, de meeste van die uitdrukkingen opgeteekend. Dit geschrift is alle aandacht waardig van studeerende onderwijzers, — en de uitdrukkingen, die hieronder volgen, zijn voor een deel aan dat werk ontleend.

Men herinnere zich woorden als: *Adamskind*, *Eva's dochteren*, *eene Jobstijding*, *een Jobsbode*, *eene Aronskelk*, *eene Jacobs-*

ladder; of: Adamsappel, paradijsappel, paradijsvogel, (in) Abrahams schoot, Lazarusklep, enz. en uitdrukkingen als:

Door een zuren appel bijten, liefhebben als den appel zijner oogen ¹⁾, Gods water over Gods land laten loopen, 't hoofd in den schoot leggen, het gouden kalf aanbidden, paarden voor de zwijnen werpen, iemand uit den droom helpen, bakker-an zijn, in zak en asch zitten, in het zweet zijns aanschijns werken, iemand op de handen dragen, iets met den mantel der liefde bedekken; alsmede zoovele andere, van welke de beteekenis algemeen bekend is.

Zelfs onze dichters en schrijvers bezigen uitdrukkingen of zegswijzen aan den Bijbel ontleend, ja, kiezen dikwijls Bijbelsche onderwerpen.

Zoo zegt Da Costa in den Voorzang der 25-jaren:

En Jerusalem viel en, Euphraat! aan uw boorden
bing het speeltuig ontsnaard in de wilgen verward!

Is dit geene duidelijke zinspeling op de uitdrukking: zijne lier of liever zijne harp aan de wilgen hangen, volgens Laurillard ontleend aan Ps. CXXXVII:2. —

Lezen wij niet in Jonathan, waar hij den schoolmeester schetst:

Er zijn plus minus drie millioen menschen, die Hollandsch spreken; maar
DAT Hollandsch is het schibboleth van den dorpschoolmeester ²⁾.

En vinden wij de verklaring van dit vreemdsoortige woord niet in Richteren XII:5, 6? (L. deelt ons mede, dat de Gileadieten, nadat zij de Efraïmieten verslagen hadden, al de vluchtelingen, die zij grijpen konden, ombrachten, maar dat ze iederen vluchteling, die het leven zocht te redden, door te ontkennen, dat hij tot Efraïm behoorde, bevalen het woord schibboleth uit te spreken. Wie dat niet kon, maar sibboleth zei, bleek daardoor een Efraïmiet te zijn en werd dan ook gedood.)

En als de predikant van Mastland, ontstemd over den gang der wereldsche zaken, vooral ten opzichte van den Rentenier van het Dorp, zijn hart ontlast aan zijne goede Cornelia, zegt deze spottend:

Hoor eens: weet gij, wat gij doet? Zeg eens op deftigen toon: Wie

1) De Genestet, Hollandsche jongens, couplet III.

2) Is het niet, of Jonathan met zijn plus minus drie millioen menschen, die Hollandsch spreken, en zijn schoolmeester tot eene vorige eeuw behoort?

kan al het kromme recht maken? — en zij bezigt tot deze verzuchting woorden, aan den Bijbel ontleend.

Is niet het Penninkske der weduwe (ontleend aan het Evangelie van Lucas) de titel van een der fraaie gedichten van De Genestet; wijdt Bilderdijk geen fraaie versregels aan de Weduwe van Zarfath (eerste boek der Koningen XVII, vers 9)?

Wie onze letterkunde uit een bijbelsch-historisch oogpunt gaat beschouwen, zal tal van dergelijke bewijzen kunnen bijbrengen, uit de werken van Vondel vooral.

Ons volk kent de geschiedenis van het Uitverkoren volk beter dan zijne eigen historie! En de tale Kanaäns klinkt het niet vreemd in de ooren. Ook de juffrouwen Wolff en Deken wisten dat, en spreken die taal hier en daar in hunne brieven.

Doch genoeg vingerwijzingen! De herkomst van vele spreekwijzen en uitdrukkingen, die op den eersten indruk vreemd zijn en niet kunnen wortelen in den bodem onzer historie, liggen meestal in de oorkonden des Bijbels, als daar zijn:

De verzenen (hielen) tegen de prikkels slaan.

Den eersten steen op iemand werpen.

Zijne handen in onschuld wasschen.

De raven brengen het u niet!

Gewogen, maar te licht bevonden!

Woekeren met zijne talenten.

Geen haan zal er naar kraaien!

Hij is een vreemdeling in Jeruzalem.

Een leven van de andere wereld!

Den weg van alle vleesch gegaan zijn.

Het is daar: de dood in den pot.

Een leven als een oordeel! enz. enz.

Eenzoo zijn er uitdrukkingen, waaraan een bepaalde naam verbonden is (zooals wij boven reeds eenige gaven): Eene Egyptische duisternis, hij is Benjamin-af, hij is Jozef-de-droomer, hij is een ongeloovige Thomas, hij is een Judas (ook het w.w. judassen), hij is een Nimrod, zij is eene Delila, dat is zoo oud als Methusalem, hij is geduldig als Job, het lot valt altijd op Jonas, wat al Jeremiaden! een barmhartige Samaritaan, ze zijn neef en nicht van Adamswege,

't is hier een Nazareth, hij heeft Abraham al gezien, enz. enz.
 Genoeg, om de aandacht in deze richting gaande te maken en tot studie en gebruik van dergelijke uitdrukkingen op te wekken.

b. SIMON STIJL (1731—1804) zegt in zijn werk: *Opkomst en bloei der vereenigde Nederlanden*: »Ik kan niet nalaten hier bij te voegen, dat onze taal ook de kenteekenen draagt van onze gemeenzaamheid met de zeevaart; vooral onder het gemeen en in den dagelijkschen wandel, is zij voor het grootste deel, eene taal van zeelieden. Wij wenden het over dezen of genen boeg; zoeken eene ree; werpen ons anker; klampen elkander aan boord; haken naar een voorwerp onzer begeerte, enz. Wij komen met ééne zee ¹⁾ aan land, of drijven op Gods genade; kortom, geen uur op den dag, dat wij niet varen, of bezig zijn met ons getij te kavelen ²⁾.

En inderdaad eene zeer groote hoeveelheid van uitdrukkingen zijn bijeen te brengen, alle ontleend aan de zeevaart. In *Practische Taalstudie I* vindt men blz. 98 reeds eene vrij groote lijst opgegeven; dat aantal kan echter vermeerderd worden.

»Geen Nederlandsche boer, die ten minste niet van loeven en laveren weet,” zegt Stijl, »weinig, die niet geleerd hebben, een vaartuig te besturen,” En verder: »Velen kunnen de verzoeking niet wederstaan, om ook eens op den wijden Oceaan te zwerven!” En juist die gemeenzaamheid met de zee had vanzelf gemeenzaamheid met de taal der zeelieden ten gevolge. Het is toch een feit, dat de zeelieden zelf de woorden en uitdrukkingen van het zeewezen in figuurlijken zin gaan bezigen, — d. i. ze in geleenden zin gaan toepassen op voorwerpen, eigenschappen en handelingen, die met de zee al zeer weinig hebben uit te staan. En zóó wordt bij het volk de deur opengezet voor het figuurlijk gebruik van die vele uitdrukkingen, welke Janmaats mond het eerst figuurlijk wist te pas te brengen!

De Oceaan met zijne branding en woeste baren, stormen en orkanen, kusten en eilanden, en met de schepen, die hij op zijn rug draagt, bekleedt eene voorname plaats in onze dagelijksche gesprekken. Ook al hebben wij hem nooit aanschouwd, wij zien hem haast op elke bladzijde,

1) Zee = golf, baart, stortzee.

2) Kavelen = berekenen, d. i. eb en vloed berekenen.

die wij lezen. Hoe dikwijls gingen zelfs onze eerste dichters, als: Huygens (Scheepspraet), Vondel en Bilderdijk, niet bij de zee ter leen!

Eerst echter zullen wij het proza van het dagelijksch leven meer van nabij beschouwen. En wij zullen zeer laag gaan. *Gij ziet op straat, dat een dronkeman van den éenen kant naar den anderen zeilt. Daar gaat juist de school uit! Dit zal hem naar den kelder helpen. Hou je roer recht, roepen de knapen. Een politiedienaar, die den zwabberenden vrint opmerkt, klampt hem aan en zet met hem koers naar het politiebureau. Hij wordt ingeloodst, zeggen de jongens. Aangeland op de plaats zijner bestemming krijgt hij eene harde plank tot leger en weldra is hij onder zeil. Is hij uitgeslapen en weer zoo wat boven water, dan mag hij 's avonds nog vertrekken. Van zijne vrouw krijgt hij danig den wind van voren. Hij wil bijdraaien en vertelt, dat hij in eene goede haven was aangeland en ja, wel een beetje uit zijn roer liep, maar toch zoo erg niet slingerde; dat hij juist van plan was thuis te kooi te gaan, toen die nummer elf van een politieagent hem oppikte. De echtelingen kunnen het echter niet eens worden, en de dronkeman zegt eindelijk: »Nou, hou je mond maar, je kunt niet zien, dat de zon in 't water schijnt. Met jou is geen land te bezeilen, lastig zeeschip, daar je bent!» En om weer op streek te komen, gaat hij nogmaals een gangetje maken!*

Is dat alles niet de taal van het volk? Zijn de zeetermen niet in den mond van de lagere standen als bestorven?

Lees nu naast dit staaltje van alledaagschheid het fragment uit den Ondergang der Eerste Wareld, 3e zang, vers 18—30, waar de groote dichter, met beeldwerk, aan het zeewezen ontleend, wil laten zien, hoe Gods Engel bij 't uitstrooien »der purperen koornen van Hemelsche granaat, de spijs van de eerstgeboornen der schepping, vredevrucht, en tegengift der twist» — den vrede herstelt in het leger der Kaïnieten.

Dus, wen Orions ¹⁾ knots het bruischend pekelschuim
In golven opklutst, die, van ongeduld aan 't koken,
Het hobblend zeekasteel beklautren en bestoken,
Dat, van den vloed geperst, naar roer noch teugel hoort;
Als dan de Zeeman van zijn aangegrepen boord

1) Orion is een fabelachtige held der oudheid; hij was van reusachtige gestalte, zoodat hij de diepste zeeën kon doorwaden. Het naar hem genoemde sterrenbeeld is het grootste en fraaiste aan ons hemelgewelf. Hij is ook jager, draagt eene knots van eenen hond.

De rug der baren, tot zijn ondergang vereenigd,
 Met gulle stroomen van een lichter vloeistof lenigt,
 En Pallas olie ¹⁾ of het bolsterkaf van 't graan
 Bij kuipen uitgiet, die heur gramschap nederslaan,
 De golving breken en met effen pad bevloeren,
 Om de afgebeukte kiel ten haven in te voeren;
 Zoo lag op 't oogenblik bij 't zich verdelgend heir
 Verbittring, grimmigheid, en hartstochtbarning neer.

Welk een hemelsbreed verschil tusschen beide tafereelen! En toch, in beide vindt men beelden aan de zee ontleend, vindt men de taal van het zeevarend volk! Deze taal hoort men uit den mond van lieden, die sloppen en achterbuurten bevolken, zij vloeit ook uit de pen van dichters van naam, zij komt over de lippen van den redenaar. Zie hoe Tollens met die taal als weet te tooveren in zijn »Goede reis, aan mijn jongste dochtertje, bij hare geboorte»:

Levenshulkje! steek in zee,
 Voer uw vrachtje naar de ree,
 Die ginds opblauwt uit de baren:
 Kindje-lief! geluk in 't varen! ²⁾...

Doch genoeg! Thans nog eene reeks van spreekwoorden en uitdrukkingen, aan 't zeewezen ontleend ³⁾.

SPREEKWOORDEN EN SPREEKWIJZEN.

De beste stuurder staat aan wal.
 Als het tij verloopt, verzet men de bakens.
 Recht door zee, de beste weg!
 Tegen wind en stroom is 't kwaad roeien.
 Men moet roeien met de riemen, die men heeft.
 Er dienen geen twee groote masten op één schip ⁴⁾.
 De vlag dekt de lading.
 Hij zal wel eerst poolshoogte nemen.
 Die redeneering raakt kant noch wal.

1) De olijfboom is het zinnebeeld des vredes en is gewijd aan Pallas Athene of Minerva (godin der wijsheid).

2) Zie Een Bloemkrans, 8e druk, blz. 110.

3) Wat in Practische Taalstudie I is gegeven, kan hier tot aanvulling dienen.

4) Potgieter, Proza, blz. 9.

Hij is met zijne zaken aan lager wal.
 Het is maar een storm in een glas water.
 Den koers kwijt raken.
 Tusschen de klippen doorzeilen.
 Gomarus (was) de vlagvoerder der rechtzinnige theologanten.
 (R. Fruin.)

Wij varen in hetzelfde schuitje.
 Hij vaart onder vrijzinnige vlag.
 Een mensch zonder wil is als een schip, zonder mast en zeil.
 Met vaste hand het roer grijpen.
 Vroegere overtuigingen en beginselen over boord werpen.
 Zorg, dat ge uit mijn vaarwater blijft!
 Hij is verzeild op de klip der overdrijving.
 Spijkers op laag water zoeken.
 Hij loopt te vlug van stapel.
 Stranden — Dobberen — Zwalken — Zwalpen.
 Blauwen — Opblauwen ¹⁾.
 Hij haalt het zeil te hoog in top.
 Hij gaat met den stroom mee.
 Er is geen land met hem te bezeilen.
 Hij kwam met een opgezet zeil binnen.
 Hij zal wel bijdraaien.
 Gij moet wat zeemanschap gebruiken.
 Hij kwam mij dwars voor den boeg.
 Hij was in dat gezelschap verzeild geraakt.
 Wij zullen hem even aanklampen.
 Hij is eene veilige haven binnengezeild.
 Een vriendelijk woord werkt als olie op de golven.
 Deze schrijver tracht allerlei vreemde woorden binnen te loodsen.

---

1) De duinen, de kust blauwt. Zie Overwintering, vers 706. Ook DE GENESTER: Hollandsche jongens: Voor mij — het is een schoon verschiet, Dat mijn verbeelding op mag blauwen. Zie ook blz. 66, regel 18.

Eene golvende menigte, het golvende koren.

Gij moet maar in zijn zog zien te varen.

Nu is hij voor de haaien!

c. De studie der GRIEKSCHE en ROMEINSCHE letterkunde, de beoefening der oude schrijvers had gedurende de Middeleeuwen wel niet stil gestaan, »maar het heidensche kunstbeginsel mocht daarom geen triomf vieren op het Christelijke», zegt Dr. W. Everts. De studie der oude letteren was op het einde der vijftiende eeuw dan ook van zeer weinig beteekenis. Maar in de tweede helft der zestiende eeuw dringt de liefde voor oude kunst en letteren, »die wel vol goden, maar zonder God waren», zoo onweerstaanbaar van uit Italië ¹⁾, Frankrijk, Duitschland, Engeland en de Nederlanden binnen, dat er als eene hergeboorte (renaissance) plaats heeft.

Door die Renaissance verloor onze letterkunde grootendeels haar nationaal karakter; zij werd uitsluitend het eigendom der meer ontwikkelde, — en men verlustigde zich naar hartelust »in het ijdele poppenspel der goden en godinnen.» Wie in de godenkraam den weg niet wist te vinden, was geen dichter met eere, vandaar dat Vondel op tamelijk gevorderden leeftijd (in 1627) nog Grieksch gaat leeren, en reeds vroeger, tusschen zijn 26 en 27e jaar met Latijn was begonnen: hij wilde aan de bronnen zijn. Bijna eene eeuw later wordt de dichtelijke landman Poot het slachtoffer van deze zelfde valsche richting in de Nederlandsche letteren. Hij toch liet in 't midden zijner schitterende loopbaan zijne Zangster bezoedelen door mythologisch klatergoud, een armzalig harlekijnspek om de breede schouders van een Germaanschen zoon ²⁾.

De werken van Vondel (men leze Palamedes) toonen eene uitgebreide en diepe kennis van de leer der fabelen of mythen der ouden! En andere dichters van naam doen in deze kennis voor hem niet onder. De mythologie levert de beelden, de vergelijkingen, de allegorieën; de gouden keten der volksoverleveringen is afgebroken, eigen geschiedenis, eigen zeden en gewoonten, de schoone natuur van het Hollandsche landschap, zoo gelukkig door Poot bijv. bespied, 't moet alles op den achtergrond blijven en heet te verbleeken bij het klatergoud eener valsche geleerdheid!

---

1) Bij den val van Constantinopel in 1453 waren de meeste beoefenaars der oude letteren naar Italië uitgeweken.

2) W. Everts, 2e deel, blz. 102.

En die richting was niet kortstondig de overheerschende, als de waan van een dag! Het bleek reeds, dat zij meer dan eene eeuw de overhand behield. Vondel weet geen beter middel om zijn Volksstuk Gijsbrecht van Amstel, voor de aanzienlijke toeschouwers, smakelijk te maken, dan door te pogen, »den schoonen brand van Troje t'Amsterdam, in het gezicht zijner ingezetenen, te stichten».

Het is eene waarheid, dat men de zoogenaamde Nederlandsche klassieken moeilijk kan lezen zonder eenige studie van de mythologie, of zonder een goed mythologisch woordenboek. En nog bij de dichters van den nieuweren tijd vinden wij toespelingen, uitdrukkingen, beelden, — aan de Grieksche of Romeinsche fabelleer ontleend. Bilderdijk, Staring, zelfs Hildebrand — offeren aan den afgod. Het is daarom zaak, dat de aankomende onderwijzer eenige studie maakt ook van dit gedeelte der wetenschap. Behalve op de mythologische woordenboeken van Hecker en Kroon zij hem gewezen op het werkje van M. Buys, *Klassieke Woorden*, alsmede op het »Beknopt overzicht der Grieksche mythologie», voor Ned. gymnasia bewerkt door Dr. J. S. Van Veen.

Tot oefening stellen wij nu de volgende vraag. Het ligt in de reden, dat wij slechts iets hebben willen opvisschen uit eene volle zee van namen en toespelingen.

Hoe kwam men tot de volgende uitdrukkingen, ontleend aan de Grieksche fabelleer en geschiedenis?

Iets met Argus-oogen bespieden.

Het Nessuskleed verscheuren.

De schaal van Themis.

Een Homerisch gelach. Een Ilias van plagen.

Iemand tantaliseeren (Camera Obscura, blz. 8).

Ot zal Platonisch minnen.

STARING, Bultenaars, vers 345.

De Rotschilds bezitten een kolossaal vermogen.

Hugo de Groot heet het Orakel van Delft.

De doos van Pandora openen.

Zeeland was een twistappel tusschen Holland en Vlaanderen.

Menschen, zonder eigenliefde, moet men met een lantaarntje zoeken.

Die rede was met Attisch zout besprenkeld.

De wijn werd, op de schikking der dames, epicuristisch geheel voor de drijvende zaligheid bewaard (Camera Obsc. blz. 79).

Amelia zag, dat zij met deze Arcadische kleinen niet vorderde
(Camera Obsc. blz. 80).

Hij is de Nestor der vergadering.

Zijne redevoering was eene philippica tegen de schoolwet.

Hij wordt vervolgd door de wrekende Nemesis.

De hydra der revolutie.

Het Procustus-bed der critiek.

Het zwaard van Damocles hangt hem boven 't hoofd.

Het vat der Danaïden vullen.

Het onderwijzen van idioten mag een Sisyphus-arbeid heeten.

Op zijn gelaat vertoonde zich een satyrieke glimlach.

Herstelt het molmend Coliséum tot een worstelperk. (Camera Obsc.
blz. 18.)

Ik spreek niet van ellendige spreekwoorden als orakelen door de
ouders aangevoerd, en als verachtelijke paradoxen en sophisterijen
door het kroost verwenscht. (Camera Obsc. blz. 12.)

Hij kan zoo laconiek iets zeggen.

Deze onderwijzer volgt bij voorkeur de Socratische leerwijze.

Als hij in dien tijd geleefd had (mijn vader nl.), zou men hem
voor een Christen gehouden hebben, die uit de Stoa was uitge-
gaan. (Jonathan, Album.)

Er kwam eene paniek in de gelederen, een panische schrik
maakte zich van de strijders meester.

Eischt harde pligt, dat gij een Vriend bevecht,
Verwin! — maar geen trofee blijv' tergend opgeregt.

STARING.

*Voeg aantekeningen van geschiedkundigen of mythologischen aard bij
de vaneengedrukte woorden in het volgende fragment uit Bilderdijks
Beschrijvend gedicht:*

DE MELKWEG.

Maar zwijge ik van dien band van nevelachtig licht,
Die 't gansche wareldrond omvademt voor 't gezicht;
Waar 't waanziek Heidendom der Helden woonplaats waandé,
Wien deugd of oorlogsmoed den weg ten Hemel baande?
Daar plaatsten ze Atreus' zoons, Achilles en zijn kroost;
Daar Hector, de eedle dood voor 't Vaderland getroost;

Daar Pylos wijzen Vorst, en 't hoofd der Amazonen,
 'Tot Trojes hulp gerukt: daar de eer der Macedonen,
 Daar Solon en Lycurg, rechtvaardig beide en stout;
 En Plato, bij 't Heelal als meer dan mensch beschouwd:
 En hem, wien 't blinde Atheen ten wreeden gift drank doemde,
 Wiens wijsheid Delfos-zelf als bovenmenschlijk roemde,
 En hem, wiens strijdbare arm der Grieken vrijheid won;
 Die 't Perzisch heer verdelgde aan 't zeerijk Marathon;
 En, die d' Egeeschen plas met oorlogswrakken dekte,
 En willig, aan zijn plicht ten bloedig' offer strekte:
 Met Cocles, Curtius, en wat oud-Romes Staat
 Voor wakkre Helden teelde in Oorlogspersk of Raad:
 Met Cato, die het recht voor de overmacht verweerde;
 Met Cezar, die den haat, om 's volks geluk, trotseerde,
 En kluistrende aan zijn thron de Burgertwistharpij,
 Zijn borst grootmoedig waagde aan 't staal der dweeperij.

O E F E N I N G E N.

In de volgende opgaven vestigen wij de aandacht op figuurlijke uitdrukkingen van allerlei aard en oorsprong. De lezer trachte den zin dier uitdrukkingen te begrijpen en haar oorsprong te achterhalen. Het is zaak, met dergelijke uitdrukkingen (evenals met die op blz. 60—70) zoo gemeenzaam te worden, dat men ze niet alleen terstond begrijpt, maar ook van pas weet te gebruiken. Die gemeenzaamheid maakt dan, dat zij als vanzelf uit de pen vloeien, — bij een gepast gebruik verhoogden zij de aanschouwelijkheid en levendigheid van den stijl.

1. *Tracht de beteekenis te verklaren van de woorden of uitdrukkingen, die op bijzondere wijze zijn aangeduid:*

De zinkende maan vertoont heure bleek-gouden sikkel (HOFDIJK,
 Een avond op de Heide).

De duisternis treedt buiten het dennenbosch, om de gansche land-
 streek te overvleugelen (Idem).

Het samenvlechten der takken (is) nog duidelijk zichtbaar, ondanks
 de Wandalenbijl, die zich hier eene schennis heeft veroorloofd,
 als bij geen beschaafd volk plaats vinden moest (Idem).

Het is toch treurig, dat de meeste menschen de zweep noodig
 hebben, om dragelijke wezens te blijven (Van Koetsveld).

Hij heeft zeer zeker grondbeginselen, die zijn oordeel en zijn gedrag
 besturen ¹⁾, en die vaststaan als een Gotische muur (Van
 Koetsveld).

1) Vindt ge hier de begrippen goed bij elkaar passend?

De oude weet heel goed, dat mijne balans zoo eenvoudig is
als een bakkerskerfstok (Jonathan).

't Was een fiere, forsche jongen,
Die altijd mijn poken brak;
Onbédwingbaar, nu bedwongen,
Door een zachte vrouwenplak!

DE GENESTET, De Humorist, couplet III.

2. *Stem in 't kapittel hebben. Iemand kapittelen. Kapittelstokje.*

AANTEEKENING. Hier vindt men het woord kapittel in verschillende beteekenis. In de eerste uitdrukking beteekent het vergadering, verzameling, een lichaam van Roomsch-Katholieke geestelijken.

Het kapittel van St. Maarten was te Utrecht het voornaamste en oudste, doch langzamerhand ontstonden naast dit nog vier andere, bij elk der kerken één; de kapittelheeren of kanunniken vormden den Raad van den bisschop, en zonder hunne bewilliging mocht deze geen oorlog voeren, geen goederen vervreemden of bezwaren, enz. Eerst in 1582 werd den kanunniken alle wereldlijk gezag ontnomen. Ieder zal nu wel begrijpen, wat men bedoelt met stem in het kapittel hebben, nl. recht hebben om mede te spreken.

Iemand kapittelen beteekent iemand een kapittel of eene les uit den Bijbel voorhouden, iemand de les lezen, de metten lezen, iemand wijzen op gebreken, berispen, bestraffen.

Een kapittelstokje was een klein, dun metalen staafje, dat men in den bijbel legde om het kapittel, de blz. aan te duiden, waar men gebleven was. Het deed den dienst van een jusqu' ici, van eene speld (ergens een speldje bij steken!). — Ook de goudsmid en de suikerbakker spreken van kapittelstokjes; de eerste om een gouden staafje aan te duiden, waarmede een halssnoer wordt dichtgemaakt of gesloten, de laatste om een stokje aan te duiden, met gekartelde suiker overdekt.

Het woord kapittel ontstond uit het Latijn en behoort tot dezelfde familie als: kapitein, kapitoel, kapitaal, kapiteel, kaper (muts), kapucijn enz., welke alle doen denken aan 't Lat. caput = hoofd.

Tracht nu eene gelijksoortige aanteekening te voegen bij:

naar den mutsaard rieken — in het huwelijksbootje stappen — zich zelf kunnen bedruipen — Oostindisch doof zijn — mijn gelukkig gesternte heeft mij gediend — de fiolen zijner gramschap over iemand uitstorten — den knoop doorhakken — het burgerrecht verkrijgen.

3. Het volk spreekt zijne eigen taal, d. i. het heeft eigenaardige zeggewijzen en uitdrukkingen. Tal van spreekwijzen ontstonden in den volksmond, evenzoo tal van eigenaardige, figuurlijke uitdrukkingen. Bij deze laatste sloegen blijkbaar phantasie en gezond verstand de handen in elkaar. Hier laten wij eenige voorbeelden volgen:

Het is daar een huishouden van Jan Steen.

Hij praat als Brugman. — Hij rekt als Bartjens.

Hij werd opgevoed aan 't hof van Jan Vlegel.

Man en vrouw leven daar als kat en hond.

Die man vreest zich aan koud water te branden.

Hij weet van den prins geen kwaad.

Hij heeft den prins gesproken.

Hij zal de kat eens uit den boom kijken.

Dat is eene leelijke streep door de rekening.

Je bent een echt Nieuwsgierig Aagje.

Dat is maar een doekje voor het bloeden.

Zij is van den tongriem gesneden.

Kunt gij dit aantal ook vermeerderen?

4. Nog lager kan men gaan in het proza der platte volkstaal, maar altijd blijft de uitdrukking levendig en verstandig. Men oordeele:

Het raakt mij de koude kleeven niet.

Die zaak zal hem opbreken.

Hij trekt er den neus voor op.

Hij steekt overal den neus in.

Iemand iets onder den neus wrijven.

Hij is er kaal weg gekomen.

Zij is niet op haar mondje gevallen.

Hij heeft het reeds lang in de mot.

Gij moet er zooveel woorden den hals niet om breken.

Hij ging op zijne achterste beenen staan.

Hij ging aan den haal.

Hij is een echte windbuil.

Het is er niet zoo breed als voor de Willemstad.

Hij is bij de pinken.
 Hij zal eenen kwaden (harden) dobbel hebben.
 Iemand iets in zijne flool duwen.
 Hij kijkt naar de Klundert, of de Willemstad in brand staat.
 De lucht van iets hebben.
 Hij is den hoek om, hij gaat den hoek om.
 Iemand aan den tand voelen.
 Het is tusschen hangen en wurgen.
 Dat is boter aan de galg gesmeerd (gekletst).
 Hij loopt het vuur uit zijne sloffen, enz. enz.

5. Een tegenhanger in eigenlijken zin is eene schilderij, een portret, iets, dat naast of tegenover eene gelijksoortige schilderij, enz. in een vertrek, eene kamer aan den wand wordt gehangen. Het is smaak, dat zulke schilderijen een paar vormen, alzoo naar lijstwerk en voorstelling bij elkaar behooren, bij elkaar passen. In fig. zin heeft tegenhanger nagenoeg dezelfde beteekenis. Zoo kan men het portret van Goethe kiezen als tegenhanger van dat van Schiller; het portret van Beets kan als tegenhanger dienen van dat van De Genestet enz. en men doelt dan op gelijkheid van gaven, van richting, van werken; — gaat men nu een stap verder, dan zegt men: Goethe is een tegenhanger van Schiller; Beets is een tegenhanger van De Genestet enz. Evenzoo: De Saïdjah-vertelling is een waardige tegenhanger van: Het Diakenhuis-mannetje vertelt zijne historie; Bellamy's Roosje vormt een tegenhanger van Starings Vogelschieten; Poots Akkerleven is een tegenhanger van Vondels beroemden rei uit Palamedes. Tegenhanger beteekent alzoo: gelijke, wedergade.

Schrijf iets dergelijks over de beteekenis en 't gebruik der woorden.

hersenschim, geestverwant, brandpunt, zwaartepunt, smeltkroes.

6. *Wat beteekenen de volgende uitdrukkingen?*

Dit zijn goederen in de doode hand.
 Iets met de warme hand geven.
 Alles door eenen donkeren bril zien.
 Een achterdeurtje openhouden.
 Gij dient de puntjes op de i te zetten.

Die examiner bereed weer zijn stokpaardje.
 Druk de voetstappen uwer vaderen!
 Men wijst hem met vingers na.
 De afgevaardigde leverde zijne geloofsbrieven in.
 Iemand den pas afsnijden.
 Wacht u voor haarklooverijen op taalgebied.
 Zij schreiden tranen met tuiten ¹⁾.
 Hij verlaagt de wetenschap tot een handwerk.
 Hij wordt daar op de handen gedragen.
 Deze man doet aan letterknechterij.
 Gij zult het kind van de rekening zijn.
 Zij gaan met die partij door dik en dun.
 Deze koopman heeft een' winkel, die klinkt als eene klok.
 Dat alles is zoo oud als de weg naar Kralingen.
 Bij het onderwijs leiden soms verschillende wegen naar
 Rome.

7. Evenzoo de beteekenis te verklaren van:

Er verschijnen zooveel brochures, dat het land er beu van is.
 Hij was een handlanger der politie.
 Kennis is alleen te erlangen door stage vlijt.
 Zet u neer, wij zullen over dat onderwerp wat redekavelen.
 Hij heeft zijn leven veil voor de eer van 't Vaderland.
 Deze heer is een echte tafelschuimer.
 Bij opstanden of oproeren is het veelal de heffe des volks, die de
 hoofdrol speelt.
 De edele geneesheer werd het slachtoffer zijner menschenliefde.
 De tuinmansjongen, die tegelijk met de zonen des Konings
 (Lodewijk XIV) werd opgevoed, kon met recht de zondenbok
 heeten.

---

1) Eene tuit is een klein kannetje.

Bilderdijk en Vondel zijn evenknieën op 't gebied der dichtkunst.
Vrienden en nabestaanden kwamen mij verwelkomen.

8. *Verklaar nog de beteekenis van:*

Hij is mij een doorn in 't oog.
Hij voert daar den boventoon.
Hij zal het kaf van het koren scheiden.
Hij is mij een steen des aanstoots.
Er zijn menschen met twee linkerhanden.
Er was onkruid onder de tarwe.
Op goeden voet met iemand zijn.
Aan de groene tafel zitten.
De zuinigheid bedriegt soms de wijsheid.
Een steentje bijdragen tot.
Aan het roer van staat zitten.
Hij is aan 't schip van staat vertuid, door ambt­szorg. STARING ¹⁾.
In het leven roepen.
Hij is dichter in merg en been.
Hij wil het naadje van de kous weten.
Men doet geen nieuwen wijn in oude lederen zakken.
Deze lieden willen elkaar op 't kussen helpen.

9. *Zeg met andere woorden de beteekenis van de volgende uitdrukkingen, ontleend aan 't leven en den aard der dieren.*

Zijn haan moet koning kraaien.
Daar kraait geen haan naar.
Den rooden haan laten kraaien.
Hij heeft kind noch kraai.
Hij hangt den gebraden haan uit.
Hij is er bij als de kippen.
Hij schreit krokodillentranen.

---

1) De Verjongingskuur, vers 33.

Hij heeft een garnalengeheugen.
 Hij kreeg het leeuwendeel.
 Wij zagen de stad in vogelvlucht.
 Dat is een ezelsbruggetje.
 Hij is een geldwolf.
 Hij is een boekwurm.
 Hij is een kameleon.
 Hij leeft als een oester.
 Het is een hondenweer.
 Hij had de hondenwacht.
 Hij speelde daar de beest.
 Hij was een der belhamels.
 Het werk gaat den kreeftengang.
 Zijne studie gaat den slakkengang.
 Ziedaar het neusje van den zalm.

10. *Verklaar de beteekenis der beeldspraak, die gelegen is in de volgende woorden en uitdrukkingen.*

De knagende worm des gewetens.
 Op de vleugelen der verbeelding.
 De tijd heeft arendswieken.
 Parijs was het broeïnest der revolutie.
 Hij reikhalst naar genezing.
 Dat is Da Costa's zwanezang.
 Hij overzag het slagveld met een' arendsblik.
 Hij is een roervink.
 Dat is eene witte raaf.
 Men bracht hem ketelmuziek.
 Die jongen heeft een stalen geheugen.
 Alva regeerde met den ijzeren arm.
 Wat was nu zijne drijfveer?
 De natuur was, als bij tooverslag, in 't lentekleed gedost.
 Die knecht kent hier het klappen van de zweep.

De hartstochten opzweepen.
 Iemand in zijne eigen woorden verstrikken.
 Zorg, dáár den voet in den stijgbeugel te krijgen.
 Nu is hij buiten schot.
 Willem de Zwijger werd vogelvrij verklaard.
 Velen jagen de genoegens der wereld na.

11. Vul aan:

Den dans ontspringen		<i>wil met andere woorden zeggen</i>	.....
Iemand aan den dijk zetten	^	» » » » »	.....
Iets met eene zwarte kool teekenen	»	» » » » »	.....
Een volk onder het juk brengen	»	» » » » »	.....
Hij zit op zwart zaad	»	» » » » »	.....
Iemand den mond snoeren	»	» » » » »	.....
Iets op de lange baan schuiven	»	» » » » »	.....
Den draak met iets steken	»	» » » » »	.....
Den bal misslaan	»	» » » » »	.....
Iets over 't hoofd zien	»	» » » » »	.....
Iemands geschut vernagelen	»	» » » » »	.....
Dat zal den doorslag geven	»	» » » » »	.....
Iets aan de groote klok hangen	»	» » » » »	.....
Op iemand gebeten zijn	»	» » » » »	.....
In de lucht schermen	»	» » » » »	.....
Spijkers op laag water zoeken	»	» » » » »	.....
Iemand in het ootje nemen	»	» » » » »	.....
Iemands doopceel lichten	»	» » » » »	.....

12. *Wat beteekenen de vaneengedrukte vreemde woorden?*

Eene quaestie urgent verklaren.
 Een diplomatiek antwoord.
 Die man is een zoïlus in de letterkundige wereld.
 De man was op dat punt waarachtig monomaan.
 St. Nicolaasavond, couplet 28.

.... vrome verskens van Hieronymus van Alphen.
 Hieronymus is hier 't volmaakte epitheton ¹⁾. Idem, couplet 67.
 .... noch van ellendige spreekwoorden, als orakelen door de ouders
 aangevoerd, en als verachtelijke paradoxen en sophisterijen
 door het kroost verwenscht. C. Obsc. blz. 12.
 Het schip moest quarantaine houden.
 De internationale tentoonstelling wordt 15 Mei geopend.
 Zij willen propaganda maken voor hunne beginselen.
 Deze interpellatie geschiedde niet in parlementairen vorm.
 Malaise in den handel is een periodiek verschijnsel.
 De Commissie van enquête werd geïnstalleerd.
 Ziedaar den substantiëelen inhoud van dat rapport.

Wat bedoelt men in figuurlijken zin met de volgende uitdrukkingen?

Het is goed riemen snijden uit een andermans leer.
 Ik zou niet gaarne in zijne schoenen staan.
 Hij loopt in zijne laatste schoenen.
 Men kan geen ijzer met handen breken.
 Wij zullen hem van 'tzelfde laken een pak geven.
 Wij kunnen onze woorden niet op een goudschaaltje leggen.
 Daar leeft men uit den korf zonder zorg.
 Deze jongeling is noch visch, noch vleesch.
 Zou het u gelukken door de mazen der wet te kruipen?
 Deze koopman eischt boter bij de visch.
 Toen was het daar: Van dik hout zaagt men planken!
 De tegenpartij heeft blijkbaar al hare pijlen verschoten.
 Dat is nu een pijl uit zijn' koker.
 Gij hebt daar eene gevoelige snaar aangeroord.
 Laat een ander voor u de kastanjes uit het vuur halen.
 Nu heeft hij die moeielijkheid onder de knie.
 Die jongen is in de stad bekend als de bonte hond.

1) Zie blz. 18.

Men beloofde hem gouden bergen.

Men zocht den oplichter overal, maar de vogel was gevlogen.

14. *Verklaar de figuurlijke beteekenis van de uitdrukkingen:*

Iemand met een kluitje in 't riet sturen.

Ergens gras over laten groeien.

Eene veer moeten laten.

Het grauw aanbidt de rijzende zon.

Deze schrijver heeft reeds lang zijne sporen verdiend.

Nu eens hadden de Prinsgezinden, dan weer de Staatsgezinden het heft in handen.

Deze man laat Gods water over Gods akker loopen.

De handel met de Levant werd in de Middeleeuwen op groote schaal gedreven.

De gedichten van De Genestet, hoe ook geprezen, halen niet bij die van Vondel.

Is het u ook mogelijk tot den oorsprong der uitdrukking, of tot de eigenlijke beteekenis terug te gaan?

15. *Hoe kwam men tot de volgende figuurlijke uitdrukkingen?*

Een losbandig zoon vergalt het leven zijner ouders.

Deze koopman is met de noorderzon vertrokken.

Deze man zal zich niet op ijs van ééne nacht wagen.

Wij zullen het kind nu bij zijn naam noemen: »Uw gedrag is zeer slecht!»

Gij moet hem het vuur niet al te na aan de schenen leggen.

Wij laten ons niet met een kluitje in 't riet sturen.

In dien faillieten boedel zal men alles voor een appel en een ei verkoopen.

Hij is niet in de wieg gelegd voor die betrekking.

Wij zaten den geheelen avond op heete kolen.

Ik moet dezen wissel betalen, kunt gij mij niet uit den brand helpen?

Kan de onderwijzer alle leerlingen wel over ééne kam scheren?

Wij moeten zien, dat wij een achterdeurtje openhouden.
 Nu heeft de tegenpartij haar laatste troef uitgespeeld.
 Gij moet de Fransche taal zoo niet radbraken.
 Dit laatste bericht geeft nu den genadeslag aan mijne hoop.
 Uw onderwijzer zal nu eens een boekje van u opendoen.

16. *Wat is de figuurlijke beteekenis van de volgende uitdrukkingen?*

Zijn leven staat op het spel.
 De kogel is door de kerk.
 Hij zal wat water in den wijn moeten doen.
 De ééne redacteur wilde den anderen eene vlieg afvangen.
 Men liet den rooden haan over het huis (dak) kraaien.
 Dit jongmensch houdt er van, de zaken in 't honderd te sturen. —
 Praatjes in 't honderd.
 Het ongeluk is gebeurd, maar wij kunnen onze handen in onschuld wasschen.

Wij zullen uwe handelwijze niet aan de groote klok hangen.

En is het u ook mogelijk de eigenlijke beteekenis met een van enkel woord in 't licht te stellen?

17. *Hoe kwam men in de taal tot het figuurlijk gebruik de volgende uitdrukkingen?*

Zijne balans maken.
 Op zijne lauweren rusten 1).
 Uit het veld geslagen zijn.
 Gij, fiksche jeugd! — Ons lief, als de appel onzer oogen.
 De Genestet, Holl. jongens.
 Hij heeft het verkorven! — Om het voor eeuwig te verkerven.
 De Genestet, Vervelende Soirée, vers 8.
 Iemand uit de hoogte behandelen.
 Iemand naar de kroon steken.

1) TOLLENS, Overwintering, vers 46, 94, 337 en 717. En wat bet.: In stegen wassen geen laurieren?

KOENEN, *Pract. Stijllee.*

Zijn goede naam staat op 't spel.
 Het op iemand geladen hebben.
 De loftrompet steken.
 Iemand de oogen openen.
 Den band der vriendschap nauwer toehalen.
 Het is duidelijk, dat zijne gelukszon rijst.
 Dit getuigenis legt (werpt) gewicht in de schaal.
 De handel nam eene hoogere vlucht.
 Iets van de hand wijzen.
 Hand aan hand gaan met.
 Den handschoen toewerpen, hem oprapen.
 Hinken op twee gedachten.
 Iemand de handen binden.
 Op een goudschaaltje wegen.
 Een juweel van het zuiverste water.

18. *Verklaar ook de beteekenis van de volgende uitdrukkingen.*

Hij is daar nul in 't oijfer.

Hij zal zijn geld niet over den tuin gooien.

N.B. De lezer weet wellicht, dat tuin vroeger heg of haag beteekende, als nog blijkt uit: iemand om den tuin leiden, omtuinen, de kap op den tuin hangen. — Een tuin was eene lage heg, leest men in Weiland, en nooit boven drie of vier voeten hoog. Daarvan de Hollandsche tuin, die op de duiten verbeeld was.

Hij zit daar erg onder de plak.

Deze man zit nog al onder de pantoffel.

Ik deel u dat onder de roos mede.

N.B. Onder de roos is eene uitdrukking, wellicht aan de Latijnsche taal ontleend (sub rosa bet. onder het zegel des geheims).

Iemand onder den duim houden.

Hij bereed weer zijn stokpaardje bij dat examen.

Zijne leer met zijn bloed bezegelen.

Iemand het gras voor de voeten wegmaaien.

Hij zal om een ei geene struif bederven.

Hij laat zich dit alles niet aanleunen.

Hij zal zich in uw ongeval verkneukelen.

N.B. Kneukel, verkleinwoord van knook, hetzelfde als knokkel.
Zich verkneukelen is: zich de knokkels, kneukels, handen wrijven van plezier, van voldoening, van vreugde, enz.

19. *Verklaar de beteekenis van de schuingedrukte woorden:*

1. Daar was geene *sprank* vuur aan den haard.

Als de benarde schepelingen bijna gestikt zijn in den kolendamp in »t Behouden Huis», — doch door de tegenwoordigheid van geest van één hunner worden gered, zegt Tollens, dat zij God loven,

(die) door de koude zelf, die hier verderft en doodt,
De *sprank* weer heeft ontvlamd, die 't leven overschoot.

Nu eens, zegt Hildebrand, verschool zich de kleine beek, als een gansch onbeduidende *sprank*, bijna geheel onder overhangende struiken (blz. 263). — Eindelijk bereikte Witse den oorsprong, waar het water zachtkens uit het zand opwelde, en eene kleine kom vormde, waaruit zich versche *spranken* in onderscheiden richting over gladde keisteenen een weg baanden." In de nabijheid daarvan lag het gehucht *Sprankendal*.

2. Het licht der zon begint te *tanen*.

De helle glans van Napoleons roem begon te *tanen*.

Eene oude, *tanige* vrouw opende ons de deur.

De bewoners van dit eiland zijn *taankleurig*.

N.B. *Taan* is eene bruinachtige, roode verfstof van run of eikenschors gekookt.

3. Eene breede gordijn, die van de zoldering afhing, *onderschepte* het licht.

De Spanjaarden wisten de brieven der belegerden te *onderscheppen*.

4. Bij St. Jeroen! zeide de graaf, hij, die zes Noren *overmag*, zooals gij ons verteld hebt, is geen bloohart, en ik wil hem aan mijnen dienst verbinden (Van Lennep).

De Koran moest *overmogen*, waar Christendom voor leven een vorm werd, — schijn, geen zijn (Da Costa. Hagar, vers 130).

20. *Zeg met andere woorden de beteekenis van de volgende spreekwoorden of zegswijzen.*

Wat de heeren wijzen, moeten de gekken prijzen.

Het oog van den meester maakt het paard vet.

Hee ei wil soms wijzer zijn dan de hen.
 Elk meent zijn uil een valk te zijn.
 Als de maan vol is, schijnt ze overal.
 Kreupel wil voordansen!
 Het brandt als een lier.
 Het loopt de spiegaten uit.
 Hij kan de zon niet in 't water zien schijnen.
 Als de Abt de teerlingen geeft, dan mogen de monniken wel
 dobbelen.
 Goede wijn behoeft geenen krans.
 Gij moet hem op zijn' voorman zetten.
 Die het eerst komt, het eerst maalt.
 De jongste schepenen strijken het vonnis.

V.

Na het behandelde in de vorige afdeelingen ligt thans vanzelf de
 vraag voor de hand: Hoe dient men een Opstel te schrijven?
 En als antwoord het volgende.

Letten wij op de vorming van het woord Opstel, dan zien wij, dat
 het hoofd lid stel verwant is aan staan, gestalte, stelling.

Elke gedachte dient juist op hare plaats te staan, en, evenals de
 deelen van een gebouw, dienen zij elkaar te schragen, te omsluiten, te
 steunen.

Elke gedachte dient in die gestalte of dien vorm aan het licht te
 treden, welke het meest passend is aan het onderwerp, dat behandeld
 wordt. Bij eenvoud van onderwerp ook eenvoud van stijl; gladde balken
 en binten passen in burgerhuizen, beeldhouwwerk en beelden zijn op
 hunne plaats in paleizen.

Elke volgende gedachte dient te rusten op eene voorgaande of wel, het
 voorgaande dient het volgende te dragen, te schragen, evenals het paal-
 en bintwerk van stelling of stelling.

Een ordelijk geschreven opstel heeft gewoonlijk eene korte inleiding
 en een nog korter slot.

De inleiding moet zijn, wat de deur is aan eene woning. Zij dient, om den lezer de bedoeling van het geschrevene aan te duiden, hem binnen te leiden in den gedachtenkring des schrijvers, hem voor te bereiden op 'tgeen volgen gaat. Het is duidelijk, dat zij in nauw verband dient te staan met de behandelde stof. In de inleiding kan de schrijver de aandacht van den lezer voor zijn werk winnen, de belangstelling gaande maken. Als algemeene regels gelden hier de volgende.

Eene inleiding mag nooit lang wezen. Zij is als het voorportaal, dat toegang verleent tot het eigenlijke gebouw. En, waar ter wereld ziet men de symmetrie zoodanig uit het oog verloren, dat het portaal van ongeveer denzelfden omvang is, als het gebouw zelf?

Eene inleiding mag niet te veel beloven. Het is enkel de manier van kermisreizigers, den voorgevel en den toegang van hunne tenten zoo op te sieren, dat het inwendige er in de hoogste mate bij afsteekt. Voor kermistenten moge dat er door kunnen, waar ernst en waardigheid hunne rechten hebben, vermijde men allen leugenachtigen ophef.

Eene inleiding dient natuurlijk en ongedwongen te zijn. Zij moet rechtstreeks tot het onderwerp voeren en niet langs allerlei omwegen en kronkelpaden het doel uit het oog doen verliezen.

Eene inleiding moet in den regel in eenen kalmen toon gesteld zijn. Wie op te hoogen toon inzet, komt licht stem en adem te kort. Wie kalme en bedaarde lezers dadelijk in vuur en vlam wil zetten, maakt den indruk van een razende of tierende; hij wekt licht den lachlust op, en de lezer legt zijn werk ter zijde.

Eene inleiding moet keurig en net gesteld zijn. Wie bij de eerste schreden op de baan, die hij met den lezer gaat afleggen, reeds scheeve sprongen maakt, kan geen vertrouwen wekken. Het is een slecht stuurman, zegt een schrijver der oudheid, die bij het uitloopen der haven reeds op de eene of andere klip stoot. — De portalen van kerken en groote gebouwen vindt men veelal eenvoudig en sober, doch met smaak en kunst afgewerkt.

Het slot der inleiding dient den overgang tot het eigenlijke onderwerp zoo geleidelijk mogelijk te maken, evenals eene ouverture eener opera dient ze in één te smelten met de eigenlijke handeling.

Van de inleiding maakt de schrijver ook dikwijls gebruik om aan te geven, hoe hij zijne stof wenscht in te deelen. Het is vooral in betoogenden stijl, dat dit gebruikelijk is ¹⁾.

---

1) Hierbij werd gevolgd § 105—108 van Lulofs' *Redekunst*.

Op de inleiding volgt het eigenlijke opstel. Vinding, rangschikking en inkleeding zijn de onderdeelen.

Vinding eischt nadenken. Waarnemen dient het nadenken te steunen, en eene zekere mate van belesenheid en ontwikkeling komt beide ten goede. Gedachten dienen uit eene reine bron te vloeien: de phantasie, gelouterd en veredeld door het gezond verstand. Waar de studie van het onderwerp ten halve of onvoldoende is, deels door onverschilligheid of nalatigheid, deels, omdat het den schrijver aan algemeene kennis ontbreekt, of omdat zijn geestelijke horizon eng is, — kan nooit iets goeds tot stand komen. Alle geheugenwerk is in den regel met lamheid geslagen, — op 't gebied van den stijl vooral; het napraten van schrijvers of dichters verraadt zich spoedig door matheid en dorheid. Alleen eigen werk kan gedijen! Alleen dan, als het geheel den stempel der oorspronkelijkheid draagt, kan het den lezer bevredigen. In dit geval zal ook de noodige frischheid niet ontbreken. Ook woordenkeus en de bouw der zinnen zullen dat eigenaardige bezitten, waaruit blijkt, dat de gedachten uit de volle ziel zijn opgeweld, niet uit folianten zijn opgediept. Het opstel kan den stempel der individualiteit dragen, omdat het »Wees u zelf" tot zijn recht is gekomen.

Zal vinding mogelijk zijn, dan dient het onderwerp niet boven de krachten te gaan van den schrijver. Veel onzin zou den lezer bespaard blijven, zoo ieder schrijver rekening wilde houden met zijn talent of met de mate van kracht, hem toebedeeld.

»Die nauwelijks twee of zes goede regels weet uit te werken, wil een lierdicht opzetten. Die qualijk een lierdicht kan, wil voort een treurspel spelen of een heldenwerck trompetten", zegt Vondel.

Het is ook hier de gulden regel: Begin bij het begin d. i. bij datgene, wat onder het bereik der zinnen valt. In den regel is de stof of het onderwerp te moeielijk, te wijsgeerig, te abstract. Hoogvliegerij leidt alsdan tot averechtsche uitkomsten. Een beginnend schrijver dient over onderwerpen te handelen, waarvan het vereischte is: waarnemen, zien, hooren, ruiken, opmerken, gadeslaan, als:

Een landschap op Zondagmorgen! Eene wandeling door het bosch in den herfst. Een kijkje van den dorpstoren in vroegen morgen. Eene weide met grazend vee. Beschrijving van eenig huisdier; Van de schoonheid der lente; Van eene begraafplaats, enz. enz.

Eerst gaandeweg en met trappen beklimt men eenen toren!

Slechts aan enkele groote talenten was het gegeven te beginnen, waar anderen eindigen. Hoe meer abstract het onderwerp wordt, hoe meer het zich gaat bewegen op zedenkundig gebied, hoe meer zelfstandig na-

denken, hoe meer belesenheid en ontwikkeling het eischt. Op beschrijvingen van allerlei aard kunnen onderwerpen volgen van meer betoogende richting, als: *Het nut van het lezen. Het verschil van standen vormt den band der samenleving. Men kent den man aan zijn gezelschap*, enz. enz. Op deze volge weer een stof, die aanleiding geeft tot het vrije spel der phantasie, als:

Vaarwel! Bij eene brievenbus. Vallende bladeren enz. enz. Beschouwingen over afgetrokken onderwerpen komen eerst laat aan de orde, als: *Ken u zelf! De beste stuurder staan aan wal. Zelfheerschikking. Soberheid in 't wenschen*, enz. enz.

Ook het behandelen van tegenstellingen is eene nuttige, doch moeilijke oefening in het stellen. Onderwerpen als: *De Zee en de Woestijn. Gierigheid en Spaarzaamheid. Vrijheid en Losbandigheid. Africhting en Ontwikkeling* enz. geven gereede aanleiding tot het scherpen van 't vernuft en het opwekken der phantasie.

Rangschikking bestaat in het ordenen van de gevonden bouwstoffen. Daarbij dient eene leidende gedachte te zijn: plan en bestek. Wat wil ik zeggen? Wat is mijne bedoeling? Wat wil ik aantonen? Wat wil ik in 't licht stellen? Deze vragen beheerschen de schikking der verschillende bouwstoffen, en 't is duidelijk, dat naar het doel, 'twelk men beoogt, ook de schikking zal verschillen. Ook hier is orde en ordelijkheid de hefboom van den arbeid!

Al datgene, wat niet rechtstreeks met het onderwerp in verband staat, dient men af te zonderen, veelal te laten vervallen. Het kan in 't gebouw dat men gaat oprichten van weinig dienst zijn.

Evenzoo dient al datgene weg te vallen, wat onbeduidend kan heeten, vooral waarheden, gronden of bewijzen, waaraan niemand twijfelt.

Hoofdzaken moeten hoofdzaken blijven, en die komt het leeuwendeel toe van den arbeid, alsmede de grootste plaatsruimte. Op elke schilderij onderscheidt men hoofdfiguren, die met zorg en meerdere kunst zijn bewerkt; — het bijwerk dient enkel om die figuren te beter op den voorgrond te brengen, te beter te doen uitkomen.

Men dient niet alles dooréén te mengen. Nog eens: hoofdzaken moeten hoofdzaken blijven, en men onderscheide oorzaken en gevolgen, stellingen en bewijzen.

Men houde het doel in 't oog, en trachte het geheel zóó in te richten, dat de lezer geen enkel oogenblik zelfs in twijfel heeft te staan over het streven of de bedoeling van den schrijver.

Er bestaan boekjes, waarin men den beginnenden bij het stellen de behulpzame hand biedt, door vinding en rangschikking onnoodig

te maken; het is dan enkel de taak des leerlings de stof goed uit te werken. De methode in deze werkjes is meestal goed. Aan B. Brugsma's Schetsen en Bouwstoffen voor schriftelijke opstellen ontleenen wij als voorbeelden de twee volgende schema's.

DE WIND.

1. Het ontstaan van den wind.
2. Soorten van wind:
  - a.* naar de hemelstreken;
  - b.* naar, den graad en de sterkte;
  - c.* zeer heete winden, b.v. de sirocco.
3. Nut van den wind:
  - a.* hij zuivert de lucht;
  - b.* hij drijft de wolken te zamen en brengt regen aan;
  - c.* hij beweegt het zeewater;
  - d.* hij drijft schepen voort en brengt molens in beweging;
  - e.* hij vermindert de hitte, doch ook de koude der lucht;
  - f.* hij maakt de aarde droog.
4. Schade, die de wind kan aanrichten:
  - a.* hij beschadigt gebouwen, boomen, schepen; menschen, dieren, enz.;
  - b.* hij beweegt het water hevig;
  - c.* hij droogt het aardrijk uit.

SCHILDERING VAN EENEN BRAND.

1. Tijd, wanneer hij ontstond (des nachts, des morgens, enz.)
2. Waardoor hij werd aangekondigd:

het blazen des torenwachters, het slaan der trommels, de nachtwacht, het loopen en schreien der menschen op de straat, roode hemel, brandlucht, enz.
3. Middelen en arbeid tot blussching van den brand:

het heenijlen der brandspuiten, het in orde brengen der brandspuiten, het aanbrengen van brandemmers, haken, ladders, enz., de brandwacht, de bezigheden der spuitgasten, het water aanbrengen in brandemmers, het medehelpen der timmerlieden, metselaars, enz.

4. De toestand der menschen, wier eigendom is afgebrand: hun gejammer, hunne klachten over het verlies van hun eigendom, wellicht niets anders gered dan hun leven, misschien hebben zij ook van hunne huisgenooten verloren, enz.

Aan een dergelijk boekje van den heer F. Allan, Stijloefeningen voor schoolgebruik, ontleenen wij nog het volgende.

DE LANDMAN.

- 1e Hoofdpunt. De nuttigheid van het bedrijf des landmans. Hij verschaft het voornaamste onderhoud des levens.
- 2e Hoofdpunt. Onderscheid tusschen den eigenlijken landbouwer en den veeboer.
De één legt zich toe op de bebouwing van het land en voorziet ons van granen, vlas, hennep, erwten, boonen, aardappelen, enz.; de ander legt zich toe op het aanfokken van verschillende soorten van vee en voorziet ons van melk, boter, kaas, vleesch, spek, enz.
- 3e Hoofdpunt. Waarin de bezigheden van den landbouwer bestaan.
a. In den zomer.
b. In den winter.
(Het toebereiden van den akker, bemesten, ploegen, zaaïen, eggen, rollen, wieden, oogsten, dorschen, wannen, enz.)
- 4e Hoofdpunt. Waarin de bezigheden van den veeboer bestaan.
a. In den zomer.
b. In den winter.
(Het toebereiden van het land, bemesten, greppelen of droogleggen, rollen, zuiveren van den grond, maaïen, de hooioogst; het stallen van het vee, het reinhouden van vee en stal, het voederen en drenken van het vee; het melken, karnen en kaasmaken, het mesten van jong vee.)
- 5e Hoofdpunt. De voordeelen en aangenaamheden van den landman.
(Hij geniet eene goede gezondheid door 't aanhoudend verkeer in de buitenlucht; de landman is onafhankelijker en vrijer in zijn werk dan vele andere lieden; hij is minder afhankelijk van de gunst der menschen.)

HET NUT VAN HET LEZEN.

- 1e Hoofdpunt. Het lezen is de sleutel tot alle wetenschappen. Die niet kan lezen, kan geene enkele wetenschap beoefenen.
- 2e Hoofdpunt. Het lezen dient dus om zich zelve en ook anderen te ontwikkelen en te vormen door vermeerdering van kennis.
- 3e Hoofdpunt. Het lezen dient ook om zich zelve en anderen nuttig bezig te houden.
- a. Het behoedt tegen verveling.
  - b. Het strekt tot opbeuring, vertroosting, tijdkorting en ontspanning van zieken of gebrekkigen, die bed of kamer moeten houden.
  - c. Het behoedt tegen velerlei bedrog of schade, waaraan zij, die niet kunnen lezen zoo vaak blootstaan.
  - d. Men behoeft anderen geen deelgenoot te maken van zaken of omstandigheden, die men liefst voor zich zelve houdt.
- 4e Hoofdpunt. Opwekking en aansporing om goed te leeren lezen, en tot leesstof steeds goede, degelijke boeken te kiezen. Vertrouwt men zich zelve die keuze nog niet toe, dan roep men daartoe de hulp van vertrouwde oudere en wijzere lieden in.

Op deze wijze de stof te rangschikken, zelfs als de onderwerpen minder laag bij den grond zijn, valt aan te bevelen.

Inkleeding of uitdrukking. Als de gedachten gekozen, de rangschikking bepaald is, komt men tot het derde en allerbelangrijkste deel: de inkleeding of uitdrukking. Hier komt men dan op het eigenlijke gebied van den stijl: De inkleeding omhult het geraamte der vinding of rangschikking met een min of meer schoon geheel van spieren en zenuwen; wat meer is: men dient bloed en leven in de aderen te storten. Geraamte en omkleeding samen vormen het geheel: — het eerste is de grondslag en de steun van het geheele lichaam. Is het geraamte scheef of niet evenredig van bouw, — het lichaam zal niet schoon kunnen zijn. Schoonheid ontstaat ook hier door harmonie van *al* de leden en deelen.

De phantasie vooral dient haar werk te verrichten. Waar zij met

hare tooverroede de stof aanraakt, daar neemt alles eene vriendelijke gestalte aan. Een opstel, waartoe de phantasie het hare niet bijbracht, gelijkt een dor landschap zonder regen!

Wie over de woede der hartstochten wil schrijven, schetse den razenden bergstroom, die, door geene kracht te beteugelen, van de rotsen klatert, in den afgrond. Dat is een goed begin.

Wie iets gaat schrijven over de volharding, toone het beeld van de nijvere mier, die honderd malen opnieuw beproeft, eenen te zwaren last tegen eene helling op te dragen.

Wie tot onderwerp de macht van het kleine heeft gekozen, vange aan met een bezoek aan de duinen, waar de woelende oceaaneeuwen aan eeuwen zandkorrel bij zandkorrel heeft opeengehoopt, of hij schetse de koraalriffen, het reuzenwerk van op zich zelf onzichtbare diertjes.

De werkelijkheid boeit en trekt, en zij dient het uitgangspunt te zijn, ook van het meest afgetrokken onderwerp. Door beelden en voorbeelden te ontleenen aan het leven der natuur, aan dat van dieren en planten; door 't rijke menschenleven te bespieden en er bij aan te sluiten, geeft men zijn stijl in den regel aanschouwelijkheid, leven en frischheid.

Hoe meer dergelijke beelden in het opstel zijn te vinden, hoe meer het zal aantrekken en tot het hart, tot de phantasie van den lezer zal spreken. Wanneer al die beelden eene fraaie groep vormen, dienende tot verduidelijking, aanduiding, verklaring der te behandelen stof, dan oefent dat schoone geheel een bevredigenden indruk uit op het hart en de phantasie, en de lezer is voor het opstel meer dan half gewonnen.

Het slot dient om de hoofdpunten in 't kort te herhalen en op die wijze het geheugen van den lezer te gemoet te komen. Ook kan het strekken, in betoogenden stijl, om met verhoogde kracht op de vervulling van datgene aan te dringen, wat men als nuttig en noodzakelijk heeft voorgesteld. Soms bevat het de toepassing van algemeene waarheden op bijzondere gevallen.

In tegenstelling met de Inleiding mag de toon van het Slot vrij hoog gaan. Een flink en krachtig, een welmeenend en hartelijk, een waarschuwend of gemoedelijk woord bepaalt den eindindruk van 't geheel. In geen geval mag een opstel uitgaan als eene nachtkaars! Zoo mogelijk eindige men met eene schoone gedachte, die dan als kroon kan dienen op het geheel. Ook op het gevoel en de phantasie kan in het slot vaak op gepaste wijze gewerkt worden, zoodat niet enkel het nuchter gezond verstand heeft te beslissen over den eindindruk.

GEEL zegt in een van zijne fraaie opstellen: »Jongelieden maakt

uwe vingertoppen dikwijls vochtig!" De geestige schrijver wil daarmede zeggen, dat het jongelieden in den regel zeer veel moeite kost, iets zóó te stellen, dat het terstond den dag verdragen kan. Eer een zin, eene woordverklaring, een opstel goed zal kunnen heeten, dienen zij herhaaldelijk te worden overgewerkt. De pen is zeker een zeer licht voorwerp, doch eerst in lengte van tijd leert men ze naar zijn wil besturen! Telkens onvoldaanheid bij 't einde van 't werk; telkens leemten en gebreken, zwakke plaatsen en sprongen! En allerlei fouten! Fouten tegen de regels der verbuiging en vervoeging, fouten tegen de syntaxis of zinsleer, fouten tegen de beeldspraak! Gelukkig hij, die het voorrecht heeft, onder leiding en hulp den langen en moeielijken weg van het stellen, onder vallen en opstaan, zij het voor een deel, te kunnen afleggen.

Er is leiding noodig! Een ervaren tuinman weet den boom te leiden, als deze dreigt scheef te groeien: hij buigt, hij bindt op, hij snoeit, hij geeft en neemt. Maar is het boompje aan eigen lot overgelaten, dan is het afhankelijk van de grillen van moeder natuur. Er bestaat evenzoo een geestelijk scheef-groeien, ook op 't gebied van den stijl. Daar hebt ge een schrijver, die een eenvoudig onderwerp behandelt in zeer hoogdravenden trant! De opgegeven stof is zoo alleedaagsch mogelijk: Het Raam. Hij begint:

»Hebt gij wel ooit eenige woning, hetzij een hecht kasteel of eene nietige stulp aangetroffen, die beroofd was van een zeker middel, waardoor hare bewoners de liefelijke en koesterende zonnestralen en de zooveel onontbeerlijke versche levenslucht ontvingen?»

Die aanhef is hoog van toon! Als hij zóó voortgaat, en het gelukt hem zonder haperen aan het einde te komen, zal zijn opstel mank gaan aan gezwollenheid. — De stijl dreigt eene verkeerde richting uit te gaan. Er is leiding noodig, om den schrijver op 't rechte pad te houden, nl. op dat van natuur en waarheid, of wil men, hij dient te leeren beseffen, dat stof en vorm in overeenstemming met elkaar moeten zijn.

Doch het gelukt hem niet zoo dadelijk in dien hoogen toon voort te gaan.

*Ik geloof, dat zulks wel nooit het geval zal geweest zijn.
De naam van dat middel zal u dus zeker wel bekend zijn.*

— De toon daalt blijkbaar sterk.

»Maar gij zult misschien aanmerken, dat er een groot verschil bestaat zoowel tusschen den vorm als tusschen de stof, waaruit het raam der woningen bestaat, dat het fraai geverfde raam van de woning des rijken groot van omvang is, en door de spijlen slechts in een klein aantal

ruiten is verdeeld, terwijl verder het geheele raam in een fraai bewerkt kozijn gevat is, en dat het raampje van de woning des armen slechts onbeduidend van omvang is, terwijl de ruiten slechts kleine, groene, verweerde glazen omvatten . . . .”

— De gang wordt onzeker. — Enkele fouten en minder juiste woorden vallen in 't oog. De zin is zelfs slepend van gang. Het is, of de lengte moet vergoeden, wat er aan innerlijke waarde ontbreekt. Men zou hier nog eens en voor de zooveelste maal kunnen herhalen: Jongelieden, schrijft toch korte zinnen! Zinnen bij de el vindt men in de werken der achttiende eeuw bij de vleet, maar daar heerscht in de opstellen ook meestal de preektoon, en de stijl is bij alle gelegenheden witgedast, als:

Want, zoo Horatius zich ergerde, dat elk, die ooit een paar rijmen aan elkander lapte, zich deftig in de rij der dichters plaatst, al weet hij er ook niets van, en al heeft hij er geen den minsten aanleg toe, moet zich een regtschapen geneesheer nog veel meer ergeren, dat elk, die slechts weet, dat een glas water den dorst verslaat, vriend en vijand met zijne medicinale raadgevingen vermoeit ¹⁾.

»Die opmerkingen kunnen gemaakt worden. Doch gij zult met mij instemmen, dat beide ramen met hetzelfde doel vervaardigd zijn, al mogen ze in prachtige gebouwen zeer overvloedig en toch regelmatig geplaatst zijn en in kleine woningen daarentegen slechts onregelmatig en zeer gering in aantal aanwezig zijn . . . .”

— De schrijver gaat gezellig met zijn lezer keuvelen. Hij nadert, hoe hoe langer hoe meer, het alledaagsche.

Dringend is hier dus leiding noodig; de stijl gelijkt een schip zonder roer. Er is geen vaste gang, geene richting.

Er valt echter ook op iets goeds te wijzen. De schrijver is niet geheel misdeeld van aanleg. Zijne breede volzinnen zijn wel niet fraai gebouwd, de stijl is wat hoogdravend en winderig, maar hij legt er gezond verstand in; hij zoekt naar de beste wijze om zich net en niet alledaagsch uit te drukken; zijn stijl mist gelukkig! dat nuchtere en onnoozele, welke zoo moeielijk te verhelpen zijn.

Veel gemakkelijker kan men een jong schrijver, ware het bij de beenen, naar omlaag trekken, dan een, die in het stof der alledaagscheid zich beweegt, opwaarts doen gaan!

1) Uit: Letterarbeid van Jacob Vosmaer, dl. II, blz. 49.

Het karakter en de persoonlijkheid van den schrijver — zeiden we — komen in zijn stijl in meerdere of mindere mate aan het licht. Het kost iemand, die misdeeld is van de noodige phantasie, soms veel moeite, een opstel dragelijk in elkaar te zetten. Gezond verstand alleen is hier niet voldoende! De beste wiskunstenars zijn niet altijd de beste stellers. En De Genestet is daar om het omgekeerde te bewijzen. Doch, waar de phantasie niet in teugel wordt gehouden door 't gezond verstand, raakt men licht aan 't hollen.

Vele jonge onderwijzers vallen aan 't schrijven over eenig onderwerp, zonder zelfs een oogenblik te denken aan plan en bestek. Sommigen lijmen de zinnen van hun opstel aan elkaar, en de adem van het leven gaat niet over hun arbeid. Nog anderen steken op goed geluk van wal en stapelen zin op zin, zonder te weten, waar zij eindigen zullen. Als er maar klank in hunne »phrasen» zit, zijn ze tevreden. Dezen en vele anderen kunnen iets leeren van de lessen van een bekend Duitsch schrijver. Hij zegt:

»Al staat mij eene waarheid nog zoo helder voor den geest, en al vind ik mij volkomen met haar vertrouwd, dan nog waag ik het niet, de schets van mijn opstel te maken. Het komt mij altijd voor, dat er nog vele kanten en zijden bestaan, die ik niet heb waargenomen, en het is vóór alles taak, dat mij onbekende op te sporen. Ik blijf mijne gedachten opteekenen, zoo lang het vuur mijner verbeelding gloeit en ik den lust in mij gevoel, mij met mijn onderwerp bezig te houden. Eindelijk vang ik aan, al het geschrevene na te lezen, en begin ik te onderzoeken, hoe ik mijn opstel inkleeden zal. Bijna altijd vind ik onder het opteekenen mijner gedachten tevens de beste wijze van voorstelling en inkleeding.

En is nu de beste wijze van voorstelling uit de stof zelf aan het licht gekomen, dan begin ik, wat ik op het papier heb aangeteekend, te rangschikken. Wat niet in het kader past, wordt doorgehaald en elke gedachte krijgt eene vaste plaats. In den regel valt alles, wat ik aanvankelijk had opgeteekend, geheel weg, of wel, het zijn losse gedachten, die ik later in eene zinsnede samensnoer. — Dit rangschikken en ordenen der stof gaat als vanzelf.

Het koloriet, d. i. de eigenaardige wijze van uit te drukken, de kleur van de deelen — blijft de taak der hand, die, wat de opgewekte verbeelding krachtig gevoelt, ook met levendiger kleuren schildert, zonder daarbij bijzondere leiding te behoeven.»

Men ziet het, de volle nadruk wordt gelegd op vinding en rang-

schikking, juist twee voorbereidende werkzaamheden (als men ze zoo noemen mag), die door de meeste jonge schrijvers verzuimd worden.

Er moeten gedachten zijn (vinding).

Er moet rangschikking (voortgang en samenhang) zijn.

En de uitdrukking, de stijl, dient alles met een fraai en passend kleed te omhangen.

Allerwegen klachten en meest van bevoegde zijde, dat er meer en meer slordig en slecht Nederlandsch wordt geschreven! Het bouwen, het opstellen van eene reeks gedachten tot een bruikbaar ordelijk en net geheel, het wordt meer en meer schaars gevonden. Er valt zoo veel te studeeren en te leeren voor elk vak van examen, dat de veelweterij als een onkruid al het overige dreigt te verstikken. Er is haast geen tijd meer voor geregelde oefening in het stellen! Vandaar, dat bij velen de stijl zelf het kind van de rekening wordt. Zij verkeeren in den waan, dat goed weten, goed zeggen en stellen als vanzelf in zijn gevolg heeft. Zij vergissen zich echter. Het stellen en de veelweterij hebben weinig met elkaar gemeen. Alleen door volhardende oefening, bij den noodigen aanleg, wordt de kunst verkregen: Gedachten op passende wijze uit te drukken in verband met den aard der stof, die men behandelt. Op passende wijze wil verder zeggen: met evenredigheid, orde en betamelijkheid; — of wel: verstaanbaar, beschaafd en niet alledaagsch.

Legden we boven nogmaals den nadruk op vinding en rangschikking, op den inhoud — hier zij echter opgemerkt: Degelijkheid en waarheid van inhoud kunnen een opstel niet altijd redden. Onze tijd eischt vóór alles stijl. »In onzen tijd», zegt Geel, »is stijl geen middel maar doel.» De wijze van opvatting, de manier is hoofdzaak, ook op ander gebied, als: bij bouwkunst, schilder- en ornamentwerk, naald- en passementwerk, teeken- en boetseerkunst. In onzen tijd eischt men vóór alles eenen schoonen vorm, kan het zijn den schoonsten, den meest passenden! Vandaar heet Simon Gorters Reisbeschrijving naar Arcachon, in haar soort, meesterlijk; is de schets van het Diakenhuismannetje in Hildebrand evenzeer meesterwerk!

Hier is de vorm gekozen, die het meest passend is aan het onderwerp! Inhoud en vorm omsluiten elkaar als de bloembladeren het bloemdek, er is overeenstemming (harmonie) tusschen beide. Het onderwerp is genomen, zooals het is, geen sieraden, die er niet aan passen, het eenvoudige blijft eenvoudig, het gewone wordt niet opgevijzeld als iets buitengewoons en vreemds.

Een eenvoudig onderwerp eischt eenvoud van stijl. Met het onderwerp verheft zich ook de uitdrukking. De stijl van den kanselredenaar bijv. mag zich vrij verheffen boven het alledaagsche.

Al wat tot dusverre gezegd is, kunnen we in 't kort terugbrengen tot eene reeks vragen, die van eenig belang zijn voor hem, die zich wil oefenen in het stellen.

Dergelijke vragen zijn:

1. Is deze gedachte den dag wel waard?
2. Heb ik die gedachte wel in zuiver en beschaafd Nederlandsch uitgedrukt, zóó ook, dat de lezer juist moet opvatten, wat ik bedoel?
3. Is deze zin niet te lang? Is hij wel goed gebouwd, kan ik hem ontleden?
4. Is deze uitdrukking wel zuiver Nederlandsch? Kan ik deze vreemde woorden niet vervangen door Nederlandsche?
5. Is hier geene jacht gemaakt op zeldzame en ongewone uitdrukkingen, om iets heel eenvoudigs mee te deelen?
6. Zijn mijne zinnen niet verwaterd? Zeg ik alles zoo bondig mogelijk?
7. Is hier de schikking der stof wel goed? Dient deze zin, deze groep van zinnen hier wel te staan?
8. Bestaat op deze plaats wel een goede samenhang? Is het gebruik der partikels en der punctuatie juist?
9. Bestaan hier geen leemten? Is er geene gaping?
10. Heb ik betoogd, wat ik wilde betoogen?
11. Loopt er een roode draad door mijn opstel, d. i. bestaat er een geleidelijke voortgang?
12. Is de inhoud van mijn opstel wel in verband met de opgegeven stof? Of zou dit opstel niet even goed eenen anderen titel kunnen dragen?
13. Is de evenredigheid in het opstel wel in het oog gehouden, d. i. nemen de bijzaken niet eene te groote ruimte in?
14. Is de stijl in overeenstemming met mijn onderwerp? Is hij niet wat hoogdravend? Is hij niet wat plat?
15. Heerscht er eenheid van stijl in mijn werk? Is hij hier niet te

weelderig, daar te dor; hier te betoogend, daar te zwevend? Is hij hier niet erg bloem- of beeldrijk, dáár wat alledaagsch?

16. Is het overal met de beeldspraak in het reine? Blijf ik in het beeld?

Wie zich dergelijke vragen wil stellen, eenige dagen nadat hij met de noodige zorg zijn opstel heeft geëindigd, zal wellicht bij 't herlezen van zijn werk eerlijk moeten bekennen, — altijd, zoo hij niet blind is voor eigen gebreken — dat er nog wel wat aan zijn werk ontbreekt.

Wellicht komt hij er toe, het geheele opstel nog eens over te werken. Hij zal, wat Geel noemt: De vingertoppen nat gaan maken! En, als hij het voor de derde en vierde maal heeft overgewerkt, zal hij vrede krijgen met zijn werk. De tijd, aan dergelijke omwerkingen besteed, geeft volop rente. En met vallen en opstaan moet men er komen. Niemand is meester geboren!

VI.

Een enkel woord over 't gepaste gebruik van figuurlijke taal. In den stijl van jonge schrijvers kan men meermalen op misslagen wijzen in dit opzicht. De schoonheid van den stijl hangt niet af van tropen en figuren; deze dienen enkel om die schoonheid te verhoogen. Bij beroemde schrijvers vindt men verheven en fraaie plaatsen in den eenvoudigsten stijl; de verhevenste gedachten zijn dikwijls zonder eenig beeldwerk uitgedrukt.

Overvloed van figuren en beelden werkt altijd schadelijk. De waarde van een opstel steekt in den inhoud, in de gedachten en gevoelens, die worden uitgedrukt. Deze alleen geven duurzame waarde. »De vernielende tand des tijds» — zegt de Engelsche wijsgeer Smiles — »knaagt zich stomp op groote gedachten! Van alles, wat de mensch tot stand heeft gebracht, blijven boeken het langst bestaan. Tempels vallen in puin, schilderijen en beelden vergaan tot niet, maar boeken blijven.» Wie denkt hier niet aan de Ilias van Homeros, zoo meesterlijk vertaald door Carel Vosmaer? Men sla het werk open en

bewondere den eenvoud, den grootschen eenvoud ¹⁾ van het geheel!

Als 't eenig geschrift — welk ook! — aan inhoud ontbreekt, kunnen geen figuren, hoe schoon en kwistig ook aangebracht, het redden.

Vondel drukt zich schoon en waar uit, als hij, van dergelijke sieraden sprekende, zegt: Zij moeten de beelden slachten, die eenen balk of het gewelf ondersteunen, en hun werk doende, met één tot sieraad des gebouws strekken. De wezenlijke sieraden van den stijl staan met de wijze van behandeling der stof ten nauwste in verband. Men mag den stijl in geen geval geweld aandoen. Is het onderwerp alledaagsch of laag bij den grond, en wordt de verbeelding niet gaande gemaakt, zoo blijft het figuurlijke, zoo blijven de tropen vanzelf achterwege; wie ze dan »te pas wil jagen» zal zijn stijl bederven! Het volk zou zeggen: Het staat als eene vlag op eene modderschuit! Doch, waar het onderwerp grootsch en verheven is, en de verbeelding of de hartstochten in vlam zet, als de omstandigheden de phantasie prikkelen en de geest de verhevenheid van het oogenblik ten volle omvat, — dan ontstaan de tropen als vanzelf onder het spreken of schrijven. Zoo begrijpt men, hoe Napoleon I, vóór den aanvang van den slag bij de Piramiden, tot zijne soldaten kon zeggen: Soldats, du haut de ces pyramides quarante siècles vous regardent!

Zoo gevoelt men, hoe Vondel in de »Vertroosting aan Geeraard Vossius» tot driemaal over zich in beeld kon uitdrukken.

Men klaeght, indien de kiele strant,
Maer niet, wanneerse, rijk gelaên.
Uyt den verbolghen Oceaen,
In een behoude haven lant.

Men klaeght, indien de balsem stort,
Om 't spillen van den dieren reuck:
Maer niet, soo 't glas bekoomt een breuck,
Als 't edel nat geborghen wort.

Hij schut vergeefs sich selven moè.
Wie schutten wil den starcken vliet,
Die van een steyle rotse schiet,
Naer haren ruimen boesem toe . . .

---

1) Eigenaardig treft het veelvuldig aanwenden van 't epitheton, als: De *zilvervoetige* Thetis, de *grootoogige* Hera, de *blankarmige* Hera, de *goddelijke* Achilles, de *verastreffende* Apollo, de *schoonlokkige* Leto, de *snelvoetige* Achilles enz. alle reeds in den ten zang.

Het eerste couplet doelt op de hoeveelheid rijke kennis van den zoo jong gestorven en diep betreurden Dionys (1612—1633); — het tweede op den hemel door hem beërfd; — en het sluit aan bij den vierden regel van 't allereerste couplet: De hemel treckt; ay, laet hem los! Het derde couplet maakt duidelijk, dat de ziel zelf met onweersaanbaar geweld naar den hemel zich bewoog!

Als Da Costa in Hagar (vers 107) wil aanduiden, hoe overweldigend groot het aantal Arabieren is, dat zich over de wereld gaat uitstorten, spreekt hij van stroomen van veroveraars:

't Schiereiland goot hen uit, Egiptes Zevenmond
gelijk, wen hy zijn bed als opheft, en den grond
met waterdiepten dekt, waar bergen in bezwijken ...

En dit is voor zijne opgewekte verbeelding niet voldoende, een ander beeld dus:

of zoo zich de Oceaan een baan veegt door de dijken,
en 't land in zee herschept, of uitbijt met zijn zout ...

Nog is zijne phantasie niet voldaan:

En, als een veld in 't rond bezaaid met hagelsteenen,
De donderwolk ontperst, zoo zien van Hagarenen
drie werelddeelen van den Indus tot den Taag
hun breedten overstelpt ...

En wat verder klinkt het nog eens:

Waak op, gij Noordenwind! en drijf die sprinkhaanzwermen terug ...

Beide meesters maken hier op gepaste wijze gebruik van allerlei tropen; — niet om beelden- of woordenpraal, maar enkel, omdat de belangrijkheid van het onderwerp of van het oogenblik er hen vanzelf toe brengt.

En hunne dichtregels bevredigen hier den meest kieschen smaak.

Waar de omstandigheden, bij droefheid, ziekte, gevangenschap, enz., van dien aard zijn, dat de verbeelding onmogelijk kan opgewekt zijn, maakt het gebruik van allerlei tropen een verdachten indruk. Geel geeft hiervan een sprekend bewijs.

Als Van Baerle treurende is over 't verlies van zijne echtgenote, schrijft hij in 't Latijn aan zijn vriend Constantijn Huygens:

»Een huisselijk onheil heeft mij getroffen, voortreffelijke Huygens! Ik ben een tortelduif zonder ga, een olm zonder wijnrank, een wandelaar zonder gezellin. Wanneer ik Aurora aanschouw, dan jammer ik, arme Tithonus, dat mijne Thaumantia niet opstaat.» "

— »Hier verzon zich Barlaeus; want Thaumás was de vader van den Regenboog, en niet van den Morgenstond.»

»Wanneer ik den dag met mijne oogen aanschouw, dan klaag ik met Apollo, dat mijne Leucothea niet meer leeft. Ik, Adonis, zoek vergeefs mijne Venus! Mijne boeken zijn getuigen van mijne klagten, mijn middagen en avondmaal van mijne tranen, mijn dorpel, mijne slaapkamer, mijne sponde van mijn gewezen. De pen, waarmede ik u en zoovele vrienden bezongen heb, is droog en slurpt geen inkt...»

En zoo gaat het voort, twee bladzijden druks¹⁾.

Naar de mate van de sieraden, die gebruikt kunnen worden, spreekt men van een drogen, een kunstloozen, een netten, een fraaien, een bloemrijken stijl (zie ook blz. 4.).

Een droge stijl vindt men in allerlei leerboeken, vooral in die over wis- en natuurkunde. Hier richt men zich rechtstreeks tot het nuchter verstand.

Een kunstlooze stijl wil zoo min mogelijk sieraden en figuren. De schrijver legt zich toe op duidelijkheid en juistheid, taalkundige en logische zuiverheid. Hij denkt niet aan opsiering of verfraaiing, vóór alles wil hij goed verstaan, goed begrepen worden. Deze soort van stijl vindt men bijv. in de leesboeken voor de verschillende klassen der lagere school.

Een nette stijl eischt eenige verfraaiing. De schrijver toont, dat de schoonheden der taal hem niet onverschillig zijn. Hij let op de keus zijner woorden, op eene bevallige schikking van woorden en zinnen. De zinnen zijn net afgerond, zij hebben eene matige lengte, meest naar het korte overhellende, zij eindigen telkens met een gepast slot, d. i. zij hebben geen staart of nutteloozen nasleep. Bedient hij zich van figuren, dan zijn ze eenvoudig en gepast. Een dergelijken stijl kan men zich door aanhoudende vlijt en studie eigen maken. De stijl verheft zich boven het alledaagsche. Het is de stijl van leerredenen, verhandelingen, beschouwingen, enz.

Een fraaie stijl eischt meer. Deze stijl vereenigt sieraden en schoonheden in gepaste mate. Alle eigenschappen van den netten stijl zijn hem eigen, en het bevallige en fraaie, dat de figuurlijke taal kan aanbrengen geeft hem iets ongewoons en ongemeens.

De schrijver werkt evenzeer op de verbeelding als op het verstand zijner lezers. Zulk een stijl vindt men in de werken van gevierde schrij-

1) Zie blz. 260—263 van Geels werken, uitgegeven door W. P. Wolters, Leiden, gebroeders Van der Hoek, 1871.

vers, als van Beets, Lindo, Busken Huet, Koetsveld, Multatuli, Jonathan, enz.

De stijl is bloemrijk, als er een overmatig gebruik van sieraden is gemaakt. De figuren en beelden komen al te veelvuldig voor, ze zijn in betrekking tot het onderwerp te rijk, te veelkleurig. Bloemrijkheid vindt men in den regel bij jonge schrijvers, met eene levendige, opgewekte verbeelding. Gaandeweg leeren zij in den regel die weelderigheid besnoeien, — vooral als de schrijver gaat begrijpen, dat soberheid ook hier het ware geheim is om te behagen! De stijl van Haafner, Reizen te voet door Ceilon, kan bloemrijk heeten.

Jonge schrijvers vervallen licht in de fout der overdrijving. In de eenvoudigste beschrijvingen willen zij allerlei bloemen of beeldwerk te pas brengen. Het gevolg is, dat bij geringe ervarenheid hoog en laag dan naast elkaar komen te staan, en dit vormt altijd een lachwekkend gezicht: Een daglooner in zijn werkpak met hoogen hoed! een dienstmeisje met de manieren en de kleeding van hare mevrouw! fraaie schilderijen in een stal; beelden en ornamentwerk aan den gevel van eene schuur of een pakhuis! Ziehier een opstel, dat aan dergelijk euvel lijdt:

OP DE IJSBAAN.

Schitterend parelt de rijp aan de wit bevrozen takken en twijgen! De morgenzon zet alles in gloed, strooit hemelsche rozen langs het blauwe gewelf des hemels en schenkt het winterlandschap eene warmte, die niet in overeenstemming is met het koude, doodsche sneeuwkleed, dat de gansche natuur bedekt. Weiden en akkers slapen rustig onder dien blanken sluier! De grimmige winter zwaait nu zijn schepter en gebiedt als heer en meester. Eerst heeft hij met kille hand den populier ontbladerd en het schoone bloemtapijt van veld en hof met rooversklauwen aangerand. Toen sloeg hij beken vijvers in boeien, de dwingeland!

En waarom doet hij het? Hij heeft wat over voor de klagende menschheid, hij gunt oud en jong het ijsvermaak.

En op de ijsbaan wat eene pret, wat een gejoel, wat al vroolijke tronies! Het moge voor pasbeginnenden moeielijk zijn, den slag beet te krijgen, oefening vormt ook hier den meester. En de baanvegers doen hun best om glad ijs te houden. Met een paar centjes van elken rijder zijn ze tevreden. Maar laat hen dan ook goed hun best doen en niet bij de tentjes staan slampampen. Wij gunnen hun echter, bij het koude weer, wel een enkelen borrel. Maar zij dienen ook aan vrouw en

kinderen te denken, en niet al hun geld aan jenever te besteden. Als ieder schaatsenrijder eens aanlegt, maakt de ijstent toch goede zaakjes! De jeugd koopt er liefst een kopje saliemelk om zich het lijf te warmen, ouderen van dagen nemen er een cognacje! Ja, het ijs geeft vreugd te over!

Laten wij dan den Wintervorst dankbaar zijn! Als straks de zon het moede hoofd in het Westen achter de kim doet zinken en veld en weide voor enkele oogenblikken met zacht roode tinten als overgiet, dan prijzen wij den machtigen heerscher, ook om de fraaie natuurtafeelen, die hij voor ons oog toovert!

Een dergelijke stijl verraadt gebrek aan oefening en smaak! Hoog en en laag staan hier potsierlijk naast elkaar. In 't begin zwoeft de stijl als een kunstenaar op het rek, doch gaandeweg daalt hij tot laag bij den grond; eindelijk verheft hij zich een weinig aan het slot. Dit alles wekt den lachlust op. Men zou den schrijver kunnen toeroepen: Beste Vriend, hou toch maat, gij vervalt in uitersten! Eensdeels vliegt gij te hoog, anderdeels daalt gij te laag. Een opstel over de ijsbaan behoeft geene dichterlijke kleur te hebben; gij zijt van eene verkeerde meening en zeer onhandig, als gij versregels van Bilderdijk door uwe zinnen heenvlecht.

Uw opstel lijdt aan overdrijving!

Overdrijving komt menigmaal voor in 't werk van beginnende schrijvers. Kalmte van 'geest en gemoed schijnt eerst de gave van ouderen te zijn. Het is, of de jonge phantasie alles in een ander licht ziet. Een brand bij nacht! Men stelt zich niet tevreden met de beschrijving van een gewonen, alledaagschen brand, die uit zich zelf reeds stof te over verschaft! Neen, 't moet iets verschrikkelijks zijn. Men geeft 't min of meer zuivere beeld van een brand, waarbij den lezer de haren te berge moeten rijzen. Maar de uitwerking is juist averechts. Deze lacht met zooveel omhaal! 't Is nacht — de bewoners slapen — het vee loeit en raast — de bewoners gewekt — het geheele huis staat in lichter laaie — allen vluchten — een klein kind in gevaar — het is vergeten in de vlucht — men hoort het schreien — eene wanhopige moeder — een radeloze vader — hij zal zijn leven gaan wagen — hij dringt het brandende gebouw binnen — het instortend dak — één angstkreet der menigte — diepe stilte — een braaf mensch bedolven onder 't puin.

't Is het gewone verschijnsel! Onbewust, haast instinctmatig gevoelt men, dat het ongewone de aandacht trekt! En — zoo komt men tot de fout der overdrijving.

Een schip moet met man en muis vergaan, een te velde trekkend soldaat is liefst een eenige zoon, de steun eener hulpelooze moeder; bij een storm te land of ter zee schetst men afgrijselijke tooneelen, de beschrijving van een kerkhof moet somber en donker zijn als de nacht! Een rijke is de hardvochtigheid in persoon, en in den regel heeft hij gewetenswroegingen; een arme daglooner is een toonbeeld van deugd! En zoo zou men voort kunnen gaan.

Hier volgen nog een paar aanhalingen uit opstellen van jongelieden, die een opstel leverden over: Een brand bij nacht.

1. »Zij (man en vrouw staan daar als beelden; zij verroeren zich niet. Zij vergeten de plaats des onheils te verlaten. Ze zijn radeloos!»

2. Van buiten wordt aanhoudend op de vensters gebeukt (let wel, niet geklopt!), maar de ongelukkigen zijn door den schrik doof geworden. En al hoorden zij het, wellicht had niet één het verstand om den redder de deur te openen.

Maar zij (ouders en kroost) houden elkaar krampachtig vast. Ware dit niet het geval, hoe licht zouden zij niet, door de duisternis misleid, hier of daar eenen wissen dood vinden!

ONNATUURLIJKHEID.

Eene andere fout, een gevolg van overdrijving, is onnatuurlijkheid. Het lezen van romans, eene opgewekte verbeelding, het streven om niet alledaagsch te schijnen, zich te verheffen boven den gewonen toon der samenleving, wat dan ook, brengt er menigeen toe om natuur en waarheid in 't aangezicht te slaan.

't Is een beginnend steller, die ons mededeelt, hoe een jong onderwijzer er in slaagt eene plaats in Indië te bekomen. De avond vóór het afscheid is daar. Ouders, broeders en zusters zitten geschaard om de tafel in de huiskamer. Er heerscht eene gedrukte stemming. Daar richt zich eensklaps de held van het verhaal op, plaatst zich in bevallige houding voor de tafel, en, terwijl hij beeft, niet van aandoening maar van inspanning, zegt hij:

»Lieve Ouders, waarde Bloedverwanten! Op den laatsten avond, vóór ik U en het lieve Vaderland ga verlaten, voel ik mij genoopt, U enkele woorden toe te spreken. Ik weet het, dierbare Vader, lieve Moeder, Gij hebt mij slechts aarzelend toestemming kunnen geven, maar . . . .»

En zóó gaat het verder! Eene bladzijde en meer!

Die toespraak, die daad is in strijd met de werkelijkheid. Een zoon

houdt in den huiselijken kring geen toespraken van dergelijken aard, als ware hij op de planken! Er is hier overdrijving, onnatuur!

En dan het gebied der tranen! Tranen met tuiten (of bij kannetjes vol), zegt het volk, met zijn nuchter verstand. Een teeder jongeling, eene geknakte maagd storten tranen bij beken op het graf hunner ouders. 't Is overdrijving, onnatuur, altijd tranen, tranen! Tranen bij het ziekbed, tranen van medelijden, tranen van blijdschap, tranen van berouw, tranen van hartzeer, tranen van bedrogen hoop, altijd tranen, eene zee van tranen! En de opstellen van jongelieden worden er rijkelijk mede overgoten.

Tranen!... maar men vindt ze zelfs bij Tollens, bij Beets, vooral bij Feith. Heeft ons volk dan werkelijk zooveel weekheid in bloed en zenuwen, dat het, om met Bilderdijk te spreken, er van houdt »in tranen te weiden»? ¹⁾ Men schreie toch geen tranen! vooral niet in opstellen, waarin zij best gemist kunnen worden.

Ook de preektoon in het opstel is een gevolg van overdrijving. Jongelieden van even twintig jaar slaan soms een toon aan, of zij voor boetpredikers in de wieg zijn gelegd. Zij stapelen de ééne zedenles op de andere, en zien bovendien alles door een donkeren bril. Het leven is een last, een pijn (praten zij soms den zwartgalligen Bilderdijk na?), de aarde een tranendal, de mensch (om met Ledeganck te spreken) »een samenhang van boosheid en van rampen!»

Ook hier is onnatuur! En het beste geneesmiddel in dit geval is eene kleine dosis ironie! Dat ontnuchtert op den duur zeker!

Vooraf en bovenal streve men naar eenvoud en soberheid. Het is de hoogste uiting in de kunst. Leg een gedicht, een lierzang van Vondel naast een meesterstuk van Bilderdijk! Merkt gij het verschil? Lees het Bardenlied of een zang uit de Hollandsche Natie van Helmers, en gij weet, wat het tegengestelde van eenvoud, van soberheid is. De beste en edelste gedachten, die zijn opgerezzen in hoofd en hart van beroemde mannen — wij zeiden het reeds — worden geuit in onopgesmukte taal. Men denke ook aan den naïeven eenvoud der fabel, der parabel! Welk eene diepte van gedachte, welk een rijkdom van gevoelens, — en in welk een eenvoudig kleed zijn ze gehuld! Men beproeve het eens, een stuk proza of poëzie, dat aantrekt door eenvoud van uitdrukking — men neme bijv. Aan de Stad Parijs van Staring — met eigen woorden weer te geven. Dan zal het kunnen blijken, waarin het groote geheim der kunst bestaat. Evenzoo beproeve men zijne krachten

---

1) Zie Elius, Zang VII, couplet 1.

aan eenigen Reizang van Vondel. Ook zij 't herhaald: De stijl dient te passen bij het onderwerp, bij de stof. Vóór alles is het noodig te begrijpen, dat nooit de zorg voor den stijl zoover moet gaan, dat de zorg voor den inhoud er onder lijdt. De woorden eischen oplettendheid, maar de gedachten zorgvuldigheid, zegt een schrijver der oudheid.

Ook in den meer eenvoudigen prozastijl (opstellen voor examens) dient men de figuurlijke taal tot haar recht te doen komen. Hier is het bovengezegde eveneens in meerdere of mindere mate van toepassing. Ook hier mag geene overlading heerschen, vooral geene overdrijving of onnatuurlijkheid, soberheid dient overheerschend zelfs te zijn.

De figuurlijke taal, die men bezigt, zij uiteraard de eenvoud zelve. Bij een burgerlijk nette kleedij passen geen versierselen van een feestgewaad! Smaak, goede smaak dient in elk opzicht voor te zitten. Nooit mag echter aan de eischen van het gezond verstand te kort worden gedaan.

Dit geschiedt evenwel, als men in eenzelfde gedachtengang, in een zelfden zin, figuurlijke taal bezigt, die in strijd is met zich zelf. Brengt men den lezer een beeld voor den geest, dan dient men hem ook met dat beeld bezig te houden, met andere woorden: Men dient bij of in het beeld te blijven! Zegt men:

Napoleon ketende bijna al de volken van Europa aan zijn zegewagen,

dan denkt de lezer onwillekeurig aan het oude Rome en aan de triomftochten, door onderscheiden veldheeren binnen die vermaarde stad gehouden. Hij denkt aan Cesar, aan den praal, aan de pracht van zulk een' intocht; aan de koningen, edelen, grooten onder de overwonnenen, die den zegewagen moesten volgen! Wel ligt er eenige grootspraak in de uitdrukking:

Napoleon ketende bijna al de volken van Europa aan zijnen zegewagen,

doch bij eene geschiedkundige figuur als Napoleon mag die hyperbool gelden; — van een zegewagen is bovendien in eigenlijken zin geen sprake. Ieder lezer voelt, dat de schrijver wil zeggen:

Napoleon wist de meeste volken van Europa voor zijn wil te doen bukken, hij overwon hen bijna alle...

En het beeld der Romeinsche Cesars, dat de schrijver doet opkomen op den achtergrond der gedachte, stelt dat van Napoleon geenszins in de schaduw, doet den glans van zijne persoonlijkheid en zijn roemvollen

naam geenszins verbleeken. Doch, wat zou het zijn, indien de schrijver had gezegd:

Napoleon ketende de meeste landen van Europa aan zijn zegewagen.

De beeldspraak was dan onwaar, onnatuurlijk geweest. En het behoeft niet gezegd te worden waarom. Een land, landen ketent men niet aan de triumfkar, het beeld is vals, de beeldspraak is in strijd met de natuur, met de geschiedenis.

Op nog eenvoudiger wijze kan gezondigd worden tegen de eischen eener goede beeldspraak. Een schrijver zegt:

Wij mogen dit verslag niet eindigen zonder een drievoudig woord van hulde. Vooreerst aan de Muziekvereniging, die, door het organiseeren van den wedstrijd, wij zullen niet zeggen eene nieuwe parel aan hare kroon gevlochten, maar »eene nieuwe pluim op haren hoed» gestoken heeft . . . .

Waar ter wereld vlecht men eene parel aan eene kroon?

Is dit beeld: eene parel vlechten, niet geheel in strijd met natuur en waarheid? Had de schrijver gezegd: eene parel hechten . . . , doch wie hecht, in dezen zin, zelf eene parel aan eigen kroon? En, in de tweede plaats, is het niet geheel in strijd met de geschiedkundige beteekenis van de uitdrukking: een pluimpje krijgen, dat men gaat zeggen: zich een pluimpje op den hoed steken? Het was in den riddertijd den schildknaap niet veroorloofd pluimen op den helmkam te dragen, dit was enkel het recht der ridders. Doch was een ridder buitengewoon tevreden over het gedrag van zijn schildknaap, dan schonk hij hem een zijner pluimen; de knaap kreeg dan een pluimpje. Zie bijv. Elius, zang IV, couplet 4.

Maar past nu bij dezen historischen achtergrond het beeld: zich een pluim op den hoed steken? En nog wel eene nieuwe! Dat pluimpje dient toch van de zijde van het publiek of van autoriteiten te komen, het moet gestoken worden.

— Toch vindt men in menig examen-opstel fouten van dergelijken aard. Wij meenen den lezer geen ondienst te doen, door hem een vijftigtal zinnen ter bewerking te geven, waarin tegen de figuurlijke taal is gezondigd. Het verbeteren van deze zinnen zal hem, naar ons inzien, de oogen openen voor meer dan ééne fout in eigen stijl. Zoo zal hij datgene leeren vermijden, wat iemand, met eenig gezond verstand en wat goeden smaak bedeed, meermalen het hoofd doet schudden, ook al voldoet overigens het opstel aan de voornaamste eischen van den goeden stijl.

Ge dient er op te letten, of het in de volgende zinnen met de figuurlijke taal wel in den haak is.

1. Napoleons scepter reikte verder dan Frankrijk, ja, tot over de grenzen van het Duitsche rijk.
2. Ze zijn dun gezaaid de edele mannen, die eene lans breken voor recht en billijkheid.
3. Op het veld der Nederlandsche letterkunde is Vondel ongetwijfeld de vruchtbaarste korenaar.
4. Wie zich zelve wil beheerschen, dient reeds in de prille jeugd zijne driften te beteugelen en zijne hartstochten te breidelen, opdat zij geen wortel schieten in zijn gemoed.
5. De arbeid is een zegen. Hij verdrijft de verveling, die den mensch anders zoo licht aankleeft.
6. Bekrompen menschen hechten aan allerlei kleinigheden en staan eigen ontwikkeling dikwijls in den weg.
7. Op rijperen leeftijd ziet men eerst duidelijk in, dat de luchtkasteelen, in de jeugd gebouwd, slechts zeepbellen waren.
8. De redenaar ontwikkelde op bevattelijke wijze, doch met vuur en overtuiging, het standpunt zijner partij.
9. De aandeelhouders genoten ontzaggelijke winsten en baadden zich in goud.
10. Velen worden door den maalstroom der vermaken medegesleurd en bespeuren helaas! te laat, dat zij op den verkeerden weg zijn.
11. De tijd had diepe voren in dat eertijds zoo kalme voorhoofd geplant.
12. Draag de moeielijkheden, aan uwe betrekking verbonden, met liefde en denk er steeds aan, dat het juk der liefde zoet is.
13. Een moordenaar vindt nergens rust, overal vervolgt hem de knagende stem van zijn geweten.
14. Sterke dranken zijn 's menschen grootste vijanden. Zij ondermijnen het gezond verstand, benevelen het oordeel en verstompen het geheugen.
15. Die het doel wil, zal het ook meestal treffen, als hij het steeds voor oogen houdt.
16. Wie zal die feestmaaltijden betalen? Wie moet dien fraaien intocht bekostigen, waaraan gij uwe oogen vergaapt hebt?
17. Hij had zich het doel voorgenomen, elken dag een vol uur aan het lezen van onze beste schrijvers te wijden.

18. Onder alle dorpen van zuidelijk Limburg munt dit uit in onzindelijkheid.
19. Is het paard een toonbeeld van moed en kracht, de ezel kan met alle recht een toonbeeld van traagheid en koppigheid genoemd worden.
20. Spiegel u aan het voorbeeld van dezen dronkaard, die vrouw en kinderen ongelukkig heeft gemaakt.
21. De straatjeugd onderscheidt zich veelal door slechte manieren, en niet zelden komt zij met de politie in aanraking.
22. De drukkunst kan men zoowel een hefboom ten goede als ten kwade noemen.
23. Deze afgevaardigde schijnt eenen ingekankerden haat tegen den Minister te hebben opgevat.
24. Zou dit leerboek kunnen dienen tot ontwikkeling van de kennis der meetkunde?
25. Gij zult dit bericht wel gelooven. De courant deelt immers mede, dat zij de tijding uit eene welonderrichte bron heeft.
26. Het gaat met vele studiën als met planten en gewassen, niet altijd werpen zij terstond bruikbare vruchten af.
27. Heeft de ondeugd zich eenmaal in het hart van den mensch genesteld, dan kost het moeite, ze met wortel en tak uit te roeien.
28. Het gelukt niet allen zich op den duur te verschansen achter het masker der huichelarij; vroeg of laat worden zij ontmaskerd.
29. Geen betere vrienden dan zij, die aan elkaar verbonden zijn door den zoeten en heiligen band der dankbaarheid.
30. Toen de stervende grijsaard al de kleinkinderen aan zijne sponde vereenigd zag, werd hem een glimlach ontlokt over zijne lippen.
31. Bij de keus van leesboeken voor de jeugd zij men omzichtig. Hoe dikwijls schuilt er onder eenen prachtband met fraaien titel niet het ergste venijn voor hart en geest!
32. Het sentimenteetele in de letterkunde is een ziekteverschijnsel, 't is een uitvloeisel van overprikkeling, en 't beste geneesmiddel blijkt het wapen der ironie.
33. De duisternis der Middeleeuwen had den menschelijken geest in boeien geklonken.
34. Onderwijzer, wees op uwe hoede, den geest uwer leerlingen aan banden te leggen, die alle veerkracht uitdooven.

35. Alles moet bukken voor de macht van den dood, doch de liefde is een cement, dat met dien verdelger spot.
36. In de scholen dienen de onderwijzers den leerlingen den weg te banen tot de deugd.
37. De liefde van brave echtgenooten tot elkaar is edel. Zij leverde Vondel stof tot eenen zijner prachtige reizangen. Niets ter wereld vermag dat vuur te blusschen, die liefde uit te roeien.
38. Wilt gij, dat uw werk van stapel loope, zoo dient gij rekening te houden met de hinderpalen, die zich kunnen voordoen.
39. Wilt ge vrij en zelfstandig genoemd kunnen worden, zorg dan reeds vroeg het heft van uwe hartstochten in handen te hebben.
40. Vooral na eene lange wandeling in eene bosch- of heuvelachtige landstreek worden wij gestreeld door den welriekenden smaak der spijzen.
41. Toen wij, na lang omdolen in dit woeste oord, eindelijk aan eene schuimende beek kwamen, bezielde ons de vrees, dat wij den nacht onder den blooten hemel hadden door te brengen.
42. Cornelis Houtman baande den Nederlanders den zeeweg naar Indië.
43. Vondels lier slaakte tonen, die wellicht eens aan het hof van een Augustus klonken.
44. Het werk der opvoeding zal vooral slagen, zoo God het met wasdom krone.
45. Een deugdzaam mensch zal zich met geweld kanten tegen het kwaad, waartoe hij aangespoord wordt.
46. Het kwaad had zich zoo diep in het hart van dien booswicht genesteld, dat hij niet terugdeinsde voor moord of doodslag.
47. Ach, de rozen harer wangen! Hoe heeft die ziekte ze verdoofd!
48. Bij 't zien van dergelijke tooneelen worden wij met afgrijzen overladen.
49. Ik legde mijn examen af, om op de militaire school geplaatst te worden. Nu ik hierin geslaagd ben, heb ik eene uitstekende gelegenheid ten einde het doel, hetwelk ik mij voorstel, ten uitvoer te brengen.
50. Het is allen menschen niet gegeven, eene edele denkwijze te bezitten.

VII.

Op blz. 18 is gezegd, dat het aandachtig en met zorg lezen van goede schrijvers op weg kan helpen tot het verkrijgen van een eigen goeden stijl. Lezen dient dan ook hand aan hand te gaan met oefening in het stellen. Vondel zegt er van: »Zoo ziet men den besten meesteren de kunst af, en leert, behendigh stelende, een' ander het zijne te laten.»

Door met aandacht te lezen, leert men doordringen in den geest der taal. Bovendien oefent men den smaak en leert men op den duur valsch van echt, wezenlijkheid van klatergoud onderscheiden. Door den dagelijken omgang met de meesterstukken op taal- en stijlgebied wordt men meer gemeenzaam met het niet-alledaagsche, en wat vroeger den smaak en het verstand bevredigde, leert men gaandeweg als onvoldoende beschouwen. Zóó klimt men bij trappen hooger, — en bij degelijke ontleding van 't gelezene wordt men gewoon aan onderzoek en critiek, alles tot voordeel van eigen kunstvaardigheid en smaak. Men leert zich rekenschap geven van veel, dat vroeger zelfs de aandacht niet wekte, ook van eigenaardigheden der volkstaal, der spreektaal. De studie van de literatuurtaal zal ongemerkt leiden tot die der volkstaal, met hare losheid, levendigheid en eigenaardige wendingen, — en het zal nogmaals eigen stijl ten goede komen.

SIMON GORTER zegt van de vrienden van den tegenwoordigen tijd: Thans vallen zij uit de lucht als dondersteenen. Wat wil hij daarmee zeggen?

En van de vrienden van den ouden stempel heet het: Vroeger kwamen zij op als rozige morgenwolken. Hoe komt hij bij deze vergelijking?

En van de spoorwegreizigers heet het: Er is eenige grond voor de bewering, dat er een spoorwegreizigers-type bestaat, dat den gezelligsten praatvaâr noodzaakt, zijne voelhorens verschrikt in te trekken. Wat beteekent dat?

Ook klaagt hij over de teleurstelling, die genoemde praatvaâr ondervindt, als een welwillend luisteraar juist den trein gaat verlaten aan een of ander stationnetje, op het oogenblik, dat de klap van den vuurpíjl komen moet. Wat bedoelt hij daarmee?

De donkere lanen, dat dal, gindsche heuvelenrij, het kerkje, de bouwval, de schuimende beek.... alles lacht u (in den spoortrein) toe, maar

evenals een schooljongen de rijkgeladen appelboom in meesters tuin. Wat beteekent dit?

Over heengaan spreken, eer uw vriend met u een zak zout gegeten had, — gij zoudt het eenen slag in 't aangezicht uwer huisgenooten geacht hebben. Wat beteekent hier het vaneengedrukte?

Bij POTGIETER (Proza blz. 412) leest men: Op reces gescheiden was het konijn en frac de gelagkamer ingekomen. Wat bedoelt men, als men zegt: De Tweede Kamer is op reces gescheiden? Wat verstaat men door een anachronisme? Ook POTGIETER spreekt er van blz. 420. In VONDELS Gijsbrecht van Amstel kunt gij er vinden. Wat bedoelt POTGIETER, als hij schrijft, dat de ouders van den student, zich door de studie van dezen uit den burgerstand wilden emancipeeren, blz. 427.

Wat bedoelt hij met visioenen van voorspoed en glorie, blz. 6. Een correspondent wordt onwillekeurig een casuïst, of hij bezwijkt onder de chicanes der Duitschers, blz. 266. Wat beteekent dit? Wat bedoelt hij, als hij vraagt: Riekt het in de onze (eeuw) nog niet naar den mutsaard, zoo gij de verknutseling van het inheemsche naar uitheemsche vormen afkeurt, blz. 384.

En wat, als hij de schalke Geerte uit het Hof van Holland laat zeggen: Bij dezen (dominée) regent het bloempjes, of het altijd Mei was; bij den oude was het onweer nooit van de lucht, blz. 394.

En wat, als hij uitroept: Leve een gezelschap, dat niet onder het getal der Gratiën blijft, hetgeen niet boven dat der Muzen gaat!

Tracht de volgende plaatsen uit Potgieters Proza te verklaren:

Met kielen ingesleept den oogst, dien 't Oosten las,
Ja, daer de naalde zwijmt, gestaen naer vrijen pas (blz. 10).

»Uit een koperen vlotje liet zij den arme het schrale water reiken; een houten nap was goed genoeg voor de groene wei; maar het poffe bier eischte tinnen flappers; maar de heldere wijn moest schijnen in eenen doorlichtigen roemer; maar de gouden druif van den Rhijn vonkelde en tintelde in eene lange en fijne fluit. En nu — wat in dit opzicht veranderd zij — ginds is de ketel te vuur, zij heeft kandeel gebrouwen, en gulden stoopen ontvangen alreë den weelderigen drank (blz. 15).

N.B. Bewijs hieruit, dat Jannetje de spreuk: Alle ding zijn eisch, in hare huishouding was getrouw gebleven.

Rapen zijn een der oudste geregten ter wereld, en doen u ons

bestuur onwillekeurig mannen toewenschen, als de Romeinsche republiek er in de dagen van haren eenvoud en harer grootheid voortbragt, maar hoe vurig ge, bij vrijer instellingen, meer onafhankelijkheid van geest wenscht, die voor minder behoeften veil is, denk er eens aan, als die ongelukkige vergelijking u van het kannibalen-maal gruwen doet! (blz. 25).

Mild, daarentegen, schier melodisch, zou ik willen schrijven, klinkt de roep des mans, die, bij invallenden avond, den herfstwind de a's van zijne rammenas verre dragen doet, — als de zonneschijn langer geduurd had, ze zouden tot zang zijn verzacht! (blz. 26).

Het had niet aan het aardige wijfje uit den winkel, het had aan haar gescheeld, dat de oude mensch haar te sterk was geworden, én zij beloofde in zich zelve boete en beterschap, zonder te weten, hoe spoedig zij op den toets zou worden gesteld, of dit haar ernst was geweest (blz. 30).

De hedendaagsche Pallas eischte van hare priesteren grijze haren, zooals de Apollo des verledens de eerstelingen van den baard (blz. 86).

Al zijne meewarigheid, al het vrouwelijke in zijn gemoed, al de verteederling, waarvoor hij vatbaar was, plagt hij (de kantoorbediende) dáár (in den schouwburg) des winters lucht te geven, het was eene soort van veiligheidspijp voor aandoeningen (blz. 281).

Al ziet gij zeldzaam een man, die al grootvader is — en toch nog kantoorbediende — des middags naar de beurs strompelen; — daar zijn er, voor wie de schaduwen zich verlengen, zonder dat zij hun ruste aankondigen (blz. 284).

»Vreemde oogen maken menschen,» zeiden onze vaderen, en de uitslag bewees, hoe juist zij hadden gezien. Het is of men schroomt, onze jongelingen den toets te doen doorstaan, waarop het verkeer met verre vreemden hunnen zeden stellen zoude. Waarlijk, de moed van het voorgeslacht, de jeugd aan die vuur- en waterproef te onderwerpen, pleit voor de beginselen, welke zij deze inscherpte (blz. 293).

Er was een tijd, waarin de weegschaal der volkeren van Europa door hare vorsten niet ter hand werd genomen, of de Hollandsche maagd, aan hunne zijde op het regtsgestoelte gezeten, wierp er mede haar oorlogszwaard of haren olijftak in en deed door deze bijwijlen den evenaar overhellen; — gij, die het leest, als ik, die het schrijf, wij waren

er getuigen van, hoe zij, vóór luttel jaren, met hare partij voor de vijfschaar gedaagd, vonnis ontving van wie haars gelijken, hare minderen zijn geweest (blz. 311).

Wat bedoelt DE GENESTET met het motto vóór de gedichten van 1846—1851, waarin hij zegt:

Arme dichter hij,
Die geen beter zangen,
Hooger poëzij
Voelt in 't hart gevangen,
Dan het needrig lied,
Dat zijn borst ontvliedt.

Wat bedoelt hij met: roemen in, als hij zegt:

Want beide zijn we uit Hollandsch bloed!
Ziedaar den naam, waarin wij roemen.

Holl. Jongens, vers 35 en 36.

En wat met:

'k Zal den »blauwen Beul" vertrappen,
met zijn heele santekraam,
Durft hij nog één haatlijk vlekje
werpen op zijn (Van Lenneps) dichternaam.

Morgen is mijn dichter jarig, couplet IV.

Wat beteekent gelooven in, als hij zegt:

Geloof, gij vroolijk kind, in stralen, zangen, rozen,
In vriendenooogen, maagdenblikken, dichterlied;
Geloof in lachen, schreien, blozen....
Geloof, geloof — en twijfel niet!

Wat bedoelt hij met:

Gij, blijde telg der gouden eeuw,
Verveelt u ginder nooit!

Aan een Heerboer, Couplet VII.

En wat met couplet I van Vliegenvreugd en Dichtersmart:

Och, mijn plannen, och, mijn droomen!
't Rijk der muggen is gekomen,
En de vliegen, zonder tal,
Geven in mijn zonnig huisje,
In mijn warm en stoffig kluisje,
Wesp en bij haar zomerbal.

Wat met het laatste couplet van hetzelfde gedicht:

O, genade voor den zanger!
 'k Zing en zie en denk niet langer,
 Afgemarteld, afgesloofd . . .
 Legioenen vliegen gonzen,
 Item almanakken bonzen
 Op mijn leeg en brekend hoofd!

In het negende couplet van Den St. Nicolaasavond zegt De Genestet:

Ik min dien winterdag vol bloemen, lied en geur,
 Ik min dat zoete feest van suiker en likeur,
 Het zielverkwikkend ijs, de schuim der limonade,
 'k Zie, liever dan in druk, mijn naam in chocolade!
 En, Epikurus, zeg, is niet de lekkre tand
 De trouwste paranimf der kies van 't waar verstand?

Wat bedoelt hij met deze regels?

En hoe verklaart gij in couplet XV:

Eer toch, o hoorders, groeit
 De kokosnoot bevrijd van d'ijzren schil, eer vloeit
 Haar melk den wandlaar toe, eer, om de minste zaken,
 Een schrijver niet een schil beschrijvingen zal maken.

Evenzoo in couplet XXXV:

Men rijst, men informeert
 Naar weer en welvaart; een van de ooms had pas het pootje,
 Den andren nemen fluks twee neven in het ootje.

Evenzoo in couplet LXV:

O, lieve eenzijdigheid! ik zweer u, dat klassiek is,
 Al wat gezond en waar, bevallig, geestig, chiek is.

Het is eene nuttige oefening, een stuk proza of poëzie zóó om te werken, dat men nagenoeg met eigen woorden de bedoeling van dichter of schrijver wedergeeft. Men noemt het met een vreemden naam *paraphraseeren*, een woord, ontleend aan het Grieksch en 'twelk, letterlijk opgevat, beteekent: er bij spreken.

Waar dichter of schrijver niet volledig of slechts ten halve hunne gedachten uiten, waar zij het aan de scherpzinnigheid van den lezer overlaten tusschen de regels te lezen; waar zij het oorzakelijk verband niet als met den vinger aanwijzen, daar is het de taak van den *paraphrast* (= die omschrijft), hen als te achterhalen in den loop hunner

gedachten, hen aan te vullen, datgene toe te voegen, wat ontbreekt, het verband in 't licht te stellen.

Ook de beeldspraak des dichters dient onder het paraphraseeren toegelicht te worden; hier, door ze te vereenvoudigen en meer pasklaar te maken voor den prozavorm, dáár, door verklarend te omschrijven, waar het mythen, fabelen, legenden, enz. betreft, die minder als algemeen bekend ondersteld mogen worden.

Intusschen, versierselen, die uitnemend passen bij en op het feestelijk gewaad der poëzie, dienen ter zijde gelegd te worden, als men dit met het meer eenvoudige, het alledaagsche kleed van 't proza gaat verwisselen. Diamanten en parelen, juweelen en andere kostbaarheden voegen niet bij elke kleedij.

Het paraphraseeren is daarom een werk van 't gezond verstand, geleid door een goeden smaak. Het levert meermalen groote moeielijkheden op. In de eerste plaats eischt het eene degelijke studie van de stof, die bewerkt zal worden, om tot een grondig inzicht aangaande de bedoeling des dichters te komen.

Is men er in geslaagd, den dichter goed te begrijpen, dan dient men de gegeven stof te ontleden met het oog van 't verstand, om door te dringen in de fijnste schakeeringen van het oorzakelijk verband, tevens om zich rekenschap te geven van de verschillende waarheden of gedachten, door den schrijver uitgedrukt. Verder is het taak, de verschillende grond- of bouwstoffen met eigen hand weer in elkaar te zetten, de deelen weer op te bouwen tot een goed geheel.

Naast eene vrij groote zaakkennis moet alzoo vaardigheid aanwezig zijn in 't hanteeren van taalvormen; — en deze vaardigheid wordt eerst door aanhoudende oefening in het stellen verkregen. Een goede smaak, die bij 't geheele werk dient voor te zitten, wordt gaandeweg het eigendom van hem, die bij den noodigen aanleg, eigen smaak weet te zuiveren en te verfijnen, door studie van de meesterwerken onzer beste schrijvers.

Dit is echter tevens het groote nut van het paraphraseeren, dat het de aandacht in goede richting wekt en het oog opent voor eenvoud van uitdrukking, edelheid van lijnen, schoonheid van vormen en verhoudingen in het werk der meesters. Want ook hier leert men »den besten meesteren de kunst afzien,» en maakt men gaandeweg vorderingen in de kunst van wèl te schrijven, juist door oplettend en nauwgezet het werk van die meesters in de kunst waar te nemen, te ontleden, te doorgronden.

Al doende leert men! Kleine kinderen, zegt Vondel, leeren aan stoelen en banken gaan, daarna, stouter en steviger geworden, durven ze afsteken. Men beginne met het gemakkelijke en eenvoudige, en klimme

langzamerhand op. Men streve naar eenvoud en bondigheid van uitdrukking; men schrijve korte zinnen en zorg, dat er goede volgorde bestaat. Geene jacht dient men te maken op vreemde en ongewone zinskopelingen; men schrijve eene eigen taal en streve naar eigen stijl. Het is volstrekt niet noodig, elk woord en elke uitdrukking des dichters door andere van eigen keus te vervangen: dichter of schrijver hadden de voorkeur, en zij kiezen in den regel het beste. Meermalen echter vindt men in onze, aan zinverwanten zoo rijke, taal synoniemen, die niet behoeven onder te doen voor de keus des schrijvers, — dan kan men deze synoniemen bezigen. Waar men eene woordschikking vindt, die ongewoon is en niet gebezigd wordt in het proza, dient men ze te veranderen en de woorden zóó te plaats, dat de vorm van den volzin gemakkelijk te overzien is. Vóór alles heeft men te zorgen, dat het oorzakelijk verband juist en tastbaar is. Soms kan men met een enkel voegwoord veel doen, als men het van pas weet te bezigen. Elders zijn inlasschingen en kleine aanvullingen noodig om leemten te vullen en overgangen gemakkelijk te maken. Men wachte zich echter voor langwijgheid. Wie al te duidelijk wil zijn, verveelt licht. Ook bij dit alles dient men maat te houden en is het te veel een vijand van het goede.

Het ligt voor de hand, dat het gebruik van woordenboeken op 't gebied van taal en mythologie, alsmede dat van encyclopaedieën, valt aan te bevelen. Het paraphraseeren is eene stijloefening, en bij deze kan men vrij alle hulpmiddelen bezigen, die ten dienste staan. Het blijft toch de moeielijkste taak, den inhoud van gedicht of fragment in eigen woorden weer te geven, zóó dat er evenredigheid bestaat in de deelen, voortgang en samenhang in het geheel, verstaanbaarheid en fraaiheid van uitdrukking. En daartoe dient men alle zeilen bij te zetten!

Geef zoo goed mogelijk, met eigen woorden, den inhoud terug van de volgende dichtregelen:

1. VERBODEN TRIOMF.

Eischt harde plicht, dat gij een Vriend bevecht,
Verwin! — maar geen trofee blijv' tergend opgerecht.

2. KENNIS EN WIJSHEID.

't Is Naarstigheit, die vroege Kennis gaart;
Ervaring is 't, die spade Wijsheid baart.

3. VRIJHEID.

'k Was jong, en vroeg: wie is de Vrije Man? —
 Een Grijsaard antwoordde op mijn vragen:
 't Is Hij, die, zonder morrend klagen,
 Het overkrijgbre missen kan.

OPMERKING. Deze drie puntgedichten van Staring kunnen op meer dan ééne wijze bewerkt worden; bijv.:

Verboden Triomf. Geen zegeteeken moogt gij oprichten,.....
 Soms kan het noodig zijn, dat.....
 Tracht te overwinnen, wanneer.....
 Is het noodig, dat.....
 Een vriend te bevechten.....

Kennis en Wijsheid. Door naarstigheid.....
 Wordt vroege kennis.....
 Ofschoon de naarstigheid.....
 Spade wijsheid wordt.....
 Ervaring alleen kan.....

Vrijheid. Een grijsaard antwoordde....
 Hij alleen is de Vrije Man, die.....
 Toen ik jong was.....
 Wie is de Vrije Man?
 Die zonder morrend klagen.....

4. VERMAAN.

Roept smeekend God aan, in uw nooden,
 Maar voeg ook Daden bij 't Gebed:
 Geen trage strijder wordt gered;
 Den sagenden geen krans geboden.
 De Helper uit den hoogen staat
 Naast die zich zelve niet verlaat.

STARING.

*Tracht de gedachten, in dit puntgedicht van Staring vervat,
 op drie verschillende wijzen tot een goed geheel uit te werken.*

VOORBEELD. Zoo gij in nood verkeert,.....
 God staat hem bij, die.....
 Een trage strijder wordt niet gered,.....

5. WAARHEID EN SCHIJN.

Op Veinzerij en Logentaal
 Houdt waarheid steeds de zegepraal;

Wie braaf wil wezen in den SCHIJN,
Die moet het in de DAAD ook zijn.

BILDERDIJK.

Dit versje op twee manieren uit te werken.

6. 's MORGENS VROEG.

Zij stak de vensterluiken open:
Een winterdag, een grauwe mist.
Daar komen rassche stappen nader:
't Zijn vier soldaten met een kist.

Wien dragen zij zoo vroeg ten grave?
Een vreemden knaap, een jong soldaat.
De plaats is leeg en toe de huizen,
En niemand, die er achter gaat.

Zoo ver van huis, alleen gestorven,
In 't gasthuis van een vreemde stad,
En onbeweend naar 't graf gedragen,
Terwijl men ginds zoo lief hem had!

V. LOVELING.

Tracht den inhoud van dit dichtje op twee wijzen tot een leesbaar geheel om te werken.

7. WELDOEN.

Uit het Turksch.

Werp uw weldaad in den vloed
Met een onberoerd gemoed:
Dankt u 't stomme vischjen niet,
God erkent het, die het ziet.

BILDERDIJK.

Ziedaar de spreuk: Doe wel en zie niet om, door den grooten dichter in beeld gebracht. Toon dit in uwe prozabewerking aan.

8. JEUGD.

't Waar dwaasheid, zoo we op jeugd vertrouwden,
Wier uurglas dikwijls ras verloopt;
Het witte doodsgebeent van ouden
En jongen ligt opeengehoopt.

H. C. POOT.

De dichter spreekt hier van de vergankelijkheid des levens en van de gelijkheid der menschen in den dood. Laat dit in uwe bewerking goed uitkomen.

9. PARELSNOER.

Breekt één der schakels af van 't kostbaar halssieraad,
 Licht gaat het gansche snoer, en eer gij 't weet, verloren.
 Zoo waagt hij, die slechts eens een enklen plicht versmaadt,
 Al ander plichtbesef in 't roekloos hart te smoren.

MEVR. BILDERDIJK.

Werk dit fraaie dichtje van vrouwe Bilderdijk op twee wijzen uit, en stel goed in 't licht, dat het hare bedoeling is, te waarschuwen voor den eersten stap, waarvan Tollens zegt:

Op den kruisweg van het leven
 Is zoo ligt een valsche tred,
 Vrienden, in den grond gezet,
 Die er nooit wordt uitgewreven:
 Is zoo ligt een stap gedaan,
 Die ons nooit terug laat gaan.

10. HET BEZOEK VAN FOHL.

Daar reisde een man; ('t is wijd van hier
 Vóór jaar en dag gebeurd)
 Zijn rug was krom, zijn baard sneeuw wit,
 Zijn schaamle rok gescheurd.
 Door 't avondduister liep zijn baan
 Op 't hutjen van een Weduw aan.

Behoeft woont daar bij de Vlijt;
 Maar gastvrij is 't onthaal:
 Geen laafnis faalt den Reiziger,
 Geen krachtherstellend maal;
 En 't leger, voor hem toebereid,
 Heeft, die 't hem bood, zich zelve ontzeid.

STARING.

Beproof het eens, deze twee coupletten in goed en vloeiend proza uit te werken. En wees niet te spoedig tevreden over uw werk.

11. DE STARRENHEMEL.

Daar rijst het tint'lend starrenheir!
 En de aarde zwijgt verbaasd;
 't Gestarnte spiegelt zich in 't meir,
 Waarop geen windje blaast.

't Is alles hemel wat men ziet;
 Zelfs bergen vluchten heen.
 't Verdorde blaadje schuifelt niet;
 't Gestarnte spreekt alleen.

H. VAN ALPHEN.

Tracht de rust en de vreedzaamheid van den avond naar dit voorbeeld na te schetsen, en let er op, hoe de dichter telkens het oog van den hemel naar de aarde slaat en omgekeerd.

12. DE ZEE.

Hoe lieflijk is uw rust,
 Als de avondstille uw baren sust;
 Het keerend tij uw' spiegel nauw doet kroken;
 De heldre lamp der maan,
 Aan 't blauw gewelf ontstoken,
 Den visscher toeglanst op zijn baan!

STARING.

Beschrijf naar aanleiding van Starings dichtje de rust, de kalmte der zee, bij avond, onder het licht der maan. Vergeet de visscherspink niet, eenzaam op den onmetelijken plas!

13. OOGSTLIED.

Sikkels klinken;
 Sikkels blinken;
 Ruischend valt het graan.
 Zie de bindster gaären!
 Zie, in lange scharen,
 Garf bij garven staan!

't Heeter branden
 Op de landen
 Meldt den middagtijd;
 't Windje, moe van 't zweven,
 Heeft zich schuil begeven;
 En nog zwoegt de vlijt!

Blijde Maaijers;
 Nijvre Zaaijers;
 Die uw loon ontvingt!
 Zit nu rustig neder;
 Galm' het mastbosch weder,
 Als gij juichend zingt.

Slaat uwe oogen
 Naar den hooggen;
 Alles kwam van daar!
 Zachte regen daalde,
 Vriendlijk zonlicht straalde
 Mild op halm en aar.

STARING.

Beproof uwe krachten eens aan dit juweeltje van dichterlijke kunst. Wat door Staring met enkele toetsen van het penseel is aangestipt, dient door u meer breed te worden uitgewerkt. Ge dient ook plaats en tijd nader aan te duiden.

14. MORGENZANG.

De ontwaakte nanacht wijkt: de stomme wouden zingen,
 Beluistert van het veld langs 't vlakgekemde meer.
 Gins streeft een herderin, die fier op natte struiken
 Heur naekte voeten zet.
 De ploeger wekt zijn' os; de visser licht zijn fuiken:
 De reizer tijgt op wegh; de jager spant zijn net.
 Thans ziet men Melkerbuur den vollen emmer dragen;
 Hij zingt, en kent geen leet.
 Hij prijst zijn jeugdigh vee; hij prijst de jeugt der dagen:
 Hij prijst de klaverwei, die room en boter zweet.
 Hij hoort den nijvren smit het heiligh kouter smeden,
 Dat zijnen akker bout.
 Ook toont hem 't nuchtre licht de huiverige ¹⁾ steden,
 Daer hem de noeste markt fijn zilver telt en gout.
 O, lachende uchtentstont, gewenschte troost der kranken,
 En leven van mijn lier,
 Ik zou met langer liedt uw vrolijke aenkomst danken,
 Maer och! gij vaert te snel, gij vaert te snel van hier.

H. C. POOT.

Ziehier een dichtertlijk tafereel van Poot, die bij Staring niet onder doet in fijnheid van toets, waar het de natuur geldt. Tracht met eigen woorden weer te geven, wat de dichter u doet gevoelen, nu hij den ontwakenden Morgen schetst.

15. DE BESTE VRIEND.

Ik heb een vriend met ijzren hand
 Een koel gebiedend oog;
 Met recht gevoel en kloek verstand,
 Doch vaak wel norsch en droog.
 Zijn woord voor mij, zijn wil is wet,
 Zijn wenken is gebod;
 Wee! zoo mijn ziele zich verzet —
 Hij rooft mij elk genot.

1) *Huiverig* is hier *mistig*, nevelachtig.

Hij stoort mij soms in 't zaligst uur,
 Bij lust en feest en lied;
 Als in de weelde der natuur
 Mijn droomend hart geniet.

Hij jaagt mij van de liefste plek,
 Hoe zoet de morgen licht,
 En sluit mij op in 't eng vertrek,
 Daar lastige arbeid wacht.

Hij dwingt mij kalm te zijn en sterk,
 Terwijl mij 't harte bloedt;
 En als ik ween, dan zegt hij: werk!
 Als ik niet kan: gij moet!

Hij baart mij strijd, hij geeft mij rust
 In zorg of zweet verdiend;
 Hij is mijn Last, hij is mijn Lust,
 Mijn Plaag en toch — mijn Vriend.

Want volg ik hem, dan rondom mij
 Schept hij mij vrede en licht,
 En stemt mij 't hart zoo ruim, zoo vrij....
 Hoe is zijn naam? — De Plicht.

DE GENESTET.

De Genestet stelt den Plicht voor als een persoon en wel als zijn besten Vriend. Tracht bij 't paraphraseeren den dichter zelf te vervangen door ieder mensch, door een ieder. Daartoe zal het noodig zijn, dat ge hier en daar vragen stelt, waar De Genestet oordeelende zinnen schreef.

16. DE WINTERROOS.

Versliept gij 't zoet der Lentedagen,
 Traag Roosje, dat gij nu nog waakt?
 Uw Zusters toefde, in hof en hagen,
 Een rust, die gij alleen niet smaakt!

Moge u de storm ten Zefir wezen,
 Arm Bloemtje, spreek, wat wint ge er bij?
 't Genot der vreugd, hoe uitgelezen,
 Is, ongedeeld, van geen waardij.

STARING.

Het paraphraseeren van dit fraaie gedicht is te moeilijker, omdat Staring twee malen over den vragenden vorm bezigt. Men wachte zich nu voor eentomigheid.

17. OP WOUTER CRABETH ¹⁾.

Offert Wouter met Elias,
 Doove verf schijnt hemels vier.
 Eet hij 't Paaschlam met Messias,
 Zijn penseel, vol aard en zwier,
 Draaft te geestiger en stouter.
 Zet zijn beeld op 't Schilders outer.

VONDEL.

PROZA. *Schildert Wouter Crabeth de offerande van Elias, dan schijnt de doffe verf van het vuur des hemels te gloeien; schetst hij het Laatste Avondmaal van Christus en de Apostelen, dan verheft zich zijne kunst, vol oorspronkelijkheid en sierlijke zuiverheid, tot nog hooger uiting en stoutheid. Het beeld van zulk een man dient als schutspatroom op het altaar der schilderkunst geplaatst en aldaar geëerd te worden.*

AANTEEKENING. Wouter Crabeth en zijn broeder Dirk zijn de schilders van de wereldberoemde kerkglazen te Gouda. Zij leefden in de tweede helft der 16e eeuw. Van Wouter zijn vier der beroemde glazen, waaronder de offerande van Elias, door het vuur des hemels verteerd. Dirk schilderde er zeven. Op dezen voortreffelijken glasschilder vervaardigde Vondel het volgende gedicht:

18. OP DIEDERIK CRABETH ¹⁾.

Diedriks uurglas is verlopen;
 Nog volhardt hij, door Sint Jan
 't Volk te leeren en te doopen,
 Daar het grimmelt om dien man,
 Zoo vol ijver als boetvaardig.
 Is die held geen kunstkroon waardig?

OPGAVE. *Breng dit gedicht in proxa over, als ge weet, dat Diederik o. a. heeft geschilderd: Johannes, aan de Jordaan predikende; Johannes, den Zaligmaker doopende.*

19. UIT »DE RIJNSTROOM».

Vondel zegt o. a. van den Rijn in zijn prachtig gedicht »De Rijnstroom».

Gij schijnt een aardsche regenboog,
 Gekleed met levendige kleuren,

1) Deze dichtregelen stonden onder hunne in 1671 uitgegeven portretten. — De verzen van Vondel zijn genomen uit Van Vloten's volksuitgave.

En tart den hemelschen omhoog,
 Die hierom nijdig schijnt te treuren.
 De blaauwe en purpre en witte druif
 Verciert uw stedekroon en lokken,
 En muscadelle wingerdkuif;
 De vlieten staan met wingerdstokken
 Rondom u, druipende van 't nat
 En offren elk hun watervat.

Daar is de Main, een pijnbergs zoon,
 De Moezel met haar appelvlechten,
 De Maas, die met een myterkroon ¹⁾
 Om d'eer met onzen Rijn wil vechten,
 De Roer, die 't haar met riet vertuit ²⁾,
 De Neckar, met een riem van trossen,
 De Lipp', gedost met mos en kruid
 Van overhangende eikebosschen,
 En duizend andren, min van roem,
 Bekranst met loof en korenbloem.

VRAGEN. Hoe kan Vondel den Rijn een aardschen regenboog noemen?
 Wat bedoelt hij, als hij zegt: De vlieten offren elk hun watervat?
 Hoe stelt hij elk der bijrivieren, met een eigenaardigen trek, voor?

OPGAVE. Tracht de gedachten van den dichter in proza weer te geven. Bij het bewerken dient gij den Rijn niet aan te spreken, schrijf rechtstreeksche zinnen, als: De Rijn toont het beeld van den regenboog hier op aarde; zijne kleuren doen niet onder voor dien des hemels, en 't is, of deze vol ijverzucht daarom gaat treuren en verbleeken. En welke zijn de kleuren van den Rijn? De blaauwe, purperen en witte druiven sieren zijne kroon en zijne lokken, en zijne kuif wordt gevormd door muscadellen! Alle vlieten en stroomen brengen hem hulde. Ook zij werden gesierd met wijngaardloover en omringen nu den Rijn, terwijl zij, druipende van nat, hem elk hunne schatting aanbieden, al het water, dat zij bevatten . . . . .

20. REI VAN KLARISSSEN UIT GILSBRECHT.

O Kerstnacht, schooner dan de dagen!
 Hoe kan Herodes 't licht verdragen,
 Dat in uw duisternisse blinkt,
 En wordt gevierd en aanbeden;
 Zijn hoogmoed luistert na geen reden
 Hoe schel die in zijne ooren klinkt.

1) Men denke aan de bisdommen Luik en Keulen. 2) doorvlecht, opbindt.

Hij poogt d' Onnoosle te vernielen,
 Door 't moorden van onnoosle zielen,
 En wekt een stad- en landgeschrei,
 In Bethlehem en op den akker . . . .

OPMERKING. Men lette hier op de fraaie tegenstelling in regel 1—3 en op de figuurlijke taal in regel 2 en 3. Christus = een licht. De Onnoosle in regel 7 = Christus.

Herodes, — zoo leest men — trachtte Christus te dooden, door een algemeenen kindermoord te bevelen binnen Bethlehem en al deszelfs landpalen, van 2 jaar en daaronder.

21. SCHOUWBURG-RIJMEN.

Tooneelspel kwam in 't licht tot leerzaam tijdverdrijf,
 Het wijkt geen ander spel noch koninklijke vonden;
 Het bootst de wereld ¹⁾ na, het ketelt ziel en lijf,
 Het prikkelt ze tot vreugd, of slaat ons zoete wonden;
 Het toont, in 't klein begrijp, al 's menschen ijdelheid,
 Daar Demokriet om licht en Herakliet om schreit ²⁾.

VONDEL geeft hier van het Tooneelspel een prachtig getuigenis. Hij zegt er van:

1°. Het is een nuttig en leerzaam tijdverdrijf.

2°. Het behoeft niet onder te doen voor eenig ander spel, zelfs niet voor de heerlijkste, de meest verheven vonden (vindingen).

3°. Het . . . .

Wat bedoelt VONDEL, als hij boven den schoorsteenmantel in de regentenkamer laat schrĳven:

Gelukkig is het land,
 Daar 't kind zijn moër verbrandt.

En wat wil hij zeggen, als hij op het voorscherm laat lezen:

De Bijen storten hier het eëlste, dat zij lezen,
 Om d' ouden Stok te voën en ouderlooze Weezen ³⁾.

1) Men denke hier ook aan: De wereld is een schouwtooneel, Elk speelt zijn rol en krijgt zijn deel.

2) Democritus ($\pm$ 470 v. Chr.), wijsgeer, die steeds om de dwaasheden der menschen lachte, terwijl Heraclitus ($\pm$ 500 v. Chr.) er om weende.

3) Op het scherm stond een bijenkorf. Costers academie had een bijenkorf, met het onderschrift: „IJ ver” tot blazoën, en thans was dit blazoën met dat der oude rederijkerskamer vereenigd, onder de leus: Door ijver in liefde bloeyende. De opbrengsten van 't spel waren voor 't oudmannenhuis en het weeshuis, wier regenten de gelden hadden voorgeschoten.

22. OP DEN HEER GERAARD VOSSIUS,
KANONIK DER AARTSBISSCHOPPELIJKE KERKE TE KANTELBERG ¹⁾.

Sandrart, ²⁾ betrouw niet licht uw verf, noch uw gezicht,
Als gij u nederzet om Vossius te malen;
Want d'oogen schemeren in dat geleerde licht,
Waarin de wijsheid blinkt en schittert met haar stralen.
Al kleedt gij hem sneeuw wit, in 't koor te Kantelberg, ³⁾
Nog witter is zijn hart, oprecht, en zonder erg.

VONDEL.

23. ANDERS OP DENZELVEN.

Laat zestig winters vrij dat Vossen ⁴⁾ hoofd besneeuwen,
Nog grijzer is het brein, dan 't grijze haar op 't hoofd;
Dat brein heeft heugenis van meer dan vijftig eeuwen,
En al haar wetenschap, in boeken afgesloofd.
Sandrart! beschans hem niet met boeken en met blären,
Al wat in boeken steekt, is in dat hoofd gevaren.

VONDEL.

OPGAVE. *Tracht in eigen woorden uit te drukken, wat Vondel met deze bijschriften bedoelde.*

24. LAMORAAL, GRAAF VAN EGMOND.

Dit 's Egmond, dien de nijd van Alva hielp aan kant,
De dapp're veldheer, schild en speer van Nederland,
't Hoofd, daar tot tweemaal toe heel Frankrijk voor moest beven.
De sneê door zijnen hals deed recht en vrijheid sneven.

G. BRANDT.

Tracht dit pittige dichtje op twee wijzen in proxa over te brengen; gij kunt daartoe eerst bij regel 1 beginnen en voor de tweede maal bij regel 4. — Licht de beelden: schild en speer toe, en verklaar den derden regel historisch.

---

1) Sedert 1629, bij eene reis naar Engeland. 2) Beroemd schilder en graveur, geboren te Frankfort, 1606; bezocht vele landen, ook Rome en vestigde zich na 1615 te Amsterdam. 3) In het gewaad der Anglikaansche geestelijkheid. 4) Vossius kenner der oude letteren, geboren te Heidelberg in 1577; gestorven 1649. In 1631 hoogleeraar in de geschiedenis aan de Doorluchtige school te Amsterdam.

25. OP DE RUYTER.

Aanschouw den held, der Staten rechterhand,
 Den redder van 't vervallen Vaderland,
 Die in één jaar twee groote Koninkrijken
 Tot driemaal toe de trotsche vlag deed strijken,
 Het roer der vloot en d'arm, waar God door stree: —
 Door hem herleeft de Vrijheid en de Vree.

G. BRANDT.

*Tracht eene verklarende omschrijving van den inhoud van dit Graf-
 schrift te geven.*

26. DE KEMEL.

Zijn kemel! 't Levend schip, dat door de zandzeebaren
 Zijn koers houdt, rijk bevracht met keur van Oosterwaren, —
 't Woestijnpaard, dat in 't zaal, hem door natuur gewrocht,
 Zijn ruiters rustig voert door d'eindeloozen tocht,
 Hem knielend afwerpt en weêr opvangt, en, waar de oogen
 Vergeefs een waterdrop als uit te lokken pogen,
 De karavane met zijn reuk ten dienste staat,
 En wellen opspoort, die nog laven. Op de maat,
 Van dat de zon herrijst, vervolgt het dier tevrede
 Met onvertraagden vaart, met onverhaasten trede,
 Gelijk de kloknaald tikt, zijn' weg, tenzij zich 't lied
 Versnelle, waar ook hij gevoelig 't oor aan biedt:
 De klaagzang, niet altijd eentonig, van den drijver,
 Of wel, de lofpsalm van den pelgrim, vol van ijver,
 Maar lijdzaam, die aan 't eind van 't onverkwikkend pad
 Jerusalem zal zien, de onsterfelijke stad.

(Hagar.)

DA COSTA.

Breng dit bekend fragment uit Da Costa's Hagar in goed proza over.

27. WINTER.

Fragment.

Mijn Vaderland! uw' winter heb ik lief,
 Geen d'wingeland, wat ademt overheerend,
 Van 't oogenblik, dat hij ten troon zich hief,
 In 't rustig rijk de rust van 't graf begeerend.

Hier is Natuur in 't sluim'ren weeld'rig schoon:
 De graauwe wolk, den vorst vooruit getrokken,
 Strooide over 't land slechts enk'le witte vlokken;
 't Schijnt eêlgesteent, ontvallen aan zijn kroon.

Dwaas, wie hem schetst als aan de grens des levens!
 Viel heerschersstaf ooit stramme handen ligt?
 De kracht der jeugd straalt van zijn aangezicht,
 Der jonkheid lust in gulle blijdschap tevens.

Een vreugdekreet verwelkomt hem in 't dal;
 De heuvelkling doet luid haar jubel hooren,
 En 't weem'lend volk zwiert over 't stroomkristal:
 De Mingodes is hier op 't ijs geboren.

POTGIETER.

Breng deze fraaie dichtregelen in proza over.

28. DE DOOI.

Als blijde heraut van gelukkiger dagen
 En eerste verkwikker na lijden en schrik,
 Vertoont zich, op purperen wolkjes gedragen,
 De Dooi, een meewarigen traan in zijn blik.
 Een zoeltje overzweeft de bestorvene landen;
 't Is 't goedige zuchtjen, ontglipt aan zijn borst:
 Met ijvrige handen
 Ontslaakt hij de banden,
 Om beemden en bergen gesmeed door de vorst.

Nog nauwlijks gevoelt, in haar ijzigen kerker,
 De beek den verwarmenden vingerendruk,
 Of, worstelend, helpt ze haar vrijheidsbewerker
 En rukt ze, wat rest van haar boeien, aan stuk:
 Weer schallen heur zangen; het leed is vergeten!
 Haar urne hervult ze met vloeiend kristal,
 En, 't gruis van haar keten
 Rondom zich gesmeten,
 Ontspringt ze de bergen en hupt ze in het dal.

A. BOGAERS.

OPMERKING. Het paraphraseeren van bovenstaande twee coupletten is te moeilijker wegens het vele beeldwerk, dat zij bevatten. Het zal den lezer wellicht eerst na herhaalde pogingen gelukken, de gedachten en bedoelingen des dichters in dragelijk proza weer te geven.

29. UIT »DE ONDERGANG DER EERSTE WARELD».

Bilderdijk beschrijft in den derden zang van den Ondergang der Eerste Wareld op de volgende wijze DE HEL :

In 't middelpunt der aard, in onverstoorbre nacht
 Van tastbre dampen, die, uit gisting voortgebracht,
 Met stinkend luchtmoeras haar holle buik doordringen,
 De borst benaauwen, en den gorgel samenwringen,
 En vlammen scheppen, maar verschroeiend, zonder schijn,
 Doch blaakrend voor 't gevoel met onverdraagbre pijn;
 Daar 't oog bij eigen licht, in 't duister uitgeschoten,
 De jamm'ren scheemrend raamt, hier stroomende uitgegoten,
 Daar, in dat ijslijk hol, heeft 's aardrijks dwingeland,
 Hier neêrgebliksemd, zijn afgrijsbren thronn geplant.
 Hier is zijn Hofgezin, zijn tuig- en wapensmisse.
 Hier wordt de pijl gesmeed voor 't dolende Gewisse,
 Hier, de angel van de lust, die in de boezems haakt,
 Die meêsleeppt, en verscheurt, en oprijpt, wat zij raakt,
 En wonden achterlaat, die, door geen hand te heelen,
 De ziel verpesten, en de dood in de aadren telen.
 Hier wringt men koorden voor de geessels van 't gemoed;
 En 't scherpend vlijmsnoer, dat, vertaaid in menschenbloed,
 En in de onzichtbre vuist der Wroeging opgeheven,
 De beenders brijzelt, en om 't lichaam vast blijft kleven.
 Hier eindlijk schept men gift en zwadder voor den beet
 Der slangen, en verscherpt de doornen van het leed
 Voor 't zuchtend menschdom, van zijn God en plicht vervallen.

Zoudt ge eens willen beproeven, dexe verzen om te werken tot verstaanbaar en goed proza?

30. UIT »DE ONDERGANG DER EERSTE WARELD».

Bilderdijk beschrijft de gedaante der Eerste Wareld, als volgt:

Het Noorden, door een' muur van hoog gebergt' omsloten,
 Weerhield den stormwind daar, die, 't aspunt afgeschoten,
 Het landomvaâmend meir van uit zijn kolken joeg,
 Om 't droog te omspoelen, dat des aardrijks rug besloeg.
 Een koopren schild gelijk, dat, zwellende uitgebogen,
 Zich opheft uit zijn rand, met blaauwend staal omtogen,
 En door 't geweld des krijgs met bult en bluts bedekt,
 Lag daar 't bewoonbaar vlak, van oost naar west gestrekt.

Zijn bodem was graniet, met aardmulm overtrokken.
 Men zag geen menigte door een geworpen brokken
 Van rots 't eenvormig strand, of, midden in het meir,
 De golven scheiden, of geen spits het hemelsch heir
 Verbergen. 't Was één land, van éénen plas omgeven:
 Één eiland in één zee; geen andre kust daarneven.
 Één bergrij, vlak van kruin, omheinde 't voor het Noord,
 En bracht den fieren pijn en statige olmen voort.
 Geen heuvels, dan alleen waar zachte beekjes gleden,
 Die, wellende uit den grond, zijn bovenkorst doorsneden,
 En in de vlakke zich verloren, of hun nat
 Den stroomen huwden, eerst in Edens Hof ontspat.
 Één hooger grond alleen, in nevelen en wolken
 Gehuld, verborg dien Hof aan 't kortziend oog der volken,
 Waar nog des Levens boom zijne appels, maar de tronk
 Der Kennis, bladers en onvruchtbre bloessems schonk,
 Sints 't doodelijk vergrijp der Oudren, door zijn vruchten
 Verlokt. Een zoete walm van balsemige luchten
 Doorwaaiden uit dien hoek de lager liggende aard
 Bij wijlen, zoeter dan de Lenterozenggaard,
 Waar 't bietjen honig puurt en dartle nachtegalen
 In zwijmen van vermaak: maar de omgelegen dalen
 Erkenden 't aan dit merk, noch aan de onzichtbre wacht
 Van Hemelingen, die 't omzwierden dag en nacht.

Eerste zang, vers 79—110.

*Tracht de opvatting, de gedachten en den gang des dichters volgend,
 bovenstaande dichtregelen in proxa weer te geven.*